

Inhoud

Van Otterplaat tot Groenveldsweid.

Het blad 'Van Otterplaat tot Groenveldsweid' verschijnt eenmaal per jaar en is gratis voor donateurs van de stichting Langedijker Verleden. Het lidmaatschap bedraagt minimaal € 8,50 per jaar, 65-plussers betalen € 6,-. Losse nummers kosten € 5,-.

De Stichting Langedijker Verleden werd opgericht 20 februari 1987, als opvolger van de Stichting i.o. Verborgten Verleden Langedijk welke reeds bestond sinds 14 september 1984. De stichting staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Alkmaar onder nummer 239871.

Gironummer: 464735;
Bankrekeningnummer: 34.66.26.137 Rabobank Langedijk.

Het bestuur van de Stichting Langedijker Verleden wordt gevormd door:
Wietse Dreijer (voorzitter)
Lourens Bogtmanstr. 16
1724 SV Oudkarspel
tel. 0226-314923

Cor Oudendijk (secretaris)
Kasteelstraat 16
1724 SE Oudkarspel
tel. 0226-320610

Tanja Ursem-Kuiper (penningmeester)
W.de Zwijgerstr. 6
1723 KG Noord-Scharwoude
tel. 0226-315422

Jan Wijn (bestuurslid)
Kloosterstraat 17
1723 AC Noord-Scharwoude
tel. 0226-313227

Ida Tauber-de Waard (bestuurslid)
Dorpsstraat 866
1724 NV Oudkarspel
tel. 0226-318039

Cees Rutten (bestuurslid)
Keizersloot 5
1722 GW Zuid-Scharwoude
tel. 0226-312834

Janny Meinsma-Huisman (bestuurslid)
Platte Ven 171
1723 AP Noord-Scharwoude
tel. 0226-312509

Ria Put-Luken (bestuurslid)
Voorburggracht 507
1724 RJ Oudkarspel
tel. 0226-317619

Klaas ten Bruggencate (bestuurslid)
Klipper 64
1721 GZ Broek op Langedijk
tel. 0226-316125

Erelid van de Stichting Langedijker Verleden: Jan IJff (initiatiefnemer en mede-oprichter).

De redactie van Otterplaat tot Groenveldsweid' bestaat uit:
Jan IJff, Cees Rutten, Cor Oudendijk, Janny Meinsma en Jan Marsman Sr.

Redactie-adres: Kasteelstraat 16
1724 SE Oudkarspel

ISSN 1388-6215

Copyright: Gehele of gedeeltelijke overname van teksten en/of illustraties uit dit blad is alleen toegestaan na toestemming van de auteur of de redactie en met vermelding van naam van de auteur en naam van het blad.

Druk: Drukkerij Gerja te Waarland.

Voorwoord <i>Wietse Dreijer</i>	2
Reacties op het 9e (en vorige) nummers <i>redactie</i>	2
Neringdoenden in Langedijk <i>Cor Oudendijk</i>	6
De drie Sarah's <i>Ineke, Yvonne & José Rijper</i>	8
Het gouden dameshorloge <i>Paul den Hartigh</i>	11
Reilen en zeilen in de Diepsmeer <i>Cor Oudendijk</i>	12
Een vrouw achter het stuur <i>Tanja Kuiper</i>	15
Schoolklas van de Rooms Katholieke Jongensschool <i>Jan IJff</i>	17
Jan Vroegop, de 'gezegende barbier' <i>Paul den Hartigh</i>	18
TIVOLI <i>Egbert Barten</i>	19
Een muzikale familie <i>Marian Slink-Kuilboer</i>	24
De geschiedenis van een huis <i>Cor Oudendijk</i>	26
Dorpsnieuws in 1935 <i>Jan IJff</i>	32
Een curieuze foto <i>redactie</i>	33
Schoolfoto's van de ULO in Noord-Scharwoude <i>redactie</i>	34
Bestaan er soms nog Deense Langedijkers? <i>Cor Oudendijk</i>	35
Een foto ontrafeld <i>Jan Marsman Sr</i>	38
De boerderijen van Roskam en De Wit aan de Laanweg <i>Henk Komen</i>	39
Langedijker veldwachters <i>Cor Oudendijk</i>	43

Voorwoord

Met enige trots mogen wij u hierbij de extra dikke 10^e jaargang van ons inmiddels bij velen bekende blad 'Van Otterplaat tot Groenveldsweid' aanbieden. Wij hebben ons best gedaan om u weer enkele uren leesplezier te bezorgen. Onze redactie is inmiddels uitgebreid met de heer Jan Marsman Sr, een man die zijn interesse voor de geschiedenis van Langedijk al jaren toont.

Als u dit blad in de bus krijgt, zit de expositie in 't Regthuis voor het seizoen 2004 er al weer bijna op. Het valt niet mee om elk jaar weer een thema te bedenken om het voor de donateurs en bezoekers zo aantrekkelijk mogelijk te maken. Dit jaar hadden wij gekozen voor het thema 'Al wat men hier te koop aanbiedt'. We zijn er in geslaagd om per dorp een tiental foto's van neringdoenden bij elkaar te krijgen over de periode 1900-1960. Tevens was er in de vitrines een aantal passende attributen tentoongesteld. Uit de reacties van de bezoekers kunnen we concluderen dat we ook dit jaar daarin weer geslaagd zijn.

Ook verheugen wij ons er op dat de scholen dit keer veel belangstelling toonden. Bij het ter perse gaan van dit blad hebben wij al meer dan tien klassen van diverse scholen uit onze gemeente mogen begroeten.

Het aantal donateurs is nog steeds stijgende. Dit is zeer belangrijk willen wij ook in de toekomst ons museum en onze stichting in stand houden. Misschien zijn er onder uw familie, burens of kennissen wel belangstellenden om donateur te worden. Om de prijs hoeft men het niet te laten, acht euro vijftig.

Tot slot wil ik u nog melden dat Jan Wijn met ingang van 31 december 2003 zijn functie als voorzitter heeft neergelegd. Wij zijn hem erkentelijk voor wat hij in al die jaren van ons bestaan heeft gedaan, met veel plezier en kennis van zaken. Gelukkig blijft hij nog wel deel uitmaken van ons bestuur. Ik zal mijn best doen om hem op waardige wijze op te volgen en mijn beste krachten in te zetten voor onze stichting. Nogmaals heel veel leesplezier.

Wietse Dreijer, voorzitter

Reacties op het vorige (9^e) nummer.

Correcties

Mevrouw E.v.d.Molen-Goudsblom gaf nog een correctie bij de jongensfoto van de ULO. De genoemde Dick Dobber blijkt Jan Dobber te heten.

Bij de foto van 'Een huis om een huis' staat de naam van de kapper verkeerd gespeld. De heer Rien Muis heet Muijs met een 'ij'.

De Schelvis

Mevrouw Door Ruyter uit Noord-Scharwoude maakte ons attent op de familie Van Kleef. In de stamboom van de familie Beerepoot staat namelijk dat Maartje van Kleef (geboren 24 febr. 1816 te Koog aan de Zaan) in 1842 te Blokker trouwde met Cornelis Beerepoot. Maartje en Cornelis waren de oom en tante van Dirk van Kleef, die in 1860 café 'De Schelvisch' stichtte. Maartje van Kleef was een dochter van Teunis van Kleef, meelmolenaar op molen 'De Krijgsman' in de Bangert, en Trijntje Meijer. Haar zuster Antje van Kleef trouwde met Jan Kok, die later ook molenaar op 'De Krijgsman' werd.

Teunis van Kleef kocht in 1822 de standerdmolen in de Bangert gem. Oosterblokker. Teunis was daarvoor via Langedijk(!) uit de Zaanstreek vandaan, als molenaarsknecht naar de Bangert gekomen.

We hebben dus bij toeval een extra stukje voorouders van de Langedijker Van Kleven getraceerd. De komst van Dirk van Kleef naar Zuid-Scharwoude was dus wellicht niet louter toevallig. Zijn opa had daar al eerder vertoefd.

Over molen 'De Krijgsman' staat uitvoerig te lezen in het 45^e jaarboek (1978) van het Westfries Genootschap; blz. 121 e.v. Wat we nog niet weten is de herkomst van de naam 'De Schelvis', maar wie weet...

De molen van 'Zwaantje'

Mevrouw Vlug-Voorthuizen uit Noord-Scharwoude schreef ons het volgende:

"Er wordt altijd geschreven over de molen van 'Zwaantje', maar daarvoor woonden Bram v.d.Velden en zijn vrouw in de molen. Het waren kennissen van mijn vader en moeder en dus kwam ik ook nogal eens in de molen. Er is ook nog een zwembad geweest in de ringsloot. Een stukje afgezet en de zwemlustigen werden overgehaald door v.d.Velden met een roeiboot. De anderen kwamen langs de Sluiskade. De familie v.d.Velden is later verhuisd naar Sint Pancras. Tussen de spoorbaan en Sint Pancras liep een pad en daaraan stond een molen en een huisje. Ze woonden in dat huisje en daar kwam ik ook nogal eens."

Naar station Heerhugowaard

Mevrouw Vlug schreef een stukje herinnering aan haar tocht naar station Heerhugowaard op. Zij schrijft: "In mijn tijd gingen wij van Broek naar Heerhugowaard over de Klaas v.d.Molenbrug langs de ringsloot naar het station.

Als het meezat konden we mee overvaren met de Stinsen, die alle dagen met de trein gingen en werden dan overgehaald naar de Sluiskade. Maar nog eerder, en dat ver-

telde mijn vader, was er bij de Kl.v.d.Molenbrug een tol en moest je tolgeld betalen als je naar Heerhugowaard wilde. Mijn vader woonde in Rustenburg en was bakkersknecht in Broek bij bakker Kok en/of bakker Bakker en ging dan elke keer naar huis en moest bij Klaas van der Molenbrug tol betalen. Mijn opa Olij was de tolbaas en mijn moeder Neeltje moest de tolcenten innen. Zodoende heeft mijn vader mijn moeder leren kennen."

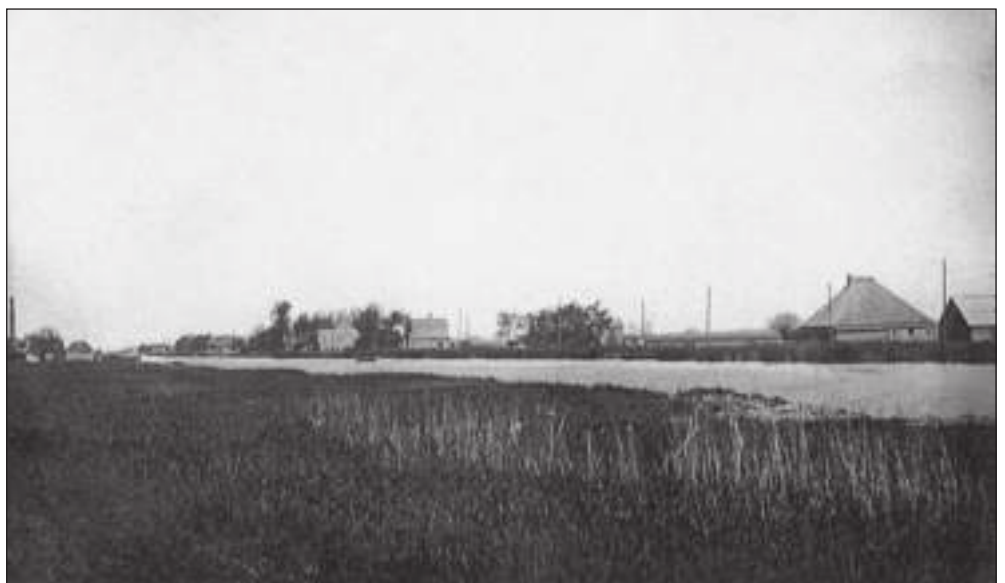
De Klaas v.d.Molenbrug gezien vanaf de Westdijk van Heerhugowaard richting Broek.

Nico Beers Jzn uit Oudkarspel schoot vol met herinneringen bij het lezen van de route naar Heerhugowaard. Hij schrijft: "Hier stuur ik de namen van de families die in 1962 aan de Westerweg te Heerhugowaard woonden, wanneer je richting station Heerhugowaard-Broek op Langedijk reed. Voordat je de Langebalk opreed stond rechts de boet van Jan Groen. Ging je verder dan stond aan de westkant van het kanaal nog het huisje dat werd bewoond door de fam. Klaas Hart. Links bij "het watermachien", zoals een Langedijker het noemt, woonde nog de familie Witte. De Langebalk was voor fietsers best een steile brug om te beklimmen. Echter als je de top had bereikt, dan ging je met een flinke vaart naar beneden en moest je wel altijd goed sturen om de S-bocht goed te nemen. De volgende hindernis was de Westerweg oversteken. De oversteek was gevaarlijk doordat het een drukke weg was en het zicht om over

te steken minimaal was. Later werd er nog een grote spiegel geplaatst om het uitzicht te verbeteren, maar die was doorgaans beslagen.

De volgende families waren zéér kinderrijk en die gingen vrijwel allemaal in Langedijk naar school. Dus vier keer per dag werd deze hindernis bij de Westerweg genomen en het mag dan ook wonderlijk zijn dat daar zo weinig dodelijke ongelukken zijn geweest.

Fam. Jan van Kleef- Beers,
Westerweg 46, Heerhugowaard
Fam. Blokker,
Westerweg 44
Fam. Frans Beers- Kooter,
Westerweg 42
Fam. Brink,
Westerweg 40
Fam. Jaap van Kleef- Dekker,
Westerweg 38
Fam. Frans Gutter,
Westerweg 36
Fam. Nic.van Kleef- Komen,
Westerweg 34
Fam. Jac.Beers- van Kleef,
Westerweg 32
Fam. Klaas Beers,
Westerweg 30
Fam. Kees Dekker- Zijp,
Westerweg 28a
Fam. Jaap Dekker- van Kleef,
Westerweg 28
Fam. Cor Kostelijk,
Westerweg 26
Fam. Piet Blauw (Phoenix), Westerweg 24
Fam. Gert Appel, Westerweg 22
Fam. Klaas v.d.Molen (Kavelotje), Westerweg 20
Fam. Piet Appel, Westerweg 18

Een aardige illustratie bij het verhaal van Nico Beers. De bebouwing langs de westkant van Heerhugowaard in 1938. Uiterst links is de Langebalk (loopbrug) te zien.

ting (in die tijd de Fa.Luyting). Deze boerderij en die op het Dwaalpad waren eigendom van de familie Schrieken/Kout. Mijn grootvader is er volgens overlevering aan blijven hangen voor het strijkgeld. Ik ging vaak met mijn vader op maandagavond mee om de huren op te halen. Wat een ieder afzonderlijk betaalde weet ik niet meer, maar de huur liep uiteen van één tot twee gulden per week. In het gangkastje stond de huurkaart waarop mijn vader dan zijn handtekening zette als de huur betaald was. Ik weet ook nog, dat er soms wel eens een achterstand was, maar er werd weinig aandrang op betalen uitgeoefend. Ik heb nog een foto van de boerderij op het Dwaalpad, genomen vanaf de Kromme Brug."

Een andere foto met gezicht op de Zuidscharwouderpolder vanaf de Westerweg richting Heerhugowaard. Bij de hellingbok staan Jan van Kleef, zijn vrouw Marie van Kleef-Beemsterboer en H.Moolhuijzen-Lammers. De zittende man in de schuit is Bastiaan Moolhuijzen, stoker van het watergemaal aan de Oosterdijk.

Hierna kwam een heel eind niets en dan begonnen zich de contouren van het industriegebied te ontwikkelen. Als eerste vanaf de Stationsweg gezien de Borstelfabriek. Op het voormalige terrein van sloper Hein Beets verrees een prachtige skipiste. Daarna volgde drukkerij ACCA, een broodfabriek en een begin van carrosseriebedrijf Ligthart. Met enige trots wil ik vermelden dat voordat de Langebalk een echte brug was, er een lange balk van hout lag en mijn grootvader Dirk van Kleef ervoor gezorgd heeft (volgens de overlevering) dat er uiteindelijk de huidige betonnen "balk" is gekomen.

Langedijker Klompdansenertjes

De heer Reijer Schrieken uit Alkmaar had bijzondere aandacht voor het artikel in ons achtste nummer over de Langedijker Klompdansenertjes. Bij de foto genomen voor paleis Soestdijk in 1949 betrapte hij ons op een fout. Er staat namelijk bij deze foto dat het derde paar in de rij Riet Glas en Thijs Wiersma zijn, maar dit moet zijn Henny Vlug en Reijer Schrieken. Als bijzonderheid meldt de heer Schrieken ons dat iedereen op de foto recht voor zich uit kijkt. Men was van tevoren gewaarschuwd om niet naar het bordes van het paleis te kijken. Dat was niet gepast!!

Piet van Brandje

Bij het artikel over Piet en Brandje Forrer haalde Schrieken veel herinneringen op. Hij schrijft: "Piet en Brandje woonden enige tijd in de oude boerderij tegenover Lief-

Gezicht op het Dwaalpad, of het eiland van Glas, vanaf de Kromme Brug.

Herinneringen aan Broek

Mevrouw Groen-Peijts uit Sint-Pancras herkende de foto waarop Arie de Ruigh met kapok aan het bedden stoppen was. Het bleek dat de foto is genomen in Noord-Scharwoude bij de familie Oudes, die daar een manufacturenwinkel had. De winkel stond schuin tegenover de winkel van Smit (nu Pictures & Frames). Bij Arie de Ruigh staan op de kiek Cor Oudes en links zijn vrouw, wier meisjesnaam Ma Barten was. Haar zuster Trien Barten ligt vooraan op het gras.

Ook de heer G.Brouwer uit Middenmeer herkende De Ruigh op de foto en herinnerde zich ooit bij de fa. Van Zijl onder Arie te hebben gewerkt.

De 'Nuweg'

Dezelfde mevrouw Groen wees op een foutje bij een foto van huizen bij de Nuweg. Er staat dat het huis (op het kaartje nummer 6) bewoond werd door Teun Kostelijk. Dit blijkt niet te kloppen. In genoemd huis woonde Trompetter. Kostelijk woonde in de stolpboerderij op de hoek van het Veilingterrein.

Van de familie Glas-Möller ontvingen we verschillende foto's, destijds gemaakt door Hermann Möller uit Oudkarspel. Hij maakte een luchtfoto van het kruispunt bij de Nuweg tijdens de verkaveling rond 1970. We zien linksonder op de foto dat de Voorburggracht en de Nijverheidsstraat al zijn geasfalteerd. De grote oprit bij 'de bulten' voor de geplande omleiding van de provincialeweg is ook duidelijk zichtbaar. Nu zijn hier o.a. de DTS velden. Waar nu plan Sint-Maarten staat zijn nog duidelijk de sloten en akkers zichtbaar.

Neringdoenden in Langedijk

In 2004 was het thema van de expositie in 't Regthuis 'Langedijker neringdoenden'. Vele facetten hebben we daar getoond en we kwamen er achter dat het begrip 'neringdoenden' heel breed is. Het zou ondoenlijk zijn om de gehele middenstand in Langedijk sinds 1900 hier te bespreken. We kozen voor een beschrijving van het piepkleine snoepwinkeltje dat ooit in Zuid-Scharwoude stond en een uitje van de Broeker huisvrouwen naar de Sunlightfabrieken.

Een heel klein winkeltje

Het is bijna niet voor te stellen dat op het oprijpad van de firma Molenaar, links naast Café 'De War', een huisje met winkeltje heeft gestaan.

Op de eerste kadastrale kaart uit plusminus 1830 staat aan de oostzijde van de Dorpsstraat, om precies te zijn op Sectie C nr 65, een grote boerderij. Hij behoort aan Pieter Schilder toe. Rechts ernaast ligt een open stuk grond. Later zou daar het café Fortuin verrijzen.

Het is vrij lastig om de bebouwingsgeschiedenis van dit stukje dorp weer te geven. Bij het kadaster komen talloze verdelingen, splitsingen en samenvoegingen voor. Destijds heeft Dirk van der Wielen uit Koedijk dit voor mij nauwgezet op papier gezet. Alles hier noemen zou de lezer echter alleen maar afschrikken. Aangenomen mag worden dat het huisje met winkeltje gebouwd is rond 1895. Volgens zeggen zou het pandje in of kort na de Tweede Wereldoorlog zijn gesloopt.

Zoals gezegd, stond het winkeltje pal tegen het café Fortuin aan dat in vroeger jaren toebehoorde aan Pieter de Geus. In later jaren was Willem ter Burg hier de uitbater. Na een leven als 'Old Dutch' en 't Stippie' heet het nu 'De War'. Ten tijde van de foto was de weduwe Bekker degene die het snoepwinkeltje dreef.

Van de weduwe Bekker is bekend dat zij op 80-jarige leeftijd nog vrolijk over de Voorburggracht schaatste.

De redactie houdt zich aanbevolen voor aanvullende informatie over het winkeltje en de weduwe Bekker.

De weduwe Bekker heeft speciaal voor de fotograaf een schoon boezel voorgedaan.

Twee klanten staan met hengselmand voor de winkel. Achter de winkelruit rechts zijn duidelijk de stopflessen met zuurtjes te zien.

Op de foto, die is genomen in noordelijke richting, zien we rechts het café 'Fortuin'. Duidelijk is links ernaast het piepkleine winkeltje te zien.

In de jaren '40 moet het winkeltje zijn gesloopt om plaats te maken voor het oprijpad van zuurkoolfabrikant Jan Kramer. Ter vergelijking een foto van de toestand in het jaar 2000. Daar waar het winkeltje van de wed. Bekker ooit stond is nu, zoals gezegd, het oprijpad van Molenaar.

Uitje naar de Sunlightfabrieken

In 1939 maakte een groep dames uit Broek een uitstapje naar de Sunlightfabrieken in Vlaardingen. Klaas ten Bruggencate verstrekke alle namen bij deze foto. Daar waar de volledige naam niet exact bekend was, is 'mevrouw' gebruikt.

Bovenste rij v.l.n.r.: 1.Mevr.Bak-Kommer, 2.Bregje Bak-Groen, 3.Alie Bak-Maakal, 4.Mevr.Visser uit Heerhugowaard (met half gezicht), 5.M.Boon-Balder, 6.G.Bak-Schenk, 7.Trien Kostelijk-Slot, 8.Mevr.Wagenaar-Gootjes, 9.Mart Nerwen-Winder, 10.Mevr.Bak-Romeijn, 11.C.Vroegop-Kieft. Boven G.Bak-Schenk staat nog Mevr.Kouwen-Wiering en daarnaast Mevr.Balder-Booij.
4^e rij: 1.F.Stins-Hillen, 2.T.den Hartigh-Boskamp, 3.Mevr. Brouwer-de Koning, 4.Renske Kamp-Salverda, 5.A.Balder-v.d.Molen (van de plaats Kavelotje aan de Westerweg), 6.Mevr.Zuidam, 7.Mevr.Ooijevaar-Spaan (iets hoger), 8.Mevr.v.d.Heide (van de dominee) 9.Katrien Drink-de Waard, 10.Jaan v.d.Wal-Hoogschagen, 11.Jantje Kostelijk, 12.Mevr.Peters, 13.Mevr.Hopman-Dekker.
3^e rij: 1.G.v.d.Poll-Slot, 2.Mevr.v.d.Ameide, 3.Mevr.Huibers-Kamp, 4.Mevr.Akkerboom uit Zuid-Scharw. 5.Ma Smit, 6.Mevr.Kuitwaard, 7.Reinoutje Bak-ten Bruggencate, 8.Mevr.Strijbis-Kostelijk, 9.Juffrouw Liseling, 10.Trijn Bak-Dekker (Zwarte Trijn)

2^e rij: 1.T.Bakker-Heinis, 2.Anne Bak-Dekker, 3.Tine Brons, 4.P.Bak-Riedel, 5.Mevr.Keizer-Koedijk, 6.Mevr. Dekker, 7.Mevr.Wiersma-Dekker, 8.Mevr.van Doornum, 9.Mevr.Wagenaar-Leijen, 10.Kee Bak-Tromp, 11.Wijven Schenk-Bak.
1^e rij: 1.Mevr.Balder-Strijbis, 2.Mevr.Glazekas-Kuitwaard, 3.Leentje Blokker-Bobeldijk, 4.Daatje Elferink, 5.Mevr.Romijn, 6.Mevr.Kossen-Bak, 7.Mevr.Ten Bruggencate-Bak, 8.Mevr. Kostelijk-Bak, 9.Mevr.Madderom.

Wat velen misschien niet weten is dat Sunlight zeep ontstond in Engeland in 1884. De bedenker van het product was William Hesketh Lever, zoon van een kruidenier uit Bolton in Lancashire. Zijn idee groeide later uit tot een complete plaats 'Port Sunlight' genaamd, gelegen aan de rivier de Mersey tegenover de stad Liverpool. In het plaatsje woonden en werkten de werknemers van Lever. In eerste instantie exporteerde de fabriek de zeep vanuit Engeland. Later ontstonden in verschillende landen filialen, zoals die in Vlaardingen in 1917. Lever werd later een Anglo-Hollandse multinational met de naam Unilever.

De drie Sarah's

Wij willen graag even inhaken op het stukje over Café "De Schelvis" in "Van Otterplaat tot Groenveldsweid" van vorig jaar en met name over het stukje "Rijper". "De oude Schelvis" is ten slotte ons ouderlijk huis. Gekscherend zeggen wij wel eens: "Er zit alcohol in ons bloed én we zijn op het biljart geboren".

Als eerste stellen wij onze familie voor:

Onze vader
Nicolaas (Niek)

Rijper
broer van

Jan

Herman

Nel

Gre

Marie

Jaap

Arie

Trien

Anne

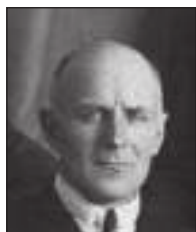

Jan

Dirk

en de jongste zoon van

Theodorus Rijper en Catharina Jonker

en

onze moeder
Catharina (Trien)

Buter
zuster van

en de jongste dochter van

Jacobus Buter en Wilhelmina de Groot

Helaas is Trien nu nog de enige die in leven is. Niek en Trien trouwde in 1948 en vanaf dat jaar runden zij "De Schelvis".

Zij kregen in 1952 een dochter Wilhelmina (Wilma) en in 1956 een dochter Elisabeth (Ellen). Zij hebben er voor gezorgd dat ons mam de trotse oma is van 3 kleinzonen. Ook runnen zij samen Sporthal "Noorderend" in Heerhugowaard-Noord.

Wilma

Ellen

In het tussenliggende jaar, 1954, werd zoals jullie al schreven, de "sensatie van Langedijk" geboren. Trien en Niek kregen er in minder dan één uur 3 dochters bij. In de nacht van 5 op 6 juni (1e Pinksterdag) om 00.55 uur werd Catharina Maria (Ineke) geboren. Yvonne Maria (Yvonne) één kwartier later om 01.10 uur en Johanna Maria (José) binnen de volgende drie kwartier, om precies te zijn 01.50 uur.

Maar wat is er nu aan de hand?

Wel de "sensatie van Langedijk" is dit jaar 50 jaar geworden. En dat mag gerust even vermeld. Ten eerste is het al uniek dat wij een drieling zijn (voor die tijd), alle drie gezond en nu nog 50 ook.

Vandaar dat wij de heer Cees Rutten hebben benaderd en hem gevraagd hebben of het leuk zou zijn een stukje voor de "Van Otterplaat tot Groenveldsweid" te schrijven. Hij reageerde heel enthousiast

Hij wist het zich nog wel te herinneren dat Niek de ochtend na de geboorte (Cees en kornuiten hadden een brandweerclub-vergadering), helemaal door het dulle heen, vertelde dat hij die nacht drie dochters in één keer rijker was geworden.

Hier had helemaal niemand op gerekend. Volgens de huisarts, dokter Wilmink, kon het hoogstens een tweeling worden, maar drie? Nee!

Tegenwoordig kan er een echoscopie gemaakt worden, maar dat bestond in de jaren vijftig nog niet.

Dokter Wilmink, die mam al die tijd had begeleid, was net dat Pinksterweekend met vakantie. Volgens hem zou de baby nog wel een paar weken op zich laten wachten.

Hij was niet alleen onze huisarts, maar ook onze overbuurman en huisvriend. Dus u kunt zich best wel voorstellen dat het hem achteraf speet dat hij niet bij de geboorte aanwezig was geweest. Dokter de Wit, als waarnemend arts, heeft ons gezond op de wereld geholpen.

Voor Wilma was het in eerste instantie niet echt leuk. Er waren geen drie wiegjes, dus moest zij haar ledikantje afstaan. De drie baby'tjes lagen in de breedte op 'n rijtje in het kinderledikantje. Later vond ze het toch wel erg leuk, drie van die kleine kindjes om mee te spelen. Met moeite hebben ze haar ervan kunnen weerhouden om in het bedje bij de zusjes te kruipen.

Cees wist zich ook nog te herinneren, dat nadat Niek de eerste schrik te boven was en zoals een goed kastelein betaamd, hij op 'n rondje en beschuit met muisjes trakteerde.

Niek was zo trots op zijn drieling dat hij tegen zijn broer (die een tweeling had) zei: "Je mag het met twee goed gedaan hebben, maar ik heb er toevallig drie!".

Nog steeds wordt ons de vraag gesteld of het niet vreselijk druk was voor mam en pap. Dat was het ook wel, met al een dochter en een druk cafébedrijf, maar met een drieling krijg je toch van de omstanders heel veel hulp. Zelfs vanuit een naburig dorp kwam er hulp toegesneld in de vorm van een min. Mam had niet voldoende voeding voor 3, dus kwam er dagelijks 1 liter moedermelk met de NACO (nu ConneXXion).

Tot ongeveer ons 12e jaar zijn we gelijk gekleed gegaan. Dit tot grote ergernis van José. Haar smaak verschilde toch duidelijk met die van Ineke en Yvon. Dat uitte zich niet alleen in haar kledingkeuze, maar ook qua slaapkamerinrichting (we sliepen met z'n drieën op één kamer) had ze extreme ideeën. Bv. een zwart plafond en oranje vloerbedekking. Met de meerderheid van stemmen is het zwarte plafond er niet gekomen.

Ineke is van nature zorgelijk, begaan met anderen. Wanneer Yvon of José ziek waren wilde zij altijd naast haar liggen. Ineke maakt zich ook minder gauw kwaad over bepaalde dingen. Yvon daarentegen is wat mondiger. Bv. wanneer zij in een file staat en er iemand voorkruipt, is zij in staat uit te stappen om er iets van te zeggen. Maar misschien word je ook wel mondiger als je er alleen voorstaat. Zij is al lang alleen en dan leer je wel voor jezelf op te komen.

Wij zijn met z'n drieën best een hecht clubje. Zo had José op de kleuterschool een vriendje die zijn verjaardag vierde. Ineke en Yvon namen aan dat zij ook mochten komen en hebben hem (om het drietal compleet te maken) op zijn destijds enige vervoermiddel "de step" heen en weer laten peddelen.

Nu 50 jaar geleden startte Scheherazade haar drielingenrubriek in de Libelle, waar wij de eerste pasgeboren drieling waren die zij bezocht. In de daaropvolgende jaren hebben wij meerdere keren in de Libelle en in kranten gestaan. In navolging hierop zijn wij uitgenodigd om deel te nemen aan het KRO-programma "Spits" van Theo Koomen, aan het AVRO-programma "Wie van de Drie" en aan het RTL4-meerlingenprogramma van Catharina Keyl. Het is dus best leuk om drieling te zijn.

Vooraf op verjaardagen komen er uiteraard nog meer van dit soort verhalen naar boven. Meestal vieren wij onze geboortedag om de beurt, maar omdat wij dit jaar 50 werden hebben wij het samen groots aangepakt. Om nog even terug te komen op die meerderheid van stemmen, dit jaar is er, dan wel in een andere samenstelling (Ineke en José), aangenomen om iedereen een stap voor te zijn door verkleed te gaan als Sarah

Maar wat hebben wij zoal gedaan in de afgelopen 50 jaar?

Wel, Ineke is op 19-jarige leeftijd getrouwd met Peter en is sindsdien woonachtig in Santpoort. Volgend jaar is voor haar, wat haar werk betreft, een mijlpaal. Ze werkt dan 25 jaar voor één en dezelfde baas.

Yvonne is niet getrouwd en is na veel omzwervingen (Vlaardingen, Epe, Apeldoorn, Spanje) op een steenworp afstand van Ineke gaan wonen. Heel wat jaren is ze in de voetsporen van haar ouders getreden en werkzaam geweest in de horeca. Sinds vijf jaar werkt ze voor een groot bouwbedrijf.

José (getrouwd met Hans) is als enige van de drie op Langedijk blijven wonen. Zij versterkt al heel wat jaren de administratieve ondersteuning van een alom bekend witgoedbedrijf op Langedijk en is bij diverse takken van sport op het dorp actief en/of passief aanwezig.

Inmiddels is het Sarah-feest gevierd en we kunnen er met veel plezier op terugkijken. Op naar de volgende 50 jaar. Of zullen we zeggen, eerst maar eens 25.

Het gouden dameshorloge

Aaltje Vroegop (1844-1882)

Aaltje Vroegop

Aaltje Vroegop werd geboren op 27 maart 1844 te Broek op Langedijk. Aaltje was een dochter van Abram Vroegop en Neeltje Pranger. Zij trouwde met Jacob Jan Corn.zn

De tweeling Maartje en Neeltje Wagenaar in rouwkleding na het overlijden van hun moeder.

Inleiding

Een oud dameshorloge lijkt nu niet direct een onderwerp om een stukje over te schrijven. Toch bouwt ook een voorwerp als dit een historie op als je de opeenvolgende eigenaressen onder de loep neemt. Hier volgt het verhaal van het horloge van Aaltje Vroegop. Zij was de overgrootmoeder van de schrijver van dit verhaal.

Wagenaar. Nadat zij samen zeven kinderen hadden gekregen, overleed Aaltje op 3 november 1882 op de jeugdige leeftijd van 38 jaar.

Haar jongste dochter was net drie maanden en haar tweelingdochters Maartje en Neeltje waren negen jaar oud! Neeltje Wagenaar trouwde later met Pieter Slot Azn, de latere burgemeester van Broek op Langedijk, en was daardoor mijn grootmoeder.

Het dameshorloge

De moeder van Neeltje Wagenaar, de al genoemde Aaltje Vroegop, was in het bezit van een prachtig gegraveerd gouden dameshorloge. Op de achterkant stond een wapenschildje met daarop de letters AV gegraveerd. Dit horloge erfde Antje, de jongere zuster van Aaltje Vroegop, en getrouwd met Dirk Hoogvorst. Deze Antje overleed in 1926 kinderloos.

Anne Vroegop was een nicht van mijn grootmoeder. Zij was vernoemd naar Antje Vroegop en erfde daardoor het horloge.

De voorzijde en achterzijde van het gouden dameshorloge.

Anne Vroegop betrok op oudere leeftijd, na het overlijden van haar man, een mooie kamer in Huize 'Westerlicht' te Alkmaar en had deze ingericht met prachtige antieke spullen. Mijn moeder, Aaltje Slot, gehuwd met Jan Paulus den Hartigh, ging zo af en toe bij Anne in Westerlicht op bezoek. Maar in de naoorlogse jaren wat vaker en dan bracht zij distributiebonnen voor haar mee. Dit had onder meer te maken met de schaarste van die tijd. Alles was op de bon, zoals men zei. Wij hadden thuis een flink gezin en kregen daardoor veel bonnen toegewezen door het distributiekantoor van de gemeente. Als je alleen was, zoals Anne, dan kreeg je minder bonnen. Helaas kinderloos, maar wel rijk aan bezit, maar geen bonnen voor wat lekkers te kopen. De extra bonnen van moeder Aaltje werden door Anne zeer gewaardeerd.

Het gouden dameshorloge.

Na weer een bezoek kwam mijn moeder thuis met het gouden dameshorloge. Moeder Aaltje was vernoemd naar haar grootmoeder Aaltje Vroegop en Anne vond dat het horloge weer bij een Aaltje behoorde te zijn. En zo kreeg mijn moeder dit mooie erfstuk in haar bezit.

Na haar overlijden kreeg háár dochter Alie den Hartigh het gouden hanghorloge. Dus wéér een Aaltje!

Aaltje den Hartigh-Slot

Op de foto is te zien dat een hanghorloge voor dames werd gedragen aan een lange ketting. Het horloge zat in een speciaal zakje van de jurk.

door Cor Oudendijk

Reilen en zeilen in de Diepsmeer

Door het artikel over 'De Nuweweg' in ons vorige nummer, belde de heer Piet Greuter op met de mededeling dat hij nog wel wat wist over de geïsoleerde Diepsmeer.

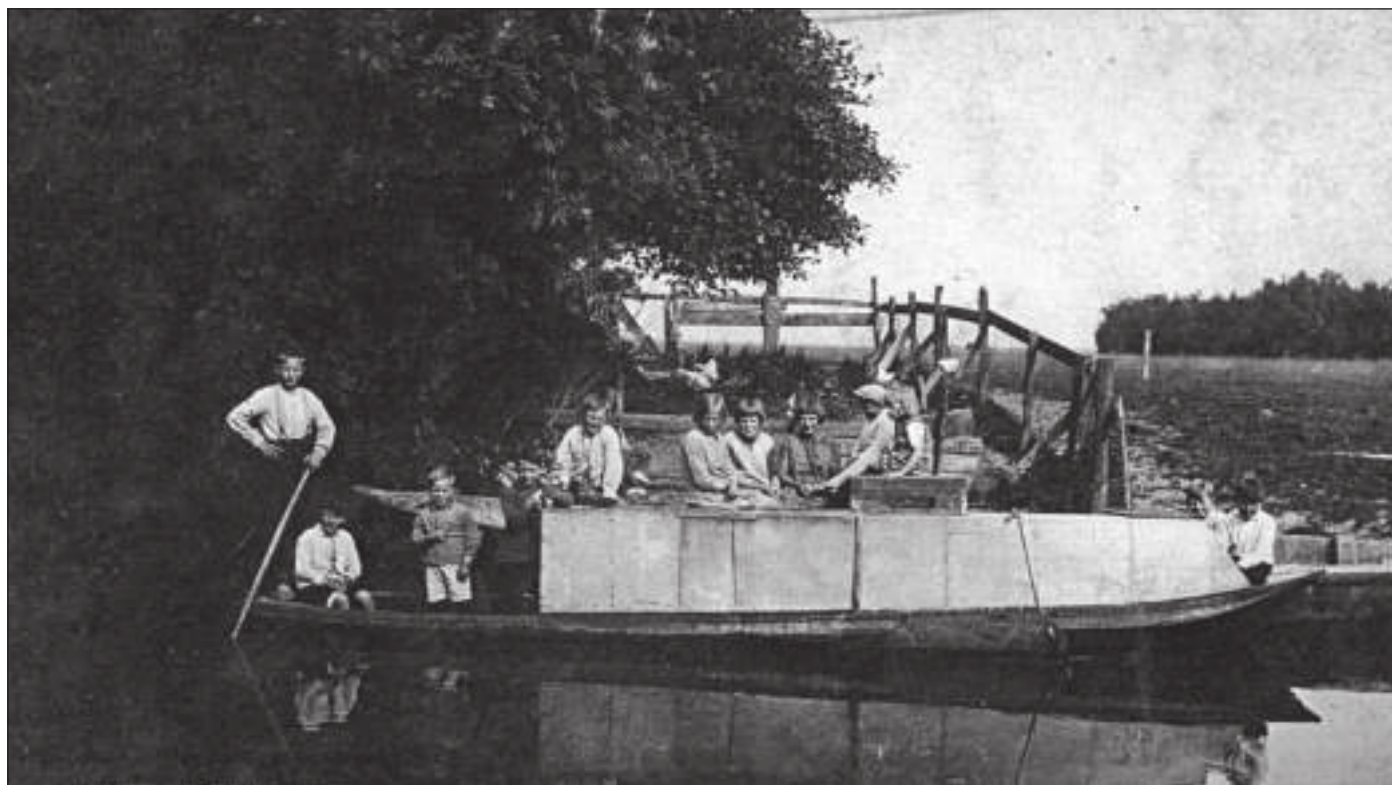
Piet Greuter uit Noord-Scharwoude, geboren in 1923 te Koedijk, groeide op in de Diepsmeer. Op zijn derde jaar 'emigreerde' de familie Greuter-Mooij naar deze binnenpolder van het Geestmerambacht. Vader Greuter, oorspronkelijk afkomstig uit Purmerend, volgde Klaas Brammer op als machinist van het gemaal in de Diepsmeer. In die tijd een aantrekkelijke baan omdat wonen in het machinistenhuis vrij wonen en vrij licht betekende.

Piet Greuter herinnert zich heel goed hoe geïsoleerd wonen het was in de polder waar geen wegen naartoe leidden. De Diepsmeer werd bevolkt door de families Greuter, Brammer, Bekker, Quax, Rijkse, Kroon (later Spruit en Klomp), Prins, De Wit, Ijfs, Ruiter en Hessing. De familie Brammer vervoerde eerst met een gewoon schuitje, later met de 'metór', Diepsmeeders naar Langedijk. Het betrof veelal kerkbezoek, want de meeste 'Meerkatten' waren Katholiek. De post voor de bewoners van de polder werd vaak afgegeven bij Pannekeet, de kastelein van café 'De Vriendschap'. Ook bakker Kuin fungeerde vaak als post-

adres. De bakker had namelijk ook een motorschuit om brood weg te brengen, die de welluidende bijnaam van 'Diepsmeer Express' had.

Ofschoon een heel tijdje gericht op Langedijk, is er een periode geweest dat de kinderen niet daar maar in Warmenhuisen naar school gingen. De school daar had te weinig leerlingen en de groep kinderen uit de Diepsmeer wilde men wel hebben. Schipper van de schoolschuit was Kees Roozendaal, wonende achter café Mosch in Warmenhuisen. Helemaal bij de huizen kon Roozendaal niet komen. De kinderen moesten om half acht eerst lopend dwars door de Diepsmeer naar boer Ruiter. Daar lag de schuit, die Roozendaal speciaal had voorzien van een soort overkapping.

Zoals gezegd waren de meeste kinderen Rooms Katholiek en gingen zij allemaal naar de R.K. school in Warmenhuisen. De families Ijfs en Klomp waren evenwel niet katholiek en deze leerplichtigen gingen naar de Openbare school toe. Ze maakten echter ook gebruik van de schuit van Roozendaal.

De schoolschuit begin jaren '30 in Warmenhuizen vol met kinderen uit de Diepsmeer.

We zien van links naar rechts: 1.Jan Quax (met kloet), 2.Jan Greuter, 3.Leo Quax, 4.Henk Quax, 5.Piet Rijkjes, 6.Marie Rijkjes, 7.Corry Quax, 8.Guurtje Ijfs, 9.Henk Greuter (met pet), 10.Gré Rijkjes, (op de voorplecht) 11.Arie Rijkjes, 12.Piet Greuter.

Een andere opname van de schoolschuit. We zien van links naar rechts:

1.Arie Rijkjes, 2.Piet Greuter (met een wittebrood in zijn hand), 3.Henk Quax, 4.Janny Rijkjes, 5.Gré Rijkjes, 6.Jan Greuter, 7.Alie Klomp, 8.Maartje Ijfs, 9.Dirk Rijkjes (met voor hem een stikketrommel), 10.Henk Greuter, 11.(bovenop de bak) Jo Greuter, 12.Riek Klomp, 13.Trien Brammer, 14.Leo Quax.

Toen de kinderen weer gericht waren op de school in Noord-Scharwoude voer Jan Ooijevaar hen naar het dorp. In 1933 werd begonnen met de aanleg van de 'Nuweweg' van de Roskamsluis naar Schoorlham. Toen de weg eind 1934 klaar was (zie *Van Otterplaat tot Groenveldsweid 2003*) konden de kinderen lopend vanuit de Diepsmeer naar school. Heel tuk waren ze op een lift van een voorbijrijdende auto. Piet Greuter herinnert zich dat hij vanuit huis vanaf de richting Proefpolder en Noordhollands kanaal al van verre een auto kon zien aankomen. Rennend naar de weg kon hij dan precies op tijd de auto aanhouden.

Soms kwam gemeenteopzichter Erkelens hen met de motor vanuit Bergen achterop. Om beurten waren ze dan de gelukkigen die mochten meerijden.

Van de bevolking van de Diepsmeer bestaan, voor zover bekend niet zo erg veel foto's. In 1941 bezocht fotograaf Hermann Mller de Diepsmeer om foto's te maken voor de persoonsbewijzen. Bij die gelegenheid kieke hij de op dat moment aanwezige 'Meerkatten'.

Achteraan zien we v.l.n.r.:

*1.Piet Quax, 2.Willem Quax, 3.Henk Quax, 4.Arie Rijkse, 5.Piet Rijkse, 6.(voor)Piet Greuter,
7.(achter Piet Greuter)Siemen Quax, 8.(half zichtbaar)Jan Brammer, 9.Dirk Rijkse Sr, 10.Hendrik Greuter Sr.
Midden: 1.vrouw Quax-Roskam, 2.Alie Brammer, 3.Anne Brammer, 4.vrouw Rijkse-Loos,
5.Piet Brammer, 6.vrouw Greuter-Mooij, 7.Jan Brammer Sr.
Vooraan: 1.Piet Brammer, 2.Dirk Rijkse, 3.Jan Rijkse.*

Een vrouw achter het stuur

Op 10 juli 2004 overleed Rie Tessa-laar-Hoogeboom. Enkele maanden daarvoor vertelde zij nog uitgebreid het verhaal van haar leven en dat van het gezin Hoogeboom. Dit verhaal wordt mede geplaatst ter nagedachtenis aan haar.

Hoe het begon.

De vader van Rie was Gerrit (Gertje) Hoogeboom. Hij werkte bij Buckman op de paardentram, die op station Noord-Scharwoude reed. Buckman was eigenaar van café 'Het Huis de Brederode', dat ten zuiden van Het Regthuis stond (in 1954 verbrand).

Gerrit woonde in bij Jan Spanjaart en Marie Nijman, die een fietsenzaak hadden in Oudkarspel (nu Dekker). Daar is hij zes jaar in de kost geweest, van 1909 tot 1915.

Toen het gezin steeds verder uitbreidde, zei Jan: "Je moet maar een ander kosthuis zoeken". Maar Gertje zei: "Zolang ze nag niet op de rand van me bordje skaite..."

In 1915 trouwde Gerrit met Anna Maria Stroet. Ze kwam uit de Haarlemmermeer, maar was in huis bij Bommer op de Ambachtsdijk.

Dagje uit met de paardentram in 1918.

V.l.n.r.: opa Zeeman, vrouw v.d. Veer, Gré Zeeman, Dieuwertje Zeeman-Stam, Els Zeeman, Gerard Zeeman sr. Geheel rechts: Arie v.d. Veer

Rie zegt zelf:

"Ik ben geboren in 1916, als oudste van de zes kinderen. Na mij kwamen twee broers: Niek en Mats, en drie zussen: Corrie, Annie en Agatha.

Ik kan me nog herinneren dat ik met mijn vader mee mocht naar het station Noord-Scharwoude en de leidsels mocht vasthouden, ik was toen 5 jaar. Mijn vader droeg een schoudertas voor het geld en gebruikte een bel, zodat de mensen wisten dat ze konden instappen.

Al gauw begon hij met een busdienst. Daarna kwamen ook Kok, Tuinman en Wilken met een busdienst. Zij hadden aandeelhouders en konden daardoor het hoofd beter boven water houden. De bus van mijn vader werd de vlooienwagen genoemd, omdat hij ook de kassiesventers meenam. Vanwege te grote concurrentie werd de busdienst in 1923 gestopt. In 1920 is hij met luxe wagens begonnen. Die werden opgebouwd door Boonacker, later Van Oversteeg.

We hadden ook gauw telefoon. Als je dan belde, dan werd je doorverbonden door Clazien Ijff van het telegraafkantoor in Broek."

De trouwkaart van Gert Hoogeboom en Anna Stroet

Een eigen bedrijf.

In 1914 kocht Gerrit de boerderij van Pronk voor 3500 gulden (ten noorden van café Jansen, nu Celavie) en nam hij de paardentram over van Buckman. Hij begon zijn bedrijf met zes paarden.

Een vrouw achter het stuur.

Een vrouw achter het stuur is nu niets bijzonders, maar dat was vroeger anders. Rie vertelt hierover: "Ik was één van de eerste vrouwen op Langedijk die een rijbewijs had. Ik kreeg autorijles van mijn vader (mijn broer Niek gaf later ook rijles). Toen ik twintig was mocht ik proefrijden.

Een vrouw achter het stuur.

*Een dagje uit naar Bergen, hier voor
Duinvermaak in 1920.*

*V.l.n.r.: opa Zeeman, Arie v.d.Veer,
Dieuwertje Zeeman-Stam,
vader Gerrit achter het stuur, vrouw
v.d.Veer, Henk v.d.Veer, Gré v.d.Veer,
Engeltje Zeeman, Els Zeeman, Gerard
Zeeman sr.*

*Nel Spanjaart
in haar Amilcar in 1934/35.*

Gerrit Hoogeboom in zijn Minerva voor de garage.

Ik mocht gelijk met alles rijden, ook een motorfiets en een vrachtwagen. Daar ben ik altijd wel trots op geweest, maar toen ik 70 werd, ben ik afgekeurd voor de vrachtwagen. Maar toen ik nog geen rijbewijs had, mocht ik wel al achter mijn vader aanrijden om koolsnijders naar de Anna Paulownapolder te brengen. Nel Spanjaart had nog eerder haar rijbewijs, en ze had een Amilcar, dat was een éénpersoonsauto met open dak. Er waren nog amper luxe wagens. Je kon bij mijn vader een auto huren, of ergens naartoe gebracht worden, we noemden dat toen nog geen taxi's.

Een luxe auto kostte 5 cent per kilometer en voor 10 gulden kon je de hele week een auto huren. Als ik iemand moest wegbrengen, was het soms moeilijk om de weg terug te vinden, omdat er nog geen wegwijzers waren.

Oorlogstijd.

In de oorlog hadden we anti-plofbanden, die maakte mijn broer Niek. Op een gegeven moment werden er veertig oude banden meegenomen door de Duitsers. Ook hadden we motorfietsen op zolder van Jo Spanjaart, die zijn ook weggehaald.

De buren zeiden: "Gert, je moet je pomp weghalen, 't valt teveel op dat je een garage hebt". En dat is toen gebeurd.

Ik trouwde in 1948 met Jan Tesselaar en we kregen vier zonen: Johan, Gerard, Ruud en René. We hebben nog negen jaar bij mijn vader en moeder ingewoond, toen ging mijn broer Niek trouwen en die wilde graag bij het bedrijf wonen. We zijn toen naar de Spoorstraat verhuisd."

Tot zover het verhaal van Rie.

Garage Hoogeboom is sinds 2003 niet meer gevestigd in Oudkarspel maar aan de Oester in Noord-Scharwoude. De eigenaren zijn Barry Sprenkeling en Jan Molenaar. Barry Sprenkeling is een zoon van Niek Hoogeboom en Alie Rood.

Twee zonen van Rie en Jan, Gerard en René, zijn eigenaar van Tesselaar Autobedrijf BV uit Noord-Scharwoude.

Het woonhuis van Hoogeboom in 1949. Op de bank: Rie en Annie (links).

door Jan Ijff

Schoolklas van de Rooms Katholieke Jongensschool

Van de heer Jan Witte kregen wij een schoolfoto uit 1946/1947 van de Rooms Katholieke Jongensschool (kleu-

terschool) te Noord-Scharwoude. Hij wist ons alle namen nog op te noemen.

We zien bovenaan v.l.n.r.:

1.Siem Kleinbekman,
2.Gerard Mettes, 3.Jac.
Huitema, 4.Zuster Gemma,
5.Piet Kamp, 6.Cor Smit,
7.Jac.Duineveld, 8. onbekende
zuster 9.Gerard Duineveld,
10.Jan Ooievaar.

Middelste rij:

1.Theo Meijer, 2.Bertus
Vroling, 3.Piet Ooievaar, 4.Jan
Brink, 5.Ton Groot, 6.Piet
Bruin, 7.Jan Ooievaar, 8.Cees
Groot, 9.Ger Bruin.

Vooraan:

1.Piet Hink, 2.Jan Witte,
3.Joop Bruin, 4.Nico de Nijs,
5.Piet de Nijs, 6.Gerard
Kraakman, 7.Dick de Jong,
8.Dick Duyves, 9.Cees Boot.

Jan Vroegop, de 'gezegende barbier'

Een ietwat vaag portret van Jan Vroegop

Jan Vroegop, baardscheerder, schipper, barbier, venter, veldwachter, boekhandelaar. Zo staat hij omschreven in het Vroegoppenboek. Jan werd geboren op 14 oktober 1816 in Broek. Hij was de zoon van Jan Vroegop en Antje Bak. Deze man met zijn vele beroepen, trouwde op 22-jarige leeftijd met Niesje Kist. Zij was in 1815 te Koedijk

geboren als dochter van Pieter Kist en Aagtje Ruiter. Gedurende hun leven kregen Jan en Niesje twaalf kinderen, die alle ruimschoots de volwassen leeftijd bereikten. Zij zijn de voorouders van zeer veel Hollandse Vroegoppen.

Jan Vroegop had de bijnaam van 'de gezegende barbier'. Waarschijnlijk kwam dit door zijn grote kinderschaar, maar het kan ook op zijn dichtkunst slaan. Er is van hem een gedicht bewaard gebleven over zijn gezin met twaalf kinderen. Hij schreef het ongeveer in 1860. Jan overleed in 1887 op 70-jarige leeftijd. Zijn vrouw Niesje was hem twee jaar eerder voorgedaan.

Hieronder volgt het gedicht 'De Baardscheerder'.

Onlangs kwam bij mij een man, die vraagt of ik hem scheren kan

*En toen hij dit dan had gedaan, ving hij dit gesprek nog aan
Naar ik hoor en naar ik zien, zijt gij van kinderen ruim voorzien*

*O, wat maken z'een geweld. Ik ben er gans niet op gesteld
Zijn dat allen de Uwe? Zeg! Anders jaag de vreemden weg
Maar ik sprak, ze zijn van mijn, 'k heb van elk een half dozijn
Geloof mij man, 't is zo ik zeide: 'k heb zes jongens en zes meiden*

*Toen sprak hij: wel is dat waar? Kunt gij die nog uit elkaar?
O ik sprak, dat is geen wonder, ieder kind is toch bijzonder
Wilt gij 't horen leve man, hier hebt gij 't register dan
Antje, Aagje, Naatje, Jan, Pieter Bregje, Jacob, Bram, Aris Rempje,*

Gerrit, Trijn, dat maakt samen een dozijn

Het is wel een mooi getal, maar wanneer ik zeggen zal

Of 't geen moeite en drukte geeft voor hem die er twaalf heeft.

*Dan zeg ik met vol gevoel: 't geeft een leven en gewoel
't Is een drukte dag en nacht; nooit dat rust of stilte ons wacht
Maar die drukte is het niet die men altijd om zich ziet
't Geen de mens bekommert maakt, dat is iets wat dieper raakt
Als de gure winter slaat met ijzeren hand ons in 't gelaat.
En men heeft dan geld noch brood, dan gewis komt meerder nood.*

't Is wel waar, er leeft een God die bepaalt en stuurt ons lot.

*En al kreeg ik er nog meer, 't is een zegen van den Heer.
Maar het spreekwoord is ook waar dat wanneer zon'n grote
schaar'*

*hongerig zitten aan den disch dat het somtijds sober is
En toch wens ik met mijn hart, wat ons treft van ramp en smart*

dat het ons toch nooit gebeurt dat een kind wordt weggescheurd

Want, hoeveel ook in getal, 'k weet nog van geen sterfgeval.

'k Bid dus, Heer geef dagelijks brood, spaar mijn kinderen van den dood.

*De Heer die zegende ons met twaalf lieve kinderen
en tot op deze dag zag ik het getal niet minderen.*

De Heer die spaarde ze tot nog toe van de dood.

*Och dat hij 't levenslicht in hunne zielen goot
opdat wanneer ook eens hun laatste uur zal slaan
zij zalig dan ook eens den Hemel mogen binnengaan.*

De 'baardscheerder' aan het werk

Theater TIVOLI: mijn 'CINEMA PARADISO'

DEEL 1: Spinnenwebben en vocht

Welke Langedijker film liefhebber kent de inmiddels klassieke Italiaanse film NUOVO CINEMA PARADISO van regisseur Giuseppe Tornatore uit 1988? In die prachtige poëtische film gaat het om de kleine Toto (Salvatore) die in zijn kleine Siciliaanse bergdorpje liefde opvat voor de film en de bioscoop. Hij weet het leven binnen te dringen van de zonderlinge Alfredo, de oudere operator van de Cinema Paradiso van het dorp. De kleine opdonder Toto leert al snel zelf films te draaien en via Alfredo en de Cinema Paradiso krijgt hij de films en hun geschiedenis op een presenteerblaadje aangereikt. Bij een grote brand (de film is nog brandbaar en vliegt bij projectie in de fik) redt Toto het leven van de gewonde Alfredo maar brandt de bioscoop geheel uit. Dankzij een gift van een door een loterij rijk geworden dorpsgenoot wordt de Cinema Paradiso weer opgebouwd en neemt Toto het roer van de projectie over van de bij de brand blind geworden Alfredo. Na een ongelukkige liefde verlaat Toto op advies van Alfredo zijn dorp. Toto gaat naar Rome en wordt daar een beroemd filmregisseur. Nog eenmaal zal de oudere (inmiddels weer Salvatore genoemde) Toto terugkeren naar het dorp van zijn jeugd om Alfredo te begraven. De Nuovo Cinema Paradiso is na een kortstondig bestaan als pornotheater in verval geraakt en gesloten en wordt nog in de week van Alfredo's begrafenis door de slopersbal onder handen genomen. Maar Alfredo heeft Toto een cadeautje nagelaten. Hij heeft alle stukjes film die hij op last van de dorpspastor uit de films moest verwijderen voor Toto aan elkaar geplakt. Terug

in Rome bezoekt Salvatore nog eenmaal de films van zijn jeugd; een samensmelting van filmkussen, een ode aan de liefde, de liefde voor de film en aan het leven en de tijd die allebei onherroepelijk voorbij gaan.

Waarom dit lange exposé over een Italiaanse film in een Langedijker historisch blad? Omdat de parallellen tussen de film Nuovo Cinema Paradiso en mijn eigen liefde voor Theater Tivoli en de films die er draaiden opmerkelijk zijn. Ook ik kwam als jong broekie vaak bij Theo Sintenie in de bioscoop om foto's en affiches te schooien. Ik ben in die tijd trouwens nooit in de projectiecabine geweest want van die technische kant van de film begreep ik toen niet zoveel. Maar wel heb ik vele onvergetelijke uren doorgebracht in het duister van het zo aangename theater, dat toen ik ging puberen een van de weinige bioscopen was waar je bier kon bestellen.

Net als Toto ging ik ook al vroeg weg van het dorp van mijn jeugd, al was het zeker niet zo dat ik er nooit meer terug kwam en al werd ik ook zeker geen filmregisseur. Gezien mijn toenmalige aversie van filmtechniek mag het niet verwonderlijk zijn dat ik meer aan de 'soft ware' kant van de film ging zitten: ik ging geen films maken maar er wel heel veel zien, over lezen en later onderzoek naar doen. Ik werd (film)historicus en gedenk nu mijn eigen Cinema Paradiso - die een minstens zo interessante geschiedenis heeft als de Italiaanse - op de enige manier waarop ik dat goed kan: ik schrijf haar geschiedenis.

De brand in de oude bioscoop. Filmfoto uit NUOVO CINEMA PARADISO.

(Foto's Still Photo, Zandvoort)

Ik wil dat doen in twee delen. Volgend jaar wil ik uitgebreid stilstaan bij de oudere geschiedenis van het theater (wat voor een deel nog uitgezocht moet worden in de archieven). Tevens wil ik alle geïnteresseerde lezers oproepen om hun eigen bijzondere herinneringen aan het theater en alles wat er in gebeurde (het was natuurlijk niet alléén een bioscoop) op schrift te zetten en aan mij te sturen. Op die manier kan het een heel mooi verhaal worden.

Dit jaar wil ik uitgebreid stilstaan bij de bewogen laatste jaren van het theater, toen het eigenlijk al geen bioscoop meer was en vooral ook bij mijn pogingen om van de inboedel van het theater nog te redden wat er te redden was. Een historicus is niets zonder behoorlijke bronnen voor zijn geschiedschrijving en in het theater lagen nog zoveel bronnen die aangeboord moesten worden.

Wat volgt is een verslag van een reddingsoperatie.

Het glas-in-lood, april 1993. Foto auteur.

1986 In het voorjaar van 1986 althans probeert Sintenie de bioscoop door te starten als 'Disco-Film Theater Grafity'. In die tijd was ik druk bezig met mijn eindschrijftie geschiedenis op de Vrije Universiteit en ook daarna is het mij kennelijk nog niet snel gaan dagen dat er iets moest gebeuren. In ieder geval pas in april 1993 heb ik het theater voor de eerste keer uitgebreid gefotografeerd; de letters TIVOLI van het glas-in-loodraam achter de projectiecabine zaten er toen nog allemaal in.

Rond die tijd zal ik ook contact hebben opgenomen met de eigenaar en voormalige exploitant Theo Sintenie om hem te vragen of ik de filmspullen kon overnemen. Sintenie was op dat moment na het mislukte discoavontuur in een gevecht gewikkeld met de gemeente en wilde niet van enige overname weten. Dat komt later wel, zei hij. Ik hield het allemaal een beetje in de gaten en belde hem nog wel eens op, maar veel schot zat er niet in de zaak. Toen Sintenie het jaar daarop met zijn politieke partij Langedijker Belang een grote verkiezingswinst boekte en zelfs kort daarna wethou-

der werd, was ik zelfs zo hypocriet om hem daarmee te feliciteren per brief. Sintenie zal wel begrepen hebben dat het mij om andere zaken ging dan de Langedijker politiek. In ieder geval gebeurde er niets, en was het enige wat ik kon doen af en toe om het theater heenlopen en steeds treuriger stemmende foto's te maken.

Tivoli in april 1993. Foto auteur.

Wanneer Tivoli – dat in de Langedijk natuurlijk net zo bekend was vanwege haar niet-filmactiviteiten zoals bruiloften en partijen, de Langedijker Schietclub, een eerder leven als kolfbaan, café, en paardenstal – precies als bioscoop is opgehouden te bestaan is mij in het verre Amsterdam ontgaan (dat leest u volgend jaar). Het moet geweest zijn rond

Vooraf het feit dat er steeds meer letters verdwenen van het glas-in-lood T.I.V.O.L.I. achter de projectiecabine deed me veel verdriet.

Het glas-in-lood, februari 1999. Foto auteur.

jeugd) is weggehaald. Bij een van de nooduitgangen vind ik een blauwgroene zitting van een van de stoeltjes van de stalletjes. Ook hier ligt zwart-witfilm, bekrast en met veel

aangekleefd zand. Ik neem het allemaal mee. Later die week blijkt de film allemaal van hetzelfde korte Bio-vakantieoordfilmje te zijn. Aan het eind van de middag bel ik met de familie Sintenie. Het blijkt dat Theo Sintenie het pand verkocht heeft aan een projectontwikkelaar. Ik krijg het telefoonnummer van Paul Heeremans; als ik iets wil moet ik hem maar bellen.

Op maandag 2 oktober bel ik met Heeremans. Op mijn vraag of ik een bod mag doen op alles wat in de voormalige bioscoop nog aan Tivoli doet herinneren zegt hij dat alles bespreekbaar is.

Op 30 september 2000 gaf de Helden/Amsterdamse popgroep Van Dik Hout een concert in jongerencentrum De Koog. Ik was daar lang niet geweest en ging met Fred Beijert, een bevriend historicus die avond naar het geweldige concert van de band. Voordat het begint is er nog wat tijd over en besluit ik Fred te laten zien wat er nog over is van mijn al jarenlang leegstaande en ernstig in staat van verval verkerende Cinema Paradiso. In het halfduister van de 30ste september blijkt dat er ineens iets veranderd is rond het gebouw: het plantsoentje aan de zijkant van het aangebouwde café/bovenwoning waar in de circa vijftien jaar leegstand forse bomen zijn gegroeid is geruimd en er zijn siertegels geplaatst.

De volgende middag kom ik terug. Bij daglicht is er veel meer te zien. Er staat een ABC-bak schuin voor de bioscoop waar veel houtwerk in ligt maar ook iets wat lijkt op het filmdoek en het zwarte kader er omheen. Bij nadere beschouwing blijkt er zelfs een rolletje zwart-witfilm uit de bak naar beneden te hangen. Het regent, het lijkt alsof de hemel mee treurt. Ik probeer het rolletje film uit de bak te halen maar dat lukt niet want er liggen te veel zware dingen op. Er ligt waarschijnlijk niet veel film in, maar toch. Voor het eerst kan nu om de bioscoop heen gelopen worden omdat het schuttinkje tussen de pizzeria en de bioscoop (eens stond hier de houten friettent van Klaas de Graaf, één van de eerste hangplekken van de Langedijker

Politieke strijd van Sintenie via de vitrines met gebruikmaking van het bordje waar vroeger de toegangsprijzen op vermeld stonden. Foto auteur.

De volgende dag bezoek ik met Filmmuseumcollega Richard Bijster Tivoli, waar de mensen van Heeremans druk aan het opknappen zijn. Voor het eerst in 21 jaar (heel toepasselijk was de laatste film die ik op 23 juni 1979 in Tivoli zag Martin Scorsese's registratie van het afscheidsconcert van The Band, getiteld THE LAST WALTZ) ben ik in de bioscoop, en helemaal voor het eerst neem ik een kijkje in de projectiecabine. Het is er stoffig, vol spinnenwebben en erg, erg vochtig. Na alles een beetje bekeken te hebben doe ik een bod op de spullen. Na wat loven en bieden worden Paul Heeremans en ik het eens. Ik mag alles wat met film te maken heeft uit het theater halen. Hij raadt me wel aan alleen de opgang naar de projectiecabine te gebruiken (later krijg ik daar een sleutel van) en alleen in het theater zelf te komen als er mensen van hem bij zijn. Het is er gevaarlijk, zegt hij.

*Filmmuseumcollega Richard Bijster
bekijkt de verroeste projector. Foto auteur*

Op zaterdag 14 oktober ben ik met mijn zwager Martin en mijn zoontje Felix in Tivoli om wat spullen mee te nemen. De verroeste filmblikken en de reclamedia's nemen we mee, en ook de kaartjesautomaat, enkele rollen onverkochte kaartjes en de collectebussen voor het Bio-vakantieoord.

Vrijdag 20 oktober kom ik terug met Richard. Gewapend met sloopapparatuur, lampen, handschoenen en een grotere auto om alles in te vervoeren. We laden onder andere de kist met projectiespoelen in en een houten krat met zo te zien vergane film. De projectieluiken met 'Zeiss-Ikon' halen we van de muur af. We kijken naar de projectoren. Waar zijn de lenzen? De projectoren zijn in zeer slechte staat; zo te zien hebben vogels er diverse keren hun nest in gebouwd. Alles is verroest en loodzwaar. We nemen voornamelijk van de projectoren alleen de maskers mee (daarmee stel je de verschillende filmkaders in). Aan het eind van de dag zijn de mensen van Heeremans weg en nemen we tegen zijn instructies in een kijkje in het theater. We lopen in het gangetje naar het balkon en zien een mooie plafonnière, die als we hem er af halen gevuld blijkt met een decimeter water. We halen beneden het jaren dertig rookglas lampje met 'Nooduitgang' er af. Boven aan het balkon hangt een kleiner lampje met 'Uit'. Richard verwijderd het lampje van de met spaanplaat betimmerde muur en als hij het laatste draadje los heeft komt de hele van vocht verzadigde muur op ons af! We moeten de boel stutten om weer naar beneden te kunnen komen en nu moet ik Heeremans wel bekennen dat we in de bioscoop zijn geweest...

De kaartjesautomaat. Foto auteur.

Uiteindelijk besloot ik de projectoren maar te laten staan omdat het een heksenklus zou worden om ze weer in bedrijf te krijgen. Heeremans was daar niet blij mee maar hij heeft ze zoals we allemaal in het makelaarsmagazine van 23 mei 2003 hebben kunnen lezen kennelijk overgedaan aan de nieuwe bewoners. Het glas-in-lood was al voor onze reddingsoperatie dermate beschadigd (vier van de zeven letters ingegoooid vanaf de straat en het lood helemaal verbogen) dat we dat niet konden meenemen en hoewel ik er bij Heeremans nog wel voor gepleit heb voor restauratie op de plek zelf is dat jammer genoeg niet gebeurd en zijn er nu drie ramen op die plek. Ik concentreerde me hierna op het uitzoeken van de diverse spullen die we hebben meegenomen.

Wat vonden we allemaal in die natte puinhopen van een aan één kant totaal verweekt en verrot gebouw? Toch nog veel, heel veel. Naast het hierboven al genoemde ongeveer veertig filmblikken (waarvan er zes aan de binnenkant vocht hadden opgelopen, waardoor de films verrot waren), die aan de buitenkant totaal verroest waren maar die aan de binnenkant wonderwel nog droog waren en waarvan de film dus gered kon worden.

Verroeste filmblikken. Foto auteur.

Onder die films veel Fox Movietone Journaals uit de jaren zestig, korte paardenfilms die paardenliefhebber Sintenie vaak draaide in het voorprogramma (onder andere de Amerikaanse korte film WORTH RUNNING FOR uit 1969 die ik indertijd diverse keren in Tivoli gezien heb), reclamefilms en een Bio-vakantieoordfilmpje met Dorus, getiteld BIJ DORUS OP SCHOOT (die film zou tegenwoordig anders heten, dunkt me). Verder het laatste uur van Fons Rademakers' mega-epos MAX HAVELAAR (1976) en een brandbaar filmjournaal uit 1945 met onder andere de eerste viering van Alkmaars Ontzet sinds de bevrijding. Verder vonden we glasdia's met bioscoopreclame die voor de geschiedenis van de Langedijkse winkels en bedrijven heel interessant zijn. Verder oude bioscoopbonnen en grammofoonplaten uit de tijd van Sintenie's disco-experiment. Al met al een rijke oogst die de trieste laatste jaren van Tivoli met de tijd zal doen vergeten. Volgend jaar meer.

Over de schrijver

Egbert Barten (1960) publiceerde onder andere (samen met Mette Peters) *Meestal in het Verborgene. Animatiefilm in Nederland 1940-1945*. Uniepers, Abcoude, 2000. Over de geschiedenis van de Langedijk schreef hij '...En rukte overal alles weg, waer zij trof...' *De runderpest in Nederland, met nadruk op de Langedijk, in de 18de eeuw (1713-1784)*. De Schrijfcaemer, Noord-Scharwoude, 1983.

OPROEP:

Heeft u bijzondere herinneringen aan Theater Tivoli? Welke film zag u er met de liefde van uw leven? Trouwde U misschien in het café, of zat U op de schietclub? Of heeft U er nog gekolfd?

Stuur uw mooiste of lelijkste herinneringen aan Theater Tivoli aan:

Egbert Barten
Wandelweg 190
1521 AM Wormerveer

Plaatsing wordt niet gegarandeerd maar wordt zeker overwogen en alles wordt goed gearchiiveerd en bewaard. Alvast bedankt!

Een muzikale familie

De familie Van der Weerd is van huis uit al muzikaal. Cees van der Weerd werd als vierde kind, uit een gezin van acht kinderen, geboren in 1893 te Kampen en overleed in 1966 te Langedijk. Zijn ooms en neven, maar ook verdere familie, zaten in orkestjes of waren getrouwd met muzikale mensen. Cees was ook met dit virus besmet.

Als militair muzikant werd hij in de Eerste Wereldoorlog als soldaat gelegerd in Alkmaar. Waar nu het MCA ziekenhuis is was toen een cadetten-school. In de tuin daarachter stonden barakken waar hij sliep. Het orkest waar hij als eerste trompettist speelde was gelegerd in Alkmaar en daar verdiende hij zijn brood mee. Nou ja, het was wel zonder beleg, want dat kon er niet meer vanaf, zo weinig was de soldij in die tijd. En omdat het beroep soldaat weinig betaalde, verdiende hij met balmuziek maken een behoorlijk centje bij. Hij was al heel gauw een veel gevraagd muzikant en ging dan in burgerkleding muziek spelen in diverse restaurants annex café's. Daar hadden ze in die tijd dubbel-tjesbal. Dit gebeurde vaak in Koedijk omdat dit niet ver bij Alkmaar vandaan lag en hij alles lopend moest doen.

Hierdoor kwam hij vaak in contact met Langedijkers die ook muziek speelden. O.a. 'De Kleine Kapel' waarin Kees Blom, Ab Kwadijk, Dirk Kist, Cor van Zijl, Piet Scheltus en Jan Kuiper speelden. Maar Cees verdiende met privé spelen meer.

Omdat hij als soldaat misschien wel teveel verstek liet gaan, werd hij op een goede dag gearresteerd in Heerhugowaard en naar Kaatsheuvel overgebracht. Daar moest hij zijn verdere diensttijd uitzitten.

Maar na zijn dienstdienst trok de Langedijk toch wel weer. Bij Dirk Kist van De Kleine Kapel kon hij wel in de kost komen en zo kwam Cees aan de Dorpsstraat te Zuid-Scharwoude te wonen. Hij had een beroep geleerd, namelijk meubelmaker/stoffeerder en kon aan het werk bij Reinders. Dit bedrijf zat

In dit huisje was Cees v.d.Weerd in de kost bij Dirk Kist en Jeanette Ijff, die hier voor het huis staan. Later werd het de woning van de familie v.d.Weerd. (foto J.v.d.Weerd)

in het pand wat later Slagerij Beemsterboer was. Nu is het een galerie. Bij een volgende baas waar Cees voor werkte was de vrouw des huizes overleden. Twee kleine kindertjes waren er en een vader die de kost verdienen moest. Dat was echt kommer en kwel, maar Cees die wist wel een vrouw voor deze man. En ja wel hoor, het werd een span. Maar op een goede morgen kwam deze baas naar Cees toe en zei: "Moet je nu toch horen. Ik ben vandaag jarig en weet je wat ik kreeg?" "Nee," zei Cees. "Nou, een schemerlamp." Je kon duidelijk horen dat die man met dit toch dure cadeau niet tevreden was.

"Nou," zei Cees, die niet moeilijk was, "geef je jouw vrouw als die jarig is toch een doos sigaren cadeau." Zo gezegd zo gedaan. Maar de vrouw des huizes kon het cadeau niet zo waarderen en het huwelijk was snel daarna van de baan.

Zo leerde hij hier in Langedijk ook zijn vrouw Grietje Sint kennen. Zij woonde aan de Oosterstraat in Noord-Scharwoude. Het gezin vestigde zich hier in Langedijk en kreeg zeven kinderen: Hen (1923), An (1924), Jan (1928), Maarten (1930), Joke (1933), Gre (1936) en Tiny (1938).

De familie Van der Weerd in 1937.

Van links naar rechts Maarten, Hen, Tiny, Jan, Joke en An.

In de jaren 1930 en daarna was ook hier in Langedijk geen brood meer te verdienen en de familie van der Weerd vertrok naar Velsen, waar hij bij de Hoogovens zou gaan werken. Dit ging echter niet door, want hij werd daar beroepsmuzikant.

Cees v.d. Weerd op trombone, Jan Oudendijk op saxofoon en Arie Kuin op de mook na afloop van de operette 'Der Bettelstudent' door operettevereniging 'Caecilia' in november 1957.

Maar in 1944, in die voor heel veel mensen moeilijke oorlogsjaren, verhuisde het gezin weer terug naar de Langedijk. Ze kwamen, alsof het zo wezen moest, weer in het huis van Dirk Kist, waar Cees al eerder in de kost had gezeten. Bakker Schoorl had dit in die tussentijd gekocht en de familie huurde nu dit huis.

Cees kwam bij Eecen (de EZO keukens) te werk maar dit werken was eigenlijk een noodzakelijk kwaad. Zijn hart lag bij de muziek. Hij speelde bij de fanfare Kunst na Arbeid. In diverse bezettingen speelde hij ook altijd bij bal na. O.a met Jan Oudendijk en Arie Kuin of met Jan Oudendijk en Piet Hartland, na de operette te Noord-Scharwoude, vaak tot in de vroege uren. Nadat Cees gepensioneerd was, heeft hij nog een aantal jaren in de kantine van Kramer's zuurkoolfabriek gestaan. Hij is in 1966 overleden. Zijn vrouw overleed vijf jaar later.

Muzikale kinderen en kleinkinderen

Hun zonen Jan en Maarten waren ook met hetzelfde muziekvirus besmet geraakt en maakten ook een aardig mopje muziek. Jan heeft ook in Kunst na Arbeid gespeeld en speelde hier de kleine trom. Samen met zijn zonen, Cees die eerste bugel speelde en Dirk bespeelde de bas. Ook twee kleindochters van Jan zaten bij de fanfare. Petra die de sax be-

speelde en Janneke bugel. Deze laatste is nu zangeres in een bekende Noord-Hollandse groep, genaamd Sesam. Maar zoon Maarten is eerst in opleiding bij P.Pranger geweest. Deze meneer Pranger dirigeerde de fanfare in Zuid-Scharwoude. Later kreeg hij op het conservatorium in Amsterdam les van de bekende trompettist Marinus Komst. Maarten bespeelde net als zijn vader de trompet. Samen met zijn vader en broer speelde hij ook in de fanfare Kunst na Arbeid. Om dit allemaal te kunnen betalen trad Maarten met allerlei bandjes op, om naast zijn studie geld te kunnen verdienen. Maar op een goede dag hoorde hij in Amsterdam dat er een mogelijkheid was om in dienst te treden bij een Canadees militair muziekkorps. Hij solliciteerde en slaagde in Den Haag voor dit examen. In 1956 vertrok hij naar Canada naar de plaats Calgary om in de "Lord Strathcona's Horse band" te spelen. Hij had hier in Amsterdam zijn studie aan het conservatorium niet af gemaakt. Maar daar over de zee nam hij zijn studie weer op aan het conservatorium te Calgary en wist van zevende naar eerste trompettist te promoveren.

De weinige tijd die hij nog over had werd benut door in het "Philharmonic Orchestra" te spelen. Een beroepsoorkest van 85 man. Dat waren drukke tijden van soms wel 17 uur per dag. Hij heeft ook veel voor de TV opgetreden. Vooral als de achtergrond muziek of bij tv spots of shows. Hier heeft hij zijn vrouw leren kennen die ook trompet speelde. Samen kregen ze drie dochters. Maarten woont nu op Vancouver Island waar hij van zijn rust kan genieten.

Fanfare Kunst na Arbeid tijdens een optocht in 1958. Middenvoor loop Jan van der Weerd. (foto uit 100 jaar Kunst na Arbeid)

De geschiedenis van een huis en zijn bewoners

Inleiding

Wanneer je ruim 45 jaar in hetzelfde huis hebt gewoond dan voel je jezelf min of meer daarmee verbonden. Als je dan ook nog van historie houdt, dan is een onderzoek naar de geschiedenis van dat huis voor de hand liggend. Het huis waar ik over spreek staat nu bekend als Dorpsstraat 453 in Zuid-Scharwoude, maar dat is niet altijd zo geweest. In het stuk hierna wil ik aantonen dat een onderzoek niet droog hoeft te zijn, vooral als er nog wat valt te vertellen over het huis en zijn bewoners.

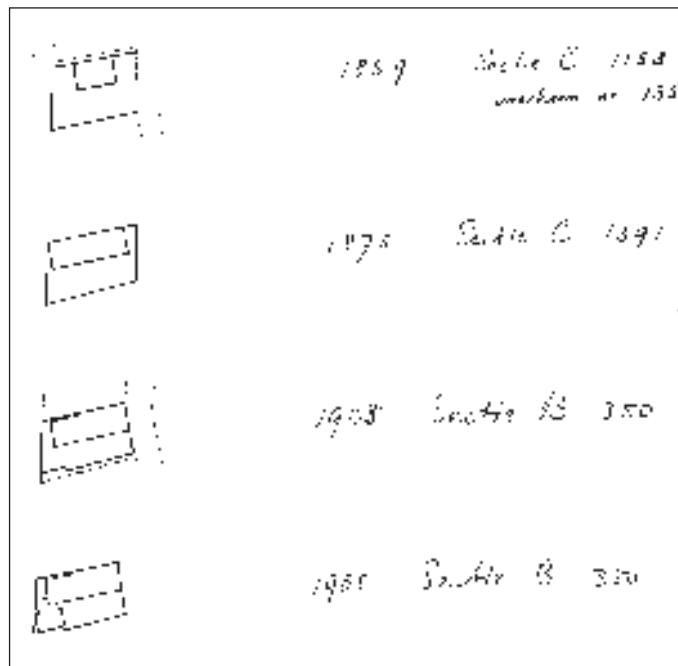
Het begin

Bij de eerste kadastrale opmeting rond 1830 werd min of meer voor het eerst alles opgetekend en vastgelegd. We zien dan een dorp dat opvalt door de vele open plekken, weinig bebouwing aan de westkant van de Dorpsstraat en veel meer stolpboerderijen dan nu. De boerderijen stonden over het algemeen 'op de dijk', dus aan de oostkant van de straat. De percelen aan de 'lage kant' liepen vaak door over de straat, zodat er een beeld van zogenaamde 'overtuinen' ontstaat. Dit is vergelijkbaar met bijvoorbeeld de Nieuwe Streek in Kolhorn en IJlst in Friesland.

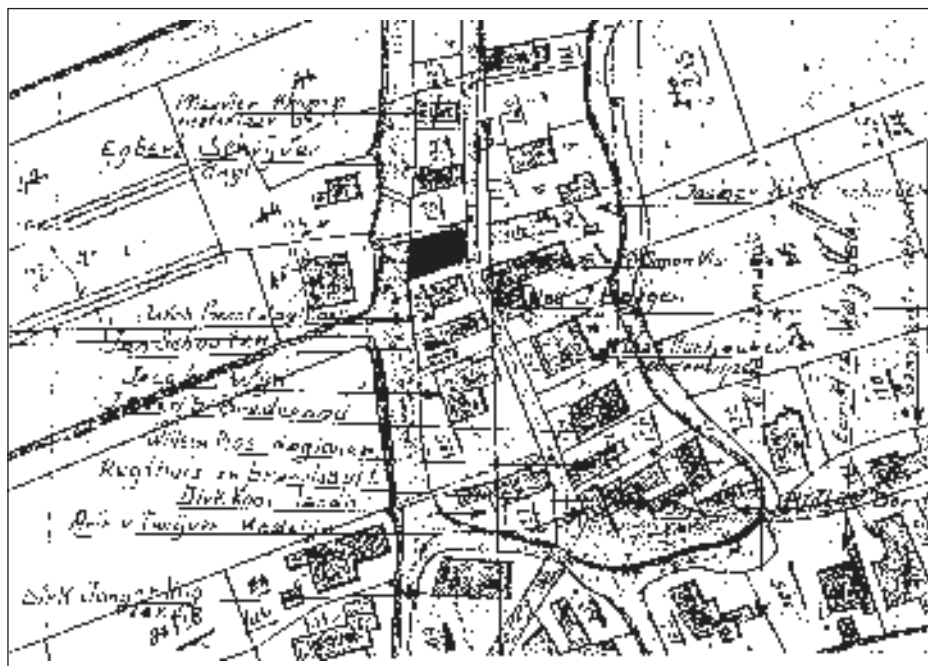
Het dorp Zuid-Scharwoude werd verdeeld in drie secties, A, B en C. Het perceel waar we over spreken kreeg nummer C 135 en was eigendom van de schuitemaker Jasper Kist die een bedrijf had op de plek waar nu Dorpsstraat 454 (familie Care) staat. De schuitemakerij was aan de kant van de Achterburggracht. Daar stond achter op het erf een 'pikboet', een schuur waarin houten schuiten werden geteerd. Het is aannemelijk dat op C 135, dat

omschreven staat als 'erf en weiland', een schuitemenhelling aan de Voorburggracht is geweest. In de jaren '80 van de 20^e eeuw kwam namelijk een flinke lading gele klinkertjes tevoorschijn wat er op kan duiden dat het niet louter weiland was.

Bouw eerste huis

De kadastrale opmeting door de jaren heen.

Zuid-Scharwoude zoals opgemeten rond 1825-1830. Het donkere perceel was toen nog onbebouwd en zou in 1858 het hier besproken huisje krijgen.

In het Kadaster is te vinden dat in 1859 een huisje werd gebouwd op het genoemde perceel met het nieuwe nummer C 1153. In het bevolkingsregister treffen we al in 1858 Jacob Kist als bewoner aan op dit nummer. We mogen er dan ook van uitgaan dat 1858 als stichtingsjaar klopt. Jacob, geboren in Noord-Scharwoude in 1802, kwam met zijn gezin uit Berkhout en was daar ook schuitemaker. Zijn vrouw Ietske Keetman was in 1799 geboren te Enkhuizen. Het gezin Kist verhuisde naar Noord-Scharwoude.

Reeds in 1863 werd het huisje verkocht aan Pieter Pater, waarmee het van Hervormde in Rooms Katholieke handen overging.

Pieter Bakker, in 1830 te Zuid-Scharwoude geboren en landbouwer van beroep, werd in 1871 eigenaar.

*Op deze foto van rond 1900 is het hier besproken huisje in de verte te zien.
Vóór de huizenrij was toen een stukje grond met een hekje.
Dit werd in de jaren '30 al onteigend vanwege het toenemende verkeer.*

Pieter was getrouwd met Maartje, een dochter van Pieter Pater. In 1876 werd het oorspronkelijk kleine huisje verlengd met een 'kooldars' en kwam daarmee vlak aan het water van de Voorburggracht te staan. Het voordeel hiervan was dat de 'plee' binnenshuis kon worden aangebracht. Pieter en Maartje verhuisden in 1892 naar een woning iets verderop. We zien in ons bewuste huisje nu een aantal jaren huurders. Dat waren in 1892 Jacob Goudsblom en zijn vrouw Trijntje Ploeger, mensen van in de vijftig zonder kinderen. In 1895 volgde het echtpaar Willem Kraakman en Johanna Moleenaar. Zij woonden er vier jaar met hun vier, later drie kinderen en Anthonius, een broer van Willem. Zoveel mensen in zo'n klein huis was in die tijd heel gewoon. Jacob Frederiks kwam met zijn vrouw Catharina van

gaven Geertje het vruchtgebruik van het huisje.

Huurders

Na Geertje, die op 2 november 1920 vertrok naar Blokker, zien we verschillende huurders die voor kortere of langere tijd op het adres verblijven.

Gerrit Kos en zijn vrouw Ijda Kos (foto Fam.J.Kos Noord-Scharwoude)

Op 18 november 1920 namen Gerrit Kos, oud 24 jaar, en zijn drie jaar jongere vrouw IJda Kos hun intrek in het huisje. Gerrit en IJda waren allebei respectievelijk in 1896 en 1899 te Zuid-Scharwoude geboren. Ze huurden het huisje van de erven P.Bakker. We zouden dit nu waarschijnlijk een 'starterswoning' noemen. Zij vertrokken op 22 maart 1921 naar Noord-Scharwoude.

Een paar maanden later kwam het pasgetrouwde stel Adrianus (Arie) Komen en Elisabeth Bakker er wonen, om precies te zijn op 10 juni 1921. Drie van hun kinderen werden hier geboren.

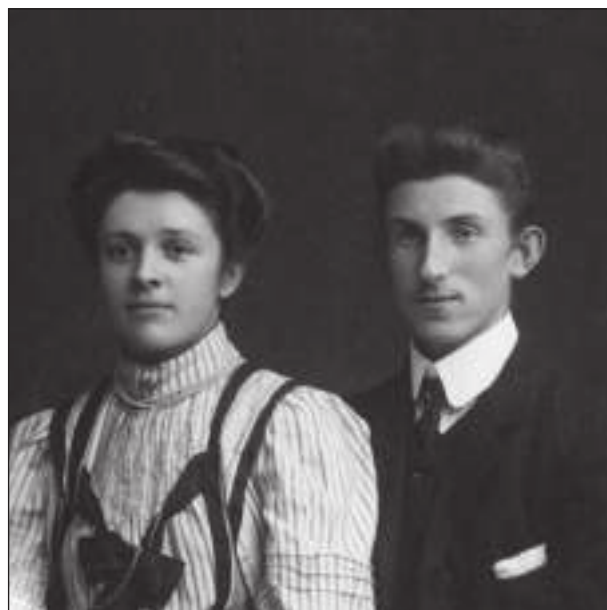
Arie Komen als jonge man zoals hij er uitzag rond 1920. (foto Henk Komen, Nieuwe Niedorp)

Elisabeth Bakker komt slechts voor op een foto dat zij al ouder was (foto Nic.van Kleef Zuid-Scharwoude).

Het huis ging in 1928 in handen over van Maarten Verweel Voorn die in het buurhuisje (nu nummer 451) woonde. 'Verweeltje', zoals hij werd genoemd, had een stopperij voor kapokbedden. Zijn vrouw dreef in het voorste deel een garen- en bandwinkeltje. De schilder Cor Oudendijk, in 1911 gehuwd met Jacoba Siewertsen uit Warmenhuizen, was in 1908 in Zuid-Scharwoude gekomen. Hij begon voor zich zelf in 1920 en startte in het huisje waar later Cor Kout een sigarenwinkel had (nu bewoond door de familie Oostenveld nr 461). Vanaf eind 1929 huurde de schilder in eerste instantie het huis met kooldars, die hij inrichtte als schilderswerkplaats. Oudejaarsdag 1929 trokken Cor, Coba en zoon Jan in het huis.

Gaandeweg knapte hij het inwendige op, waarbij het vak van schilder natuurlijk garant stond voor een ander aanzien van het gehele interieur. De hardgroen geschilderde kamer kreeg een behangetje, de paarse inkom werd in de moderne kleur crème geschilderd en de bakkamer met inpandige regenwaterbak veranderde in een klein keukentje. Een kraan was er al sinds 1925 aangebracht. Aangezien er geen gas en licht aanwezig waren liet de huurder dit op eigen kosten aanleggen, omdat de huisbaas dit maar een grote geldverspilling vond. Toen Verweel en zijn vrouw evenwel zagen dat alles zo mooi was opgeknapt, deelden zij schilder Oudendijk mee dat de huur zou worden opgezegd.

Coba Siewertsen en Cor Oudendijk in hun jonge jaren

Oudendijk eigenaar

Toen deze daar vanzelfsprekend niet van wilde horen werd hij voor de keus gesteld om het dan maar te kopen voor de prijs van fl 3200,-. Een niet onaanzienlijk bedrag in de crisistijd van 1932. Een lening van de bank, de huisarts Hoekstra die als geldschietter wilde optreden en wat zwart geld van zijn zwager uit Warmenhuizen stelden hem in staat het huis in eigendom te verwerven. Er moest jaren nadien nog flink geploeterd worden om al het geleende geld weer terug te betalen.

Jan Oudendijk in zijn schilderstenue begin jaren '30.

Het bewuste huis is op de achtergrond te zien.

De openslaande raampjes boven werden later naar binnen draaiend toen een vrachtwagen ze er finaal uitreed. Ook in de jaren vóór de toename van het verkeer had het pand al te lijden van verkeersschade.

Coba Oudendijk-Siewertsen en Trien Oudendijk-Groot aan het 'zuidkantje' in begin jaren '50. De ramen behoorden bij de schilderswerkplaats. Het kleinere tuimelraam werd het 'gasraampje' genoemd omdat daar een provisorische kookplek was gecreëerd met daaronder een kolenhok. Het raampje was altijd 'los' om de bakker gelegenheid te geven er het brood neer te leggen.

In die tijd stond het huis bekend als B 124, daarvóór was het nummer 93. Later volgde omnummering naar Dorpsstraat 245. Cor Oudendijk kreeg in 1944 een beroerte en lag gedurende het einde van de Tweede Wereldoorlog, in de beruchte hongerwinter, half verlamd op bed. Toen hij in 1947 overleed werd automatisch zijn weduwe eigenaresse en werd de schilderszaak voortgezet op Fa.Wed.C.Oudendijk. Zoon Jan oefende hier ook dus het schildersvak uit in dienst van zijn moeder. Toen hij in 1947 trouwde met Catharina (Trien) Groot uit Heerhugowaard veranderde er aan de feitelijke situatie niets. Het echtpaar 'trouwde in' wegens de schaarse woonruimte zo kort na de oorlog. Toen Jacoba Oudendijk-Siewertsen in 1952 als huishoudster naar Den Helder verhuisde, waren Jan en Trien in feite huurders van moeder.

De van oorsprong houten achtergevel van het huis begon na bijna tachtig jaar tekenen van verval te vertonen. Vandaar dat in 1952 werd besloten om de gehele achtergevel in steen op te trekken. Hierdoor verloor het huis wel een bepaalde karakteristieke uitstraling. Voordeel was wel dat nu een groot raam aan

de westkant kon worden gemaakt. Iets dat voor een schilder erg prettig is. Tegelijk werd een fundering van betonplaten aangelegd die verbonden werd met een nieuwe beschoeving langs de Voorburggracht. Het werk werd uitgevoerd door de firma Jan Rutsen en Zn.

Vanaf zijn lagere schooltijd had Jan Oudendijk verschillende vakdiploma's gehaald voor het schildersvak. Omdat hij op 14-jarige leeftijd knecht bij zijn vader werd, verloor hij de middenstandsopleidingen uit het oog. Vanwege het ontbreken van vestigingspapieren werd Jan Oudendijk zodoende gedwongen zijn zaak te beëindigen. Tot 1962 bleef het schildersbedrijf hier nog bestaan, waarna Jan in dienst trad bij de EZO keukens, een onderdeel destijds van Houthandel Eecen, in Oudkarspel. De schilderszaak mocht van Jan inwendig niet worden veranderd zodat bij zijn overlijden in 1979 veel nog intact was.

Foto genomen vanaf het Postkantoorpad eind jaren '50. Links is nog de houten boet te zien van Betje Leering-van 't Hof. Ons bewuste huis heeft hier al de opnieuw opgemetselde achtergevel. (foto wijlen Flip Kout Azn).

De truck met oplegger van Leegwater ramt het huisje.

Aanrijdingen

Menig huis in Langedijk heeft te lijden gehad van het verkeer, maar waarschijnlijk spant dit huis wel de kroon. In februari 1960 reed bij regenachtig weer een truck met oplegger van de firma Leegwater uit Noord-Scharwoude de gehele voorkant van het huis aan flinters. Het scheen dat de truck wel remde maar dat de oplegger een defecte remleiding had waardoor het gevaarte schaarde.

Het huisje met zijn halfsteens muur was tegen dergelijk grof geweld niet bestand. De voormuur stortte half in, maar de rest van het huis leed geen noemenswaardige schade. Wel kwam het in later jaren voor dat er deuren klemden. Door de klap vlogen de kozijnen dwars door de kamer en belandden achter de kolenkachel. De eigen gehaakte gordijnen van moeder Trien hingen, toen de wagen later wegreed, te wapperen aan de oplegger. Binnen was veel meubilair omgevallen en het houten binnenschot was compleet gekraakt.

De aanrijding was de aanleiding om wat meer licht in de kamer te krijgen. Er werd een verzoek ingediend bij de gemeente, maar deze was in eerste instantie geen voorstander hiervan. Zodoende zat het gezin letterlijk in de kou. De firma Kramer Zuurkool plaatste daarop voor nood een paar grote houten schuifdeuren. Omdat de muur voor een groot deel ingestort was, veroorzaakte een voorbijrijdende auto ongeveer het geluid van een over-

Het huisje nadat de wagen van Leegwater was weggereden.

komende helikopter. Deze situatie duurde bijna drie maanden. Toen kwam de bouwvergunning en timmerman/aannemer Jan Kout en metselaar Cor Rutsen herstelden de voorgevel, waarbij de twee kleine ramen werden vervangen door een groot raam.

Nog geen jaar later herhaalde zich een soortgelijke aanrijding, nu door de firma Gorter uit Aalsmeer. De vrachtwagen met aanhanger, met daarop een lading door de regen nat geworden hout, kraakte de nog geen jaar oude voormuur. Ook nu was het weer motregen weer en de weg glad. De schade was niet vergelijkbaar met een jaar daarvoor, maar toch moest de hele voorgevel weer worden vernieuwd. Opnieuw een klusje voor Rutsen en Kout. Voordeel was dat er binnen nog geen behang was geplakt omdat schilder Jan in die dingen niet zo vlot was.

Cor Rutsen metselt de nieuwe muur op.

In 1967 was het de beurt aan een NACO-bus. De schade bleef beperkt tot een ontzette muur en een naar binnen gedrukt kozijn. In 1972 voltrok zich de laatste grote aanrijding. De firma Van den Heuvel uit Oirschot raakte eerst het huisje van Van Kleef. Toen de chauffeur dit in de gaten had, schakelde hij in achteruit en kraakte de halve gevel van ons bewuste pand.

Een foto van het aanbouwtje in wording in 1984.

Aris Jan Kout en zijn vader Jan stellen het kozijn voor het raam. Aan de binnenkant staat Jan de Ruiter, werkzaam bij Rutsen.

Wederom draafden Kout en Rutsen op om de schade te herstellen.

Doordat de verkaveling bijna was voltooid, ging met name het zware verkeer achterom over de Voorburggracht en Westelijke Randweg. Het huis werd hierna niet meer aangereiden, maar het hek werd nog talloze malen geheel of gedeeltelijk met de grond gelijk gemaakt.

Jan Oudendijk overleed in juli 1979 en zodoende werden zijn weduwe en hun zoon Cor samen erfgenaam van het huis dat inmiddels huisnummer 453 had gekregen. Het toch wel ontstane achterstallige onderhoud werd weg-gewerkt, maar het oorspronkelijke aan het huisje bleef zoveel mogelijk behouden. Na jaren van ongewijzigd aanzien werd in 1984 een uitbreiding aan de woning toegevoegd. Achter op het erf verrees een huisje in een beetje Zaanse stijl, vervaardigd door Aris Jan Kout uit Zuid-Scharwoude.

In juli 2000 overleed moeder Trien en hierdoor bleef er nog maar één bewoner over. Zoon Cor besloot in 2001 om het huisje te verkopen. Zo kwam er na dik zeventig jaar een einde aan de naam Oudendijk in dit huis.

Momenteel zijn Jo en Anneke Schagen, gerepatrieerde Nederlanders uit Australië, eigenaar van dit bijna anderhalve eeuw oude pandje. Gelukkig laten zij het inmiddels bijna monumentale huisje, met zijn bewogen geschiedenis, grotendeels in de originele staat.

- *Geb.- huw.- en overlijdensregisters Reg. Archief Alkmaar.*
- *Bevolkingsregisters Reg. Archief Alkmaar.*
- *Mededelingen en foto's van Fam. J.Kos te Noord-Scharwoude, H.Komen te Nieuwe-Niedorp en Nic.van Kleef te Zuid-Scharwoude.*
- *Gegevens van het Kadaster te Alkmaar.*
- *Eigen gegevens van de schrijver.*

Dorpsnieuws in 1935

Waar men tegenwoordig met een schouderophalen aan voorbij zou gaan, was in die jaren groot nieuws. Wat was het geval? Henk Schenk, een inwoner van Noord-Scharwoude, was radiotelegrafist en werkzaam bij de Marine in Nederlands Oost-Indië. Dit was toen nog de naam van het tegenwoordige Indonesië. Er werd natuurlijk veel gecorrespondeerd, want even overkomen naar Holland gebeurde maar heel sporadisch. Het vliegverkeer stond ook nog op een heel laag pitje, dus bepaalde de nieuwswisseling zich bij het schrijven van brieven. Dat werden er in de loop der tijd heel veel.

Vermoedelijk was het vader Schenk die in 1935 op het idee kwam, we moesten van de honderdste brief eens wat bijzonders maken. Nou, wie wat bijzonders wilde op het gebied van een getekende kaart, moest zijn bij Dirk Dirkmaat. Deze man, die huisschilder was in Noord-Scharwoude, had bijzonder artistieke gaven. Hij kreeg later veel bekendheid door zijn prachtige decors, welke hij maakte voor de operettevereniging 'Caecilia' en voor toneelvereniging 'Jong Leven'. De kaart, dus de 100^e brief werd echt wat bijzonders. Met grote letters kwam daar op te staan: 100^e brief uit Noordscharwoude aan Henk in Indië. Links een landschap uit Noord-Scharwoude met een klein akkerschuitje varende in een sloot en rechts een landschap uit Indië, met daarvoor een duikboot waarop Henk had gevaren. In het midden een vliegtuig, dat de post vervoerde, met de letters KLM erboven. Wel een heel bijzondere tekening dus. Deze tekening is later keurig ingelijst en hangt al langer dan veertig jaar bij mevrouw Schenk aan de kamerwand te pronken.

In een krantenartikel van vele jaren later, namelijk van 21 oktober 1961, kunnen we het volgende lezen:

In het jaar 1932 behaalde H.P.Schenk zijn certificaat als radiotelegrafist. Hij trad in dienst van Radio Holland en ging varen op een vrachtpassagiersboot van de Zuid-Amerikalijn. Het leven van Henk zou ongetwijfeld in alle gemoedelijkheid zijn verlopen, als niet de wereldoorlog er tussen was gekomen. Op 10 mei 1940, bij het uitbreken van de oorlog, voer marconist Schenk op de tanker Barendrecht van de firma Van Ommeren te Rotterdam, op de route Aruba-Italië. Het schip werd toen door de Engelse marine opgebracht naar Gibraltar. Daarna werd het varen door de oorlogsvoering vaak een hachelijke onderneming, zoals bij een hevige bombardement van de Duitsers op Londen, juist toen de Barendrecht bij Purfleet op de Theems lag.

Er waren heel veel slachtoffers onder de bemanning. Marconist Schenk kwam er met lichte verwondingen nog best af. Doordat hij zeer slank was kon hij door een patrijspoort naar buiten kruipen. Veel van zijn kornuiten kwamen om. Gedurende een tijd van anderhalf jaar vervoerde men een wel zeer bijzondere lading en wel 'ezels', afkomstig uit Perzië en Voor-Indië, die bestemd waren voor het geallieerde oorlogscommando in Italië. Deze dieren werden gebruikt voor het transport van de soldaten, de munitie en verder oorlogsmateriaal naar de bergtop Monte Casino, waar vandaan het gehele Apenijnse schiereiland bestreken werd.

De speciale kaart, getekend door Dirkmaat, verstuurd aan Henk Schenk.

Henk Schenk als radiotelegrafist.

Het ging er warm aan toe in die dagen, zo erg dat bij één van deze unieke transporten het schip getroffen werd door één der hevige bombardementen, met gevolg dat bijna de helft van de ezels dodelijk getroffen werd. Voorts werden in die periode massa's Duitse krijgsgevangenen overgebracht van Noord-Afrika en Italië naar kampen in Egypte. Tot zover het krantenartikel.

Henk Schenk heeft dus veel beleefd in die moeilijke jaren. Hij was geboren op 10 mei 1912 en werd 81 jaar oud, maar kon terugzien op een zeer bewogen leven.

door de redactie

Een curieuze foto

Van de heer Boos uit Nieuwe Niedorp ontvingen wij een oude foto. Blijkens het opschrift moet deze gemaakt zijn in Broek op Langedijk tijdens de mobilisatie van 1914. Bekend is dat in die tijd, toen Nederland neutraal was, overal afdelingen werden opgericht van de 'Landstorm', een burgerwacht van weerbare mannen uit de bevolking. Kennelijk vonden de kinderen van Broek dit zo interessant dat zij zichzelf uitdosten als 'jeugdlandstormers'. De stokken verbeeldden geweren en enkele jongens hebben een Rode Kruisband om de arm. De fotograaf zag hier kennelijk ook wel de gein van in. We weten niet wie er op de foto staan en hebben ook weinig hoop dat we dat nog te weten zullen komen. Alle kinderen zouden nu dik in de negentig zijn, als zij onverhoopt nog leven.

Achter op de foto staat de naam van Jacob Balder, zodat mag worden aangenomen dat die op de foto staat. Mocht u informatie hebben over deze foto dan zijn wij daarvoor zeer erkentelijk.

Schoolfoto's van de ULO te Noord-Scharwoude

Twee foto's uit de beginjaren van de ULO school te Noord-Scharwoude kregen we destijds van mevrouw A.Wit-Smak uit Oudkarspel. We plaatsen ze graag omdat

de namen bijna volledig bekend zijn. Beide kiekjes zijn gemaakt op de trap van het gemeentehuis van Noord-Scharwoude.

De eerste foto stamt uit 1932/1933.

We zien van links naar rechts:

*Achter: (staand) 1.Meester Doets,
2.Jaap Veldman (Zuid-Scharwoude),
(zittend) 3.Jan Kool (Bol),
4.Gerrit Smak (Bol),
5.Leo de Laat (Noord-Scharwoude),
6.Bram Greidanus (Z-Sch.),
7.Hubert v.d.Ameide (Bol), 8. ?
Vooraan: 1.Bep Vrielink (N-Sch.),
2.Marie Kaas (Bol),
3.Maup Volkers (St.Pancras),
4.Strijbis (Bol),
5.Jan Goudsblom (Bol).*

De tweede foto is iets jonger en dateert van 1935/1936.

Enkele jongens en meisjes zijn dezelfde als op de eerste foto.

We zien van links naar rechts:

*Achter: 1.Bram Greidanus,
2.Jan Goudsblom,
3.de Boer,
4.Jaap Strijbis (Bol),
5.Meester Janssonius.*

Zittend (midden): 1.Jaap Veldman,

2.Gerrit Smak, 3.Jan Kool,

Vooraan: 1.Maup Volkers,

2.Marie Kaas, 3.Bep Vrielink,

4.Nel Engel (Bol),

5.Rem Smit (Bol),

6.Trien de Wit (Bol)

Bestaan er soms nog Deense Langedijkers?

Inleiding

Bijna vijf eeuwen geleden vertrok een groot aantal tuinders naar Denemarken. Zij kwamen volgens zeggen uit Waterland en West-Friesland, maar er werd niet exact gezegd wáár vandaan. Omdat het in hoofdzaak ging om de groenteteelt te introduceren is het niet ondenkbaar dat er Langedijkers bij waren. In het hierna volgende stukje een mogelijke verklaring. Het verhaal van de emigratie van Waterlanders en Westfriezen kwam weer bij mij boven na een vakantie in Denemarken in 2003.

*Koning Christiaan de II
van Denemarken*

Koning Christiaan II

Christiaan II, bijgenaamd de Boze, werd in Nyborg op het Deense eiland Fyn (Funen) geboren in 1481. Al op zijn zesde werd hij gekozen tot troonopvolger van Denemarken. In 1489 en 1499 werd hij respectievelijk ook nog troonopvolger van Noorwegen en Zweden. Christiaan schijnt een begaafd persoon te zijn geweest, maar ontwikkelde zich als gevolg van een verwaarloosde opvoeding tot een hard mens. Dit openbaarde zich met name toen

hij in 1502 een oproer in Bergen (Noorwegen) neersloeg met zo'n ongenadige hardheid dat hij de genegenheid van de Noren voor altijd verbeurde. De periode in Bergen bepaalde in grote mate zijn verdere leven.

Christiaan ontmoette hier een meisje uit Amsterdam, Duifje of Duveke genaamd. Haar moeder Sibrecht of Sigbrit Willemsdochter dreef hier namelijk een herberg. Van 1502 tot 1517 was Duifje de minnares van Christiaan. Dat bleef zij ook toen hij in 1514 trouwde met Isabella (in Denemarken later Elisabeth genoemd), de zuster van keizer Karel V. De dochter van de herbergierster stierf in 1517, waarschijnlijk door vergiftiging. Van 1513 tot 1523 was Christiaan II koning van Denemarken en Noorwegen. Hierna vluchtte hij naar de zuidelijke Nederlanden. Vanaf 1532 bracht hij zeventien jaar door in de kerken van een kasteel in Denemarken. De laatste jaren van zijn leven waren wat minder onaangenaam. Hij stierf in 1559 in de Deense havenstad Kalundborg.

Aanleiding om weg te gaan

In oude boeken lezen we over stormvloed en de lage landen teisterden. We weten dat in 1518 een deel van Waterland overstroomde na een hevige storm. In 1519 brak de Huygendijk door en veroorzaakte veel wateroverlast. In dezelfde periode werd West-Friesland geplaagd door invallen van Geldersen, gesteund door Pier Gerlefs Do-

nia, beter bekend als "Grutte Pier van Kimsverw". Dorpen en steden werden soms compleet platgebrand. Er zal altijd voor bepaalde mensen een aanleiding zijn geweest om hun geluk elders te beproeven. Wellicht heeft de combinatie van stormen met wateroverlast en een guerillaoorlog van Friezen en Geldersen een extra duwtje gegeven om te vertrekken. De Deense historicus Arild Huitfeldt schreef in zijn Kroniek van het Deense Rijk: *"In 1515 liet de koning onderhandelingen voeren in de Waterlanden in Nederland, opdat Nederlanders zich hier kwamen vestigen. Hen werd grote vrijheid toegezegd, en in het voorjaar kwamen er enigen, die hij een stadje op Amager schonk, waar zij konden wonen, Hollænderbyen genaamd. De koningin was zeer behulpzaam, want zij weten veel over boter, kaas, penen, uien en de aanleg van hoven en ganzevallen, hetwelk nuttig was voor de stad Kopenhagen."* In het jaar 1519 trokken enkele boeren en burgers uit het rechtsgebied van Hoorn naar Denemarken. Zij deden dit na bemiddeling van Meester Pieter Goudsmid. Het is bekend dat in 1520 reeds de eerste boeren zich vestigden in het Deense plaatsje Helsingør. In datzelfde jaar kreeg Goudsmid opnieuw een brief van koning Christiaan. Uit het rechtsgebied van de stad Hoorn vertrokken meer dan honderd mannen met hun vrouwen en kinderen. De al genoemde Sigbrit Willemsdochter zou de drijvende kracht zijn geweest achter het voornemen om Hollandse groenten te verbouwen in Denemarken. Koningin Isabella was namelijk afkomstig uit de zuidelijke Nederlanden en kon niet erg wennen aan de Deense vlees- vis- en meelkost. Verse groente zou hierop een welkome aanvulling zijn. Sigbrit had in Amsterdam een goede vriend, de bankier Poppe Ockeszoon (ook genaamd Pompejus Occo). Deze man was o.a. geldschiet, inkoper en ook honorair consul van Denemarken. In zijn boekhouding staat vermeld dat in januari 1521 vijf schippers emigranten naar Denemarken vervoerden. In dat jaar verleenden koning Christiaan en koningin Elisabeth een privilege aan de Westfriezen om zich te mogen vestigen op Amager, een eiland zo groot als de Haarlemmermeer, zuidoostelijk van Kopenhagen.

Vestiging op Amager

Het klinkt een beetje als een sprookje, te worden uitgenodigd door een koning, maar de oorspronkelijke bevolking van Amager zal de Westfriezen, Waterlanders en een paar Vlamingen niet met open armen hebben ontvangen. De lijfeigene boerenbevolking werd verjaagd naar andere streken en de Nederlanders (184 in totaal) namen hun plaats in. De aarde op Amager was vruchtbaar. Op de slijkgronden groeide welig gras en de afzetmogelijkheden voor de landbouwproducten in het vlakbijgelegen Kopenhagen waren uitstekend. De velden werden 'in gemeenschap gebouwd'. Men besliste gezamenlijk over heiningen en de oogst. Dit was nodig omdat de akkers van de hoeven overal in kleine percelen verspreid lagen. Elk perceel werd evenwel door de eigenaar en zijn knechten bebouwd.

Er werd vermoedelijk veel vee naar de grote steden in Noord-Duitsland geëxporteerd. Iedere hoeve had een moestuin met kool, uien, bieten, erwten en bonen voor eigen gebruik. Waarschijnlijk werd een gedeelte verkocht in Kopenhagen, maar gespecialiseerde groenteteelt had men niet... De nieuwe bewoners namen dus het verbouwen van wortelen, prei, uien en kool ter hand, gewassen die door de Denen bijna niet werden geteeld. Christiaan stond ze toe het hele eiland te bewonen in dorpen met namen als Taarnby, Kastrup, Timmerop en Groot (Store) en Klein (Lille) Magleby. Alleen in het havenstadje Dragør schijnen nog Denen te hebben gewoond. De immigranten mochten recht spreken naar Hollands gebruik, hun eigen tradities handhaven en hun klederdrachten blijven dragen.

Het dorpje Store Magleby op een oude tekening en het kerkje dat duidelijk Hollandse kenmerken heeft

Verder mochten zij vrij vogels vangen en kregen zij visrechten. Prima geregeld, zullen we zeggen, maar dit 'paradijs' duurde niet erg lang. Koning Christiaan kwam in aanvaring met de Deense en Zweedse adel door teveel nieuwe ideeën en te drastische maatregelen. Hij verdween met vrouw en Duvekes moeder van het toneel en werd opgevolgd door koning Frederik I. Deze herriep de privileges voor de Hollandse kolonisten. Ze hoefden niet weg, maar werden geconcentreerd in het dorp Store Magleby op het zuidelijk deel van Amager. Veel verdreven Deense boeren mochten terugkeren en er ontstond strijd tussen de twee bevolkingsgroepen. Lang heeft het geduurd voor Hollanders en Denen integreerden.

Pas in 1759 werd het geaccepteerd dat de Hollandse schout Jacob Gerritsz Bakker trouwde met Gertrud Hansdatter uit een naburig dorp.

Vanaf 1521 tot 1818 hadden de Nederlanders hun eigen bestuur volgens Nederlands model. Er was een schout

en zeven schepenen. De schout was het hoogste gezag, hij werd voor het leven gekozen. De schepenen werden gekozen voor één jaar. Op 29 april 1818, bijna 300 jaar na aankomst op Amager werd de schepenbank vervangen door een gemeentebestuur. De Hollanders integreerden in de Deense samenleving. Op 1 april 1974 werden de gemeenten Dragør en Store Magleby samengevoegd.

Gebruiken

Store Magleby stond bekend als 'Holländerbyen' (Hollands dorp) en in deze plaats handhaafden zich gewoonten in spel, klederdracht en eetgewoonten. Heel lang is het 'katknuppelen', ook bekend in West-Friesland, en het kinderspel 'bikkelen' in zwang gebleven. Het katknuppelen werd echter wel door een ruiter te paard uitgevoerd.

Het katknuppelen op een paard. (Foto Dirch Jansen)

In 1668 werd, in een beschrijving van een koninklijk feest, al het volgende beschreven: "De Nederlanders op Amager waren aangezegd dinsdag hun vastenavondviering, die zij jaarlijks voor duizenden mensen houden, op het Slotsplein te tonen... Dat gebeurde in de namiddag. Te paard kwamen zij in een optocht met vlaggen, hooivorken en staken. Zij stootten zo lang tegen een tussen twee palen opgehangen ton, waarin zich twee levende katten bevonden, tot de bodem eruit viel en de katten ontsnapten... Dit vermaak werd tot de avond vanaf het koninklijk slot gadeslagen."

De ruiter na wiens stoot de kat ontsnapte werd tot kattenkoning gekroond en hoefde een jaar lang geen belasting te betalen. Kroonprinses Beatrix heeft ooit de laatste koninklijke 'kat uit de ton' gezien toen het 450-jarig bestaan van Holländerbyen werd gevierd. Het gebruik op de vastenavond wordt nog steeds gevierd, niet alleen in Store Magleby, maar ook elders op Amager. Een ander gebruik op Amager is 'Ei uit 't kopje'. Een ei wordt in een kopje in een hoopje zand neergezet. De danser moet eerst met de voet het kopje omschoppen en daarna het ei weer in het kopje krijgen. Dit gebruik is niet bekend in West-Friesland, maar wellicht dat men het hier vroeger wel heeft gekend.

Klederdracht

De klederdracht van de Nederlanders op Amager vertoonde veel gelijkenis met de afbeelding van een vrouw op een schilderij van J. van der Horst. Deze 'Broker vrouw' (vrouw uit Broek) zou best een vrouw uit Broek op Langedijk kunnen zijn, maar evenzogoed één uit Broek in Waterland of Lutjebroek.

Schilderij van J. van der Horst,
voorstellende een Broeker vrouw.

Het is echter wel aardig om te weten dat onderdelen van de dracht van de 'Broker vrouw', zoals het keurslijfje, de zwarte manchet van pols tot elleboog en de gespen van het keuslijfje, erg veel lijken op de Hollandse dracht op Amager. Een ander detail is dat de mannen in Store Magleby een floschat (rafelhoed) droegen die in die tijd ook gedragen werd door Hollandse zeelui. Dit wijst er niet op dat de immigranten zeelui waren, maar toch wel nauw

met de zee verbonden. Het is bekend dat in de zestiende eeuw de West-Friezen vaak zee- en landlieden waren.

De kerk van Store Magleby

Toen de Nederlanders op Amager kwamen, kregen zij de reeds bestaande kerk in eigendom. In de huidige vorm dateert de kerk uit 1731 en verrees het karakteristieke klokkentorentje. Het is duidelijk te zien dat het naar een Hollands voorbeeld is gebouwd. Op een gedenksteen is te lezen: "Anno 1611 hebben deise keirspels menn latten deisse kerck verbeteren". De preekstoel in de kerk dateert van 1611. Meer dan tweehonderd jaar preekten dominees uit Friesland en Holstein in de kerk. Prima voor de Nederlanders, maar de Denen verstonden er niets van. In 1735 werd de Hollandse invloed minder tot in 1811 het Deens als enige taal werd ingevoerd. Op het kerkhof kom je nog grafstenen tegen met Hollands klinkende namen als Crilles Gjertsen, Crilles Zibrandtsen en Jan Dirchsen.

Foto van het kerkje van Store Magleby in 2003.
(foto Cor Oudendijk)

Voor diegenen die een tripje naar Denemarken overwegen is een bezoek aan Amager, gelegen ten zuiden van Kopenhagen, een echte aanrader. Zowel in Store Magleby als in het nabijgelegen Dragør hangt een duidelijk herkenbare Hollandse sfeer.

Bronnen:

- Een Hollands Dorp in Denemarken; beschrijving van een tentoonstelling in Madurodam 18 mei-18 juni 1972; copie verkregen via Dragør Lokalarkiv.
- De privileges 1521-1547; Koning Christiaan en Koningin Elisabeths Privilege aan de Nederlanders op Amager; Amagermuseet St.Magleby, Dragør.
- Amager-Registret; Navnelister fra Christian II's tid vedrørende den nederlandske amagerkoloni, 1958; copie van deze naamlijst verkregen via Rigsarkivet København.
- Winkler Prins encyclopedie 2^e druk 1884.
- Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen, deel 3 1450-1575, J.Buisman; Franeker 1998.
- West-Frieslands Oud & Nieuw, 26^e bundel 1959; 'Iets over Velijs en zijn bronnen' blz.132.
- Informatie verkregen van het Amagermuseet te Store Magleby, Denemarken.

Een foto ontrafeld

Onderstaande foto is genomen in augustus 1920 ter gelegenheid van het Nationaal Muziekconcours, dat gehouden werd in Zuid-Scharwoude op het weiland van Klaas de Boer. De 'woid' van De Boer lag tussen zijn huis en de Koogerkerk. Op deze foto staat een groot deel van fanfare 'Kunst na Arbeid', echter sommige bestuursleden ontbreken. Daarom vermoed ik dat deze foto genomen is ter gelegenheid van de officiële opening van dit concours. Verder zien we enkele omwonenden. Rechts op de foto zien we een tweede camera. Een foto, genomen met die camera, bevindt zich in het archief van 'Kunst na Arbeid'.

Op de foto herkennen we:

1. Cor (Kees) Kliffen,
2. Piet (Pietje) Schoenmaker,
3. Piet de Ruiter, 4. Cor Groot,
5. Cor Kout, 6. Aldert Nol Pover,
7. Willem Luijting, 8. Dirk de Geus,
9. Jacob Voogt, 10. Arie Schrijver,
11. Arie Kist, 12. Jacob van Twuyvoer,
13. Jacob Strijbis, 14. Jan Kostelijk,
15. Cor Berkhout, 16. Piet Blom,
17. Nic. Twisker, 18. Jan Koeman,
19. Cor Glas, 20. Willem Glas,
21. ?, 22. Arie Beets, 23. Klaas de Geus,
24. Piet de Graaf, 25. Trien Muller,
26. Dirk Kist, 27. Trien Strijbis.

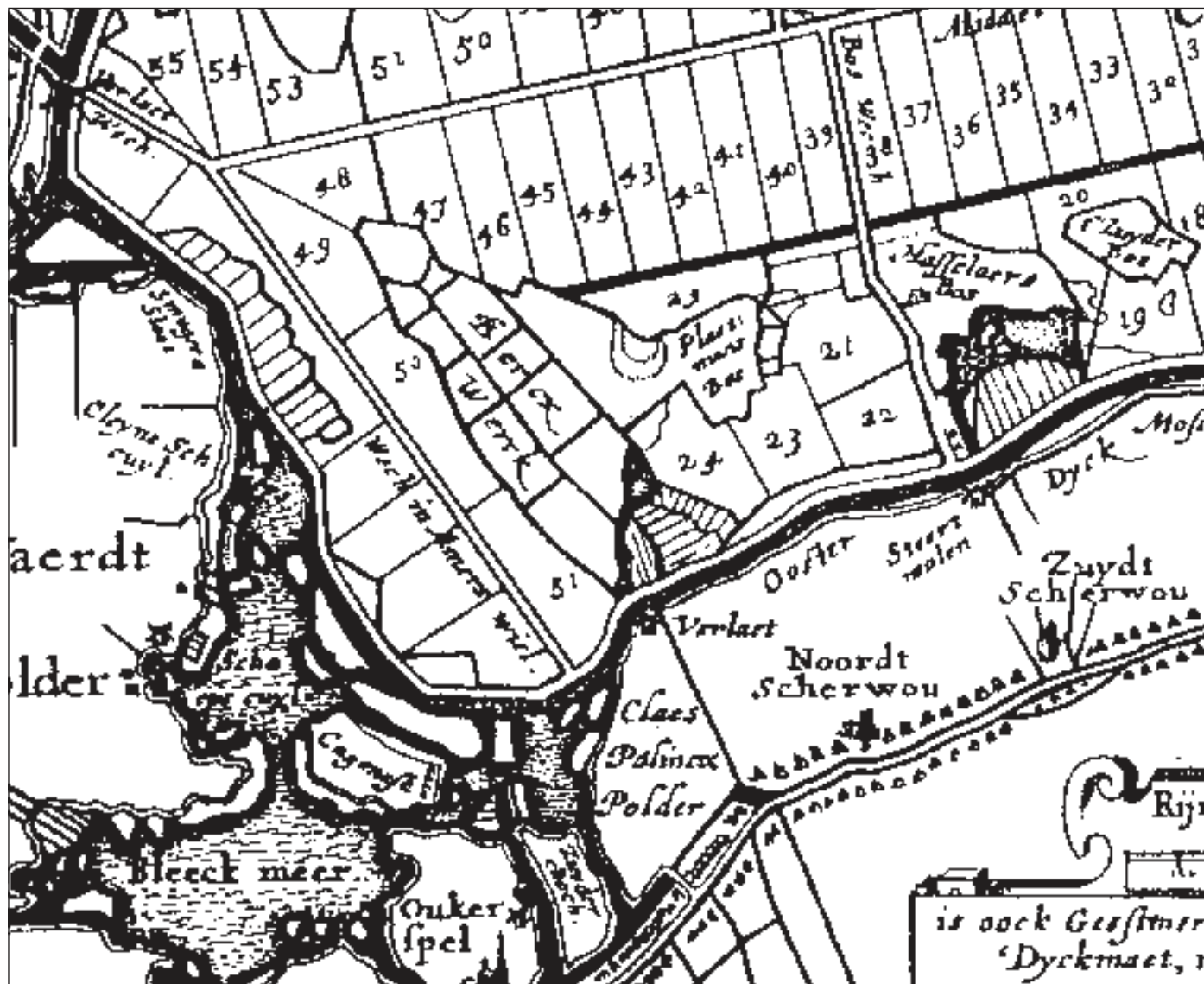

De boerderijen van Roskam en De Wit aan de Laanweg

Waar nu in Noord-Scharwoude de Veilingweg ligt, lag voorheen de Wuyversloot. Deze sloot vormde eeuwenlang een vaarverbinding tussen de Dorpsstraat en de Oosterdijk. Op de plaats waar de Wuyversloot bij de Oosterdijk kwam, lag een sluisje, een 'verlaat', waardoor de schepen het meer de Grote Waard konden bereiken. Ongeveer op de plaats van dit sluisje ligt nu de jachthaven. Noordelijk van de Wuyversloot lag de Claes Palinxpolder en enkele eilanden zoals de Suydercoog, Middelcoog, Noordercoog, en het Cagenest, tezamen met meertjes zoals de Bleekmeer en de Schaepscuyl. In 1631 werd het meer de Grote Waard drooggelegd en ontstond de polder Heerhugowaard. Het jaar daarop werden de Bleekmeer en de Schaepscuyl ingepolderd. Oostelijk van de Suydercoog bleef een klein

meertje over als restant van wat eens de Grote Waard was en dat de Langedijkers nu nog kennen als 'het Waardje'.

Ter hoogte van Oudkarspel werd in de nieuwe polder Heerhugowaard een weg aangelegd van het Oude Nieuwedorper Verlaat naar Langedijk. Oorspronkelijk heette deze de 'Wech in Amerswiel'. Later kreeg deze weg de deftige naam Laanweg. In het verlengde ervan werd in de Claes Palinxpolder de 'Nieuwe weg' aangelegd, precies op de grens tussen de dorpen Oudkarspel en Noord-Scharwoude. Deze weg kennen we nu als de Spoorstraat. Tussen de Laanweg en die Nieuwe weg kwam een brug over de ringvaart van de Heerhugowaard. Die brug kennen de oudere Langedijkers onder ons nog als de Roskambrug.

Een detail van een kaart uit 1631. In het midden is links van de Claes Palinxpolder 't Waardje te zien. In het verlengde van de 'Wech in Amerswiel' (nu de Laanweg) kwam later de Roskambrug en de Spoorstraat te liggen.

De naam Roskam is eind jaren dertig, met de verbreding van de ringvaart, overgegaan op de huidige brug en sluis die daar nu zuidelijk van de Spoorstraat liggen. De oorsprong van de naam Roskam moeten we zoeken in de oudste boerderij die aan de Laanweg in de Heerhugowaard heeft gelegen. Vanaf de inpoldering van de Heerhugowaard in 1631 behoort het meest westelijke deel van de Laanweg tot Langedijk en dus ook de boerderijen die daar hebben gestaan.

De eerste eigenaar van de kavels aan de Laanweg was Nanning van Foreest (1578-1688), een telg uit een belangrijk Alkmaars regentengeslacht. Zoals in die tijd gewoon was, grossierde hij in regentenbaantjes. Zo zat hij in de vroedschap van Alkmaar, was rentmeester van het Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen in Kennerland en West-Friesland, rentmeester van de Heerhugowaard, hoofdingeland van de Schermer en rekenmeester der Domeinen van Holland en West-Friesland. Nanning van Foreest was samen met Floris van Teylingen de initiatiefnemer tot de inpoldering van de Heerhugowaard en was zelf een van de grootste grondbezitters in die polder. Aan de zuidzijde van de Laanweg, tegen de ringdijk aan, werd een boerderij gebouwd. Wanneer is onbekend. Op de kaart van Uitwaterende Sluizen uit 1680 zien we hier een boerderij ingetekend. De boerderij is dus ergens tussen 1631 en 1680 gebouwd. Het is een aantrekkelijke plaats zo dicht bij de brug naar Oudkarspel. In de belastinglijst van 1655 wordt 'het Huijs van Roskam', genoemd, welke wordt aangeslagen voor maar liefst dertig stuivers, hetgeen wijst op een zeer rijke boerenplaats. Ter vergelijking: 'het Huijs van Harck Pieterszn ofte Pannekeet' wordt met tien stuivers belast. Waar deze huizen stonden en wie de bewoners waren, wordt in deze 'verponding' (is belasting) van 1655 niet genoemd. De naam Pannekeet wijst echter op een boerderij nabij de Hasselaarsweg. Het 'Huijs van Roskam', kan de boerderij aan de Laanweg zijn. Of Roskam de bewoner of eigenaar is, kunnen we hieruit niet goed afleiden. Wel mogen we aannemen dat 'Roskam' dus een familienaam is. Ik ga ervan uit dat Roskam vrijwel zeker de eigenaar van dit huis is en wel om de volgende reden. Als ik de gehele verpon-

ding van 1655 doorneem, kom ik veel namen tegen van regenten die in 1631 grond kregen in de Heerhugowaard.

Van die eerste gronduitgifte in de nieuwe polder zijn alle namen bekend. Nanning van Foreest kreeg de volgende percelen in eigendom: C50, C51, E5, E6, E40 en E41. De boerderij aan de Laanweg stond op perceel C51. In de belastinglijst van 1655 komt de naam van Nanning van Foreest slechts één keer voor als 'Rekenmeester Foreest' eigenaar van de percelen E40 en E41. Dit duidt erop dat Nanning de percelen E5/6 en C50/51 tussen 1631 en 1655 van de hand heeft gedaan, of dat er op die kavels nog geen huizen of boerderijen stonden. In dat laatste geval moet het genoemde 'Huijs van Roskam' ergens anders hebben gestaan, wat ik niet aannemelijk acht, gezien de gegevens uit de verpondingen van latere jaren.

Links is hier de oude Roskambrug nog te zien. De voorbereidingen voor de bouw van de Roskamsluis zijn hier al begonnen. Het nieuwe huis, op de plaats van de Roskamboerderij, is al gesloopt. Op de achtergrond Het Waardje.

De volgende verponding die we in het archief tegenkomen is die van 1730. Daarin staat vermeld: "De Herbergh in de hoek tegen de Laenwegh aan de Zuïdzijde bij de Oudkarspeller of Amerswielder Brugh". De kaart van 1680 bewijst dat er toen zeker een boerderij aan de Laanweg stond. Gezien de beschreven plaatsbepaling in de verponding van 1730 moet de herberg aan de Laanweg die boerderij zijn. De brug over de ringvaart werd toen nog de Oudkarspeller of Amerswielder brug genoemd. Drie jaar later, in 1733 is er wederom een verponding. Daarin lezen we: 'Een huys aan het westend van de zuydzijde van de Laenwegh weleer een herbergh nu een boere woningh toebehorende Pieter Roskam'.

De boerderij werd toen aangeslagen voor f.18,-. Reconstruerend kunnen we stellen dat Nanning van Foreest zijn bezit aan de Laanweg vóór 1655 overdeed aan de familie Roskam. Of er toen al een huis stond is niet bekend. In 1680 in ieder geval wel. Dit bezit is in 1733 nog steeds in handen van de familie Roskam. Het is tijdelijk een herberg geweest en de brug over de ringvaart had nog niet de naam van de familie Roskam.

Dat moet dus later zijn gebeurd. Waarom en wanneer de Oudkarspellerbrug de naam Roskambrug kreeg, vermeldt het archief niet. Ongebruikelijk is het niet. Er waren meer bruggen genoemd naar een persoon, zoals de Klaas van de Molenbrug over de ringvaart bij Broek op Langedijk en de Maarten Kalisbrug bij Butterhuizen. In beide gevallen werd de brug genoemd naar de eigenaar ervan. Een stuk in het archief waaruit blijkt dat bijvoorbeeld Roskam de brug bij de Laanweg in eigendom had, of deze had vernieuwd, zou de sluitende schakel zijn naar de herkomst van de naam Roskambrug. Dat stuk heb ik echter nog niet gevonden. Gezien de gegevens over de boerderij/herberg aan de Laanweg is de herkomst van de naam Roskam afkomstig van de familie met die naam, wonende in die boerderij/herberg aan de Laanweg.

overlijden van Cornelis in 1841 werd zijn weduwe Marijtje Zwielder eigenaresse. Na haar dood in 1858 volgde een boedelverdeling. De oudste zoon Cornelis, kastelein in Noord-Scharwoude, erfde de herberg 'Het Bonte Paard' met kolfbaan en stallen in Noord-Scharwoude. Dochter Trijntje, gehuwd met Jacob Pater (1830-1877) erfde de boerderij aan de Laanweg. Jacob behoorde tot de familie Pater die in het begin van de negentiende eeuw veel boerderijen in Heerhugowaard bezat. Trijntje had zagezeggd een telg uit een zeer belangrijke boerenfamilie getrouwd. Waarschijnlijk boerden Trijntje en Jacob elders, want het jaar erop deden zij hun erfenis al van de hand. Pieter Stuijt, landman uit Wadway, werd eigenaar van de 'Roskam-boerderij'. In 1872 werd het Dirk Schipper, landman uit Heerhugowaard en in 1905 zijn zoon Cornelis Dirkszn. Schipper, landman én schipper in Heerhugowaard. In 1910 kocht Jan Dirkszn. Dirkmaat, schilder in Noord-Scharwoude, de 'Roskam-boerderij'. Dirkmaat was naast schilder ook actief in onroerend goed. In de archieven komen we hem regelmatig tegen. Was hij 'strijkgeldhaalter' en aan dit pand blijven hangen? De archieven vertellen dit niet. Dirkmaat verkocht nog hetzelfde jaar zijn bezit aan Peter Verburg, koopman en conservenfabrikant uit

*De plek waar de Roskambrug lag tussen de Spoorstraat en de Laanweg.
De stolpboerderij met in het dak het jaartal 1864 is van Jan de Wit*

Hoe het verder ging met de boerderij van Pieter Roskam? In 1790 werd de stolp verkocht aan Jan Pietersz. Pannekeet die het in 1813 van de hand deed aan Gerrit Wiers. Die kon dat bezit niet houden en kort erop, in 1818, kwam de Roskam-boerderij in handen van Pieter Noordstrand, een rijke boer uit Veenhuizen die de in die tijd kapitale boerderij aan de A.C. de Graafweg 8 in bezit had. Ook Pieter bleef niet lang eigenaar. In 1821 ging het over naar Jacob de Jong en in 1823 naar Pieter Frons om vervolgens in 1840 in handen te komen van Cornelis Berkhout. Na het

Noord-Scharwoude. Ook de heer Verburg deed meer dan alleen groenten inblikken. Ook hij zat in het onroerend goed. Hij kocht de historische 'Roskam-stolp' om deze in 1911 te slopen en er een woningblok van vijf huizen te bouwen. Lang heeft zijn beleggingsobject er niet gestaan. Deze woningen werden in 1934 gesloopt voor de verbreding van de Heerhugowaardse ringvaart. Toen werd ook de Roskambrug naar de Spoorstraat gesloopt en kwam er een nieuwe brug en sluis voor terug. De plaats van de historische 'Roskam-stolp' is tot de dag van vandaag onbebouwd gebleven. Tegenover de 'Roskam-boerderij' stond een andere historische

boerderij aan de Laanweg. Niet zo oud, want in 1855 was het nog weiland, in bezit van Aalbert Borst, broodbakker te Oudkarspel. In 1855 ruilde hij die grond met Jan Alberts de Wit, landbouwer uit Oudkarspel. Jan zette er een boerderij op. Deze verbrandde echter in 1864.

Herbouw volgde. Een grotere stolp met in de dakpannen het jaartal 1864. Jan de Wit (1822-1918) was geboren in Broek op Langedijk en zoon van Albert de Wit en Dieuwertje Schoon. In 1844 trouwde hij met Aaltje Booy.

De Laanweg, gezien vanaf de oude Roskambrug. Links de boerderij van Jan de Wit. Rechts de door Peter Verburg gebouwde huurwoningen op de plaats van de gesloopte 'Roskam-boerderij'

Zij kregen in 1845 een dochter, Dieuwertje. In 1848 overleed zowel moeder Aaltje als dochter Dieuwertje. Jan hertrouwde het jaar daarop met Antje Stuurman, dochter van Aldert Stuurman en Guurtje Mooy. Na enige jaren boerenarbeider bij de familie Borst op de Ambachtsdijk te zijn geweest, bouwde hij in 1855 de boerderij aan de Laanweg. Jan hield er een gemengd bedrijfje. Doordat hij aan de ringvaart van Heerhugowaard woonde, oefende hij er tevens het beroep van schuitenvaarder uit. Met paarden trok hij de vracht- en groenteschepen naar en van Alkmaar. Zo werd zijn boerderij een tussenstation waar de paarden konden worden verwisseld en waar de schippers koffie konden krijgen. Zijn vrouw Antje schonk er tevens een borrel. En zakelijk als zij was, hield ze er ook een winkeltje op na waarin ze levensmiddelen verkocht. Er werden elf kinderen geboren. Toen in 1889 Antje kwam te overlijden, waren de meeste kinderen al de deur uit. Jan bleef achter met Dieuwertje en Antje, zijn twee jongste dochters.

Zijn derde huwelijk in 1890 met Trijntje Duin, weduwe van zijn broer Pieter de Wit (1832-1890), bracht veel veranderingen met zich mee. Trijntje hield erg van mooi. De boerderij werd ver-

bouwd en alle oude spullen van de overleden Antje Stuurman gingen de deur uit. Het winkeltje en het kroegje werden gesloten, want daar hield Trijntje niet van. Het huishouden werd duurder en de inkomsten minder, want door de opkomst van de motorschepen kwam er een einde aan het beroep van schuitenvaarder. Jan verkocht wat land en toen zijn knecht Jan Hink trouwde met zijn inwonende dienstbode Anna Kroon, verkocht hij in 1910 zijn boerderij aan de gebroeders Cornelis en Pieter Kroon uit Oudkarspel, broers van Anna. De verkoop werd gesloten voor f.15.000,-, maar wel met als voorwaarde dat Jan er tot zijn dood mocht blijven wonen. De boerderij werd gesplitst, omdat Anna Kroon en Jan Hink kwamen inwonen. Het aanzicht daar aan de Laanweg bij de Roskambrug veranderde steeds meer.

De 'Roskamboerderij' aan de overkant werd in 1911 door Verburg gesloopt. In 1912 overleed Trijntje Duin. Jan de Wit werd 95 jaar. Tot zijn dood in 1918 werd hij door Jan Hink en diens vrouw verzorgd. In 1920 deden de gebroeders Kroon de boerderij van de hand. Jan Hink werd voor f.9.500,- eigenaar. In 1952 ging de stulp over op diens zoon Freek, die de boerderij sloopte voor nieuwbouw.

De boerderij bij de Roskambrug, gebouwd in 1864. V.l.n.r.: Jan Hink, zijn dochter en zijn vrouw Anna Kroon, Jan de Wit en Trijntje Duin. Plm. 1910.

Langedijker veldwachters

Inleiding

In de vroegere Langedijker gemeenten bestond de handhaving van de wet indertijd uit veldwachters. Deze mannen, uitgedost in soms indrukwekkende uniformen, bekleedden binnen een dorpsgemeenschap een functie van een zeker aanzien. Aan de andere kant was de verhouding tot de burgerij, als het er op aankwam, niet zo erg formeel. Dat zal verderop in dit verhaal wel blijken. Geprobeerd is om een redelijk compleet overzicht te geven van de veldwachters die in Langedijk hebben gediend. Het is evenwel mogelijk dat er, vanwege het ontbreken van complete overzichten, hiaten bestaan. Voor aanvullingen houd ik mij aanbevolen. Er bestond in veel dorpen zowel een Rijks- als een Gemeenteveldwachter. Daar waar het onderscheid bekend is heb ik dit aangegeven.

Wat was eigenlijk een veldwachter

Het zou te ver voeren om alle bijzonderheden van de politiegieschiedenis uit de doeken te doen. Toch is het noodzakelijk om in het kort het ontstaan van de veldwachter wat nader te belichten.

Vóór de Franse tijd had de schout de leiding over de openbare orde. Hij werd daarin bijgestaan door hulpen die boden en ridders werden genoemd. De boden waren voornamelijk voor het werk van gerechtsdeurwaarder en gerechtsdienaar, de ridders waren meer de politieagenten. De steden beschikten ook vaak over een schutterij en voor signalering van diverse dingen bestonden er bijvoorbeeld nachtwachten, brandwachten en poortwachters. Op het platteland vormde de baljuw met een paar bijzitters het dagelijks bestuur. De mensen op het platteland waren praktisch afhankelijk van de Staten Generaal of van de eigenaar van de Heerlijkheid. In bepaalde delen van Nederland bestond ook nog een roededrager. Hun taak was vooral het opsporen van bedelaars. Bekend is dat over het algemeen handhavers van de wet slecht werden betaald.

Toen de Republiek der Vereenigde Nederlanden in 1795 de Bataafsche Republiek onder de Fransen werd, veranderde er veel op alle fronten. Ook op het gebied van de handhaving van de openbare orde. De politie werd gereorganiseerd naar Frans model. Uit de oorspronkelijk als bestrijders van de smokkelhandel opgerichte 'police generale', rijkspolitie dus, ontstond in 1806 het Korps Koninklijke Gendarmerie. In hetzelfde jaar werd in de steden de 'police municipale' (stedelijke politie) en op het platteland de 'police rurale' met daarin 'gardes champêtre' (veldwachters). Deze veldwachters moesten eigendommen en de oogst beschermen en veediefstallen voorkomen. Ook in de Franse tijd werd de politieman nog steeds slecht betaald.

Toen Koning Willem I in 1813 het bewind voerde, haafde hij in grote lijnen de Franse organisatie. De kwaliteit van de politietaken op het platteland verbeterde wel. Voorheen kon bij wijze van spreken iedereen die grote handen en een fors postuur had veldwachter worden, maar nu werd wel verwacht dat je kon lezen en schrijven.

De veldwachters werden verenigd in brigades met een brigadierveldwachter, die zelf ook gemeenteveldwachter was, aan het hoofd. Het salaris bleef nog steeds laag, zelden ving een veldwachter meer dan f100,- per jaar, weliswaar aangevuld met gratificaties, vrije woning of een buitengewone beloning. Voor het uitvoeren van een nevenfunctie moesten ze toestemming hebben van het gemeentebestuur. Vanwege de magere beloning bestonden in verschillende gemeenten zogenaamde offerblokken voor de veldwachter. Bij raadsvergaderingen werden centen en vierduiten geofferd om de brave wetsdienaar een kleinigheidje extra te geven.

De gemeentewet van 1851 was een verdere stap naar regeling van de gemeentepolitie. Daarnaast werd erin het bestaan erkend van een algemene- of rijkspolitie. De bevoegdheid voor de politie kwam alleen bij de burgemeester te liggen, dit om te voorkomen dat in geval van calamiteiten een verschil van mening tussen verschillende bestuurders niet toelaatbaar was. De gemeentewet had ook tot gevolg dat per plaats de uniformen van de veldwachter konden verschillen. In de ene gemeente volstond men met een donker pak met glimmende knopen, ergens anders nam men weer genoegen met een tweedehands militair uniform. Pas later kwam hier enige uniformering in.

Zo zag in sommige plaatsen de veldwachter er uit. In dit geval droeg hij een verlakte vilten helm met Berlijns zilver garnituur. Vaak bestond het hoofddeksel echter uit politiemuts, welk model ook vaak door postbodes werd gedragen

Rijksveldwacht

Echte rijkspolitie bestond feitelijk niet. Met name in het zuiden bestond het Wapen der Koninklijke Marechaussee. Hun hoofdtak bestond uit het transporteren van gevangenen en het handhaven van de orde bij rechtszittingen. Nederland bestond op een zeker moment uit vijf districten, waarvan Noord-Holland en Utrecht samen één vormden. Af en toe werden er directeurs benoemd en weer ontslagen, waarna procureurs-generaal bij de gerechtshoven de leiding weer opgedragen kregen. Inspecteurs en commissarissen werden benoemd maar rond 1860 hield dit weer op. Gemeenten die toch een hogere politieambtenaar wilden, moesten deze maar rekruteren uit de gemeentepolitie. Zodoende bestond het fenomeen van de onbezoldigde rijkspolitie.

De Rijksveldwachters waren vanaf 1893 ingedeeld in negen districten die weer waren onderverdeeld in brigades. Het district Amsterdam was het 6^e district en omvatte de arrondissementen Amsterdam, Alkmaar en Haarlem en verder elf brigades. Het huidige Langedijk viel, merkwaardig in onze huidige opvattingen, onder twee verschillende brigades. De brigade Alkmaar bestreek een breed gebied ruwweg begrensd door de driehoek De Rijp, Egmond, Schoorl. De dorpen Noord- en Zuid-Scharwoude en Broek behoorden hierbij. Oudkarspel viel onder de brigade Schagen, een gebied waar ook o.a. Anna Paulowna, de Zijpe en Wieringerwaard, de Niedorpen, Warmenhuisen en Harenkarspel onder vielen.

Taak van de veldwachter

Wat was nu precies de taak van een veldwachter? Bijna op alles wat maar denkbaar was bestond een 'keur' oftewel een politieverordening. Te denken valt aan het ophalen van huisvuil, het opsteken van de lantaarn, vervoer per beurtschip, het onderhoud van wegen door particulieren, sneeuwruimen, noem maar op. Veel dingen werden geschouwd: wegenonderhoud, hooibroei, tot het verwijderen van rupsen in sommige plaatsen. Op al deze zaken diende de veldwachter toezicht te houden. Naast zijn werk als boodschappenjongen voor de burgemeester en de gemeentesecretaris bleef er niet zo veel tijd over voor het echte politiewerk. Toch was de veldwachter praktisch onmisbaar voor de bevolking. Vaak kende hij iedereen en wist hij wat er onder het volk leefde. Hierdoor kon hij vaak snel en ook vaker goed optreden. Toch maakte die persoonlijke betrokkenheid het uitoefenen van de politiefunctie ook wel eens moeilijk.

In de 'Keur of politieverordening der banne Zuid-Scharwoude' uit 1936 vinden we een artikel waar de veldwachter best op gelet zal hebben. Er staat namelijk bij artikel 6: *Het is verboden te varen met motorboten langs de Voor- of Achterburggracht. Van dit verbod kan het bestuur (burgemeester en wethouders van Zuid-Scharwoude) schriftelijk ontheffing verlenen, onder daarbij nader te stellen voorwaarden. Nimmer zal men echter met motorboten door genoemde grachten mogen varen met een grotere snelheid dan 2 (twee) K.M. per uur.*

Het is wel opvallend dat de politieverordening van de banne Oudkarspel uit 1925 ook een dergelijk artikel bevat. Alleen mocht je hier harder varen. In artikel 9 lezen we:

Het is verboden met vaartuigen, door middel van een motor voortbewogen, in de Burggracht, voor zover eigendom van de Banne, te varen met een grotere snelheid dan drie Kilometer in het uur, in andere hoofdvaarten met een grotere snelheid van zes Kilometer in het uur.

Artikel 13 regelt dan de boete:

Iedere overtreding of nalatigheid wordt gestraft met een boete van ten hoogste vijftig gulden.

Voor die tijd was de boete toch wel een fors bedrag.

De Algemeene Politieverordening der gemeente Broek op Langedijk uit 1926 regelde meer zaken dan die van de Banne. Artikel 6 meldt hier:

Ter voorkoming van ongelukken worden, zoo noodig, beschonken personen tijdelijk door de politie in veilige bewaring gesteld.

Artikel 10 was ook zo'n bepaling om te laten controleren door de handhaver der wet. Hier staat:

Het is verboden op de straten, pleinen en wegen:

- paarden te doen schrikken of pogingen daartoe aan te wenden;*
- zonder verlof van den geleider op voer- of rijtuigen te klimmen of er aan te hangen.*

Artikel 17 is ook wel aardig om even te noemen:

Het is verboden vermomd of onkenbaar gemaakt in het openbaar te verschijnen. Tot handhaving der openbare orde kunnen de overtreders van dit artikel onmiddellijk verwijderd worden.

Tot slot artikel 24, onder het hoofdstuk 'Van herbergen en tapperijen':

De logementhouders, herbergiers, tappers, koffie- en bierhuishouders zullen hunne inrichtingen des morgens niet mogen openen voor één uur vóór zonsopgang en zullen des avonds te 10 uren weder moeten sluiten, na welk uur het verboden is gelagen te zetten, te tappen, sterken drank of andere, hoe ook genaamde vervoersingen te verkoopen of om niet weg te schenken.

Langedijker veldwachters

Er volgt nu een opsomming van gemeente- en rijksveldwachters per dorp, beginnende in Oudkarspel. Zoals gezegd is gestreefd naar volledigheid, maar niet van alle wetsdienaars is een compleet overzicht te maken.

Oudkarspel

Jan Zomer

Waarschijnlijk wordt hier de onderwijzer Jan Zomer bedoeld. Dit is evenwel niet zeker. Misschien komen we hier nog eens uit.

Jan Kuijper agent van politie

(bijdrage van Jan Marsman Sr)

Bekendmaking van de Gemeente Oudkarspel.

De burgemeester van Oudkarspel, heeft goedgevonden:

Tot dienaar van Politie in de gemeente Oudkarspel ter vervanging van Jan Zomer te benoemen en aan te stellen Jan Kuijper, slager en vleeschhouwer te deze gemeente op een tractement van Vijftig gulden in het jaar. En zal deeze in Originale aan hem worden uitgereikt tot aanstelling.

Oudkarspel den 4 februari 1852
De burgemeester voornoemd

Was geteekend M.Kroon

Je vraagt je nu af, wat moest hij voor die vijftig gulden per jaar wel allemaal doen? Het antwoord kwam enkele weken later en wel:

Art. 1

Hij zal zich in alles beleefdelijk moeten gedragen en iedere morgen de beveelen zoo van de Burgemeester der gemeente als van Burgemeester en Wethouders gezamenlijk vragen en dezelve stiptelijk nakomen en uitvoeren.

Art. 2

Hij zal moeten toezien op de bedelarij en dezelve zooveel mogelijk weeren.

Art. 3

Hij zal elken bedelaar, door hem op heeterdaad betrapt, van zich aan bedelarij schuldig te maken, moeten aanhouden en daar mede na den Burgemeester te gaan teneinde Proces Verbaal op te maken.

Art. 4

Hij zal de vrijheid hebben om bij tegenstand van bedelaars of andere persoonen, geweld met geweld te keer te gaan en elk en een iegelijk te adsistentie aan te roepen welke dan hem of omtrend bij vertegenwoordigers- welken verzocht wordt of worden zulke ter bewaring der orde te verleen.

Art. 5

Hij zal verder dagelijks de gemeente moeten doorlopen ten einde te zien of er ongeregelgheden of iets dergelijks plaats vinden, zoo aan de huizen der Ingezeeten als op dezelve erven of aanwezigheden en zulks bevindende de schuldige aan houden en denzelven bij den Burge-meester aanklagen.

Art. 6

Hij zal moeten toezien op zodanige huizen welke bekend staan onder de naam van Saliebarakken waar zich dikwijls jongelieden verzamelen en zich met kaartspelen, kolven, dobbelen of iets diergelijke bezighouden en aldaar zooveel mogelijk alle ongeregelgheden en baldadigheden verbieden en tegengaan, zoo mede toezien dat zulke huizen des zondags onder de kerktijd (voor of namiddag godsdienst) gesloten zijn en daar in geene jongelui zich ophouden om eenige spelen of diergelijke uit te oefenen, zoo mede dat staande dien tijd, met geene ballen langs de straten worden gegooid noch andere spelen worden uitgeoefend.

Art. 7

Hij zal bij het probeeren der brandspuit moeten tegenwoordig zijn en zorg dragen dat geen ongeregelgheden op of bij de plaats waar de brandspuit geprobeerd wordt plaats hebben en alle baldadigheden worden geweerd.

Art. 8

Hij wordt bijzonder aanbevolen om zoo mogelijk toe te zien dat alle voorzigtigheid word in acht genomen ter voorkoming van brand- ten welke einde hem de uitdrukkelijke last wordt opgelegd om vooral gedurende de wintertijd van tijd tot tijd om en bij de huizen der ingezetenen

waar zulks nodig schijnt daaromtrent onderzoek te doen en van een en ander wekelijks aan den Burgemeester rapport doen- des nodigachtende, alle tijden, ten einde in de aanwezigst wensen te voorzien.

Art. 9

Hij zal met nieuwe jaar of daaromtrent als altoos almanakken aan de Ingezetenen van de gemeente mogen aanbieden en verkoopen.

Art. 10

Hij zal zich na vorenstaande instructie stiptelijk moeten gedragen en generlei veranderingen mogen aannemen, houdende de Burgemeester de bevoegdheid aan zich dezelve zodanig te altereeren en te aanpliceeren als hij zal varmeenen dat behoort te geschieden.

Aldus vastgesteld en bepaald door den Burgemeester van Oudkarspel overeenkomstig de bevoegdheid hem daartoe bij Art. 191 der gemeentewet toegekend heden den vijftwintigsten Februari 1800 twee en vijftig.

Was geteekend, M.Kroon

Uit het bovenstaande blijkt wel dat er kennelijk veel gebedeld werd en dat niet alleen in Oudkarspel. Ook elders kwam dit veel voor. Datzelfde geldt voor de 'baldadige jeugd', ook dit kwam op veel plaatsen voor.

Oorzaak? Ongetwijfeld de verveling, want een verenigingsleven was er in de 19^e eeuw nog nauwelijks. Betreft artikel 9, almanakken mochten niet door iedereen worden verkocht, deze personen werden door het gemeentebestuur aangewezen. Het klinkt toch vreemd dat een agent van politie op deze manier aan wat extra geld moest komen. En dan te bedenken dat hij zijn normale beroep van slager ook nog uitoefende.

Gerben Kots, agent van politie

Jan Kuiper werd opgevolgd door de al in Oudkarspel woonachtige koopman Gerben Kots. Kots kwam ter wereld in Blokzijl (Overijssel) als zoon van de schipper Willem Kots, afkomstig uit Wolvega. We schrijven dan 21 juli 1845. Net als zijn vader en broers belandde hij in het schippersvak. Daardoor veranderde hij nogal vaak van woonplaats, maar de thuisbasis lijkt toch Schagen te zijn geweest. Daags na zijn 24e verjaardag kwam Gerben uit Schagen in Zuid-Scharwoude als knecht bij schipper Cornelis Stam. Hij staat dan zowel in het bevolkingsregister van Schagen als van Zuid-Scharwoude ingeschreven als Gerbrand Kots. Kennelijk had hij wel andere ambities want achter zijn naam staat ook vermeld 'inlands kramer', een aanduiding voor venter langs de deur. Toch keerde hij weer terug naar Schagen om eind mei 1874 in Oudkarspel op te duiken. Op 6 februari daarvóór was hij getrouwd met Neeltje Bleek, de dochter van een schoenmaker uit Schagen. Het echtpaar kreeg in de nieuwe woonplaats elf kinderen, waaronder vier keer een dochter Antje, die elke keer het half jaar niet haalden, behalve de laatste.

Zoals gezegd was hij eerst koopman en werd in 1876 benoemd tot politiedienaar als opvolger van agent van politie Kuijper.

Langedijker veldwachters.

Gerben Kots in vol ornaat als dienaar van politie van de gemeente Oudkarspel. (foto E.v.d.Molen-Goudsblom)

Het dienstverband van Gerben Kots heeft ruim vijftien jaar geduurd, want op 2 januari 1892 overleed hij, een half jaar na zijn vrouw Neeltje. Hun jongste kind was toen ook ruim een half jaar oud. We zien hierna het gehele gezin uiteenvallen. Waarschijnlijk hebben familieleden zich ontfemd over de wezen, waarvan de oudste op dat moment 16 jaar was. Van Gerben Kots wonen nog nazaten in Langedijk, onder meer in de familie Goudsblom.

Antonie Prijs, gemeenteveldwachter

Antonie Prijs, geboren op 14 april 1864 te Groenlo, werd op 12 september 1892 door de gemeenteraad van Oudkarspel als opvolger gekozen van Kots. Prijs was achtereenvolgens werkzaam geweest in Oosthuizen, Koog aan de Zaan en Kralingen. Aan de Zaan had hij zijn vrouw Hendrika Buijs leren kennen. In april 1892 vestigde zich het gezin Prijs in Oudkarspel waar later nog enkele kinderen werden geboren.

In april 1917 staat er nog een aankondiging van zijn 25-jarig jubileum in de Langedijker Courant. Prijs onderhield goede banden met zijn collega uit Zuid-Scharwoude Sikke Oepkes Parma. Van beide veldwachters werd een staatsieportret gemaakt.

Antonie Prijs (links) en zijn Zuidscharwouder collega Sikke Oepkes Parma. (foto S.Parma Hilversum)

Vlak voor zijn 30-jarig dienstverband en gepland afscheid, deed zich een vervelende kwestie voor in het leven van Prijs. De verstandhouding met de burgemeester was altijd goed geweest. In zijn loopbaan had hij te maken gehad met drie burgemeesters Kroon, C.Kroon Mzn, M.J.Kroon Mzn en A.C.Kroon Mzn. De relatie met de laatste werd eigenlijk verstoord door diens dochter. Op 11 november 1922 trof Prijs de dochter van de burgervader bij de zijdeur van het gemeentehuis (nu Regthuis). Deze deur was op slot en de jonge juffrouw gelastte de veldwachter de sleutel te gaan halen bij de rijksveldwachter. Prijs, die nog veel werk te doen had, bood aan de andere veldwachter te vragen de sleutel te brengen, maar juffrouw Kroon werd boos en zei:

“Ik zeg dat je de sleutel haalt!”. Hierop antwoordde de veel oudere Prijs:

“Ik heb maling aan jou,” en ging aan zijn werk. De maandag daarop moest hij op het matje komen bij de burgemeester. Deze koos zonder meer de kant van zijn dochter en zond de veldwachter heen met:

“Je hebt hier geen boodschap meer. Ga naar huis en laat ik je hier niet meer zien.”

Prijs, die na ruim dertig dienstjaren zich niet op die manier op straat liet zetten, toog naar wethouder Jan van Exter. Die beloofde het voorval op 20 november in de raadsvergadering aan de orde te zullen stellen. In eerste instantie wilde Kroon het gebeurde onder tafel schuiven door het niet in de vergadering te willen behandelen, maar toen ook raadslid Paarlberg er op doorging koos de burgemeester eieren voor zijn geld. Wel was het zo dat hij niet op zijn besluit terugkwam dat Prijs niets meer hoefde te doen. In plaats daarvan verleende hij de politieman verlof tot eind 1922 waarna deze alsnog eervol met pensioen kon gaan.

S.P.Rood *Rijksveldwachter*

Het bestaan van Rood is aangetoond, maar verdere gegevens ontbreken.

Willem Boon *Gemeenteveldwachter*

Op 22 oktober 1900 kwam in De Cocksdorp op Texel Willem Boon ter wereld. In het grote gezin moesten vele monden worden gevuld zodat hij na zijn Lagere Schooltijd als knecht bij de smid in Den Burg ging werken. Toch was dit kennelijk niet wat hij als zijn uiteindelijke beroep

zag. Door zelfstudie wist hij uiteindelijk het beroep van veldwachter te bereiken. Eén zomerseizoen was de jonge veldwachter gestationeerd in Zandvoort. In 1927 werd Boon aangesteld tot gemeenteveldwachter van Oudkarspel nadat hij gesolliciteerd had bij burgemeester Wijnveldt. Willem, inmiddels getrouwd met Anna Mina Moerbeek, vestigde zich aan de Dorpsstraat schuin tegenover het postkantoor (nu Dorpsstraat 841). Dit linker deel van een dubbel woonhuis was door de gemeente Oudkarspel bestemd tot veldwachterwoning nadat het achterste deel van het gemeentehuis, waar eerder de veldwachter woonde, nodig was voor uitbreiding van de secretarie. Achter het huis bevond zich een stenen schuurtje waarvan een deel was afgescheiden tot 'spekhok', de opbergplaats van arrestanten. Ook was hier een hondenhek waarin Boon af te richten honden hield. Na enige tijd werd de afgerichte hond doorverkocht. Op een keer bracht vrachtrijder Jaap Molenaar, rijdend voor de ATO, een krat met een wel zeer kwaad soort herder. Nadat de hond in het hek was gelaten zou Boon het beest in zijn nekvel pakken, maar kreeg een zodanige knauw dat zijn onderarm hevig bloedde. De hond werd daarna tot de orde geroepen met de gummi-knuppel. Hierna kon de veldwachter de kwaaië hond de baas, maar niemand anders dorst hem te benaderen.

Een aardige anekdote betreft niet de hond maar de kat van de familie Boon. Voordat het sluitingstijd in het Café 'Het Huis de Brederode' was verliet de kat het huis en betrad korte tijd later de gelagkamer. "'t Wordt sluitersloot denk," riepen de stamgasten dan, "deur komt de poes van Boon." Willem Boon maakte in de Tweede Wereldoorlog deel uit van de BS (Binnenlandse Strijdkrachten), samen met rijksveldwachter Dirk Joor. Min of meer tegen zijn zin werd hij in 1947 overgeplaatst naar Spanbroek. Hij overleed in die plaats op 5 juni 1973.

Noord-Scharwoude

Noord-Scharwoude is een dorp dat wat lastig uit te zoeken is als het gaat om veldwachters. Er ontbreekt namelijk een groot deel van de financiële administratie van deze voormalige gemeente. Toch zijn een stuk of wat namen achterhaald.

Klaas Hopman Azn, *dorpsbode/dorpsdienaar*

Wanneer Klaas precies werd aangesteld, is niet na te gaan. In 1843 werd een deel van zijn tractement aan zijn weduwe uitbetaald omdat Klaas in juni 1843 overleed. Hij was toen echter landbouwer van beroep. Kennelijk was zijn politiebaan niet zijn hoofdbron van inkomsten.

Bardt Smidt, *dorpsbode/dorpsdienaar, later veldwachter*

Bardt (ook Bartholomeus) was vóór 1800 (rond 1795) geboren te Breda. Hij trouwde met de uit Noord-Scharwoude afkomstige Trijntje Jans Hopman. Bardt wordt eerst dorpsdienaar en later veldwachter genoemd zodat het er op lijkt dat hij daarvóór meer de functie van bode vervulde.

Veldwachter Willem Boon op een foto uit zijn Zandvoortse periode. (foto C.Boon Zuid-Scharwoude)

Misschien werd het echte politiewerk wel door een politieman gedaan in de functie van rijkspolitie, als dat al bestond op een dorp als Noord-Scharwoude. Er valt niet exact te achterhalen wanneer Bardt werd aangesteld wegens het ontbreken van de administratie van de toenmalige gemeente. Hij overleed in mei 1849 op de leeftijd van 56 jaar.

Het huis waar geruime tijd veldwachters hebben gewoond. Deze foto moet genomen zijn tussen 1909 en 1914 ten tijde dat Sikke Parma er woonde. Op de fiets diens zoon Oepke. Nu is dit Dorpsstraat 504. (foto S.Parma Hilversum)

Pieter Bierman, gemeenteveldwachter

Pieter Bierman, de opvolger van Smidt, was geboren op 23 juni 1820 te Hoogwoud als zoon van Klaas Bierman en Maartje Bakker. Hij was dus nog maar 29 jaar toen hij werd aangesteld als gemeenteveldwachter. Bierman kreeg geen salarisverhoging. Hij ontving, evenals zijn voorganger zestig gulden per jaar. Pieter trouwde in eerste instantie met Trijntje Swager uit Noord-Scharwoude, later met Elisabeth Vroom uit Schardam. Elisabeth, vijf jaar jonger dan haar man, was een dochter van Douwe Vroom en Maartje Rinkel. Het gezin Bierman bestond uit verscheidene kinderen, zodat het mogelijk is dat er nog nazaten in de buurt wonen. Dit is evenwel niet uitgezocht.

Pieter heeft heel lang dienstgedaan als wetsdienaar. Bij het overlijden van zijn vrouw in 1899 staat hij nog steeds te boek als gemeenteveldwachter. Hij was toen al 79 jaar. Van een VUT hoorde je toen nog niet. Vrij kort daarna woonde hij in bij zijn zoon Jan, die groentehandelaar was. In het gezin waren verschillende kostgangers. Tussen de commensaals zien we ook de latere uitgever van de Langedijker Courant Jan Hendrik Keizer en postman Pieter Heertjes, later kantoorhouder in Oudkarspel. Pieter Bierman overleed op 83-jarige leeftijd in februari 1904.

Mannes Krukkert, rijksveldwachter

Van oktober 1874 tot april 1876 was rijksveldwachter Mannes Krukkert 'in de kost' bij gemeenteveldwachter Pieter Bierman. Krukkert was afkomstig uit Hellendoorn en was daar in 1843 geboren. Vóór zijn komst naar Noord-Scharwoude was hij veldwachter in Warmenhuizen. Hij vertrok naar Geffen in Noord-Brabant.

Jacobus Doon Rijksveldwachter

In juni 1879 vestigde zich in Noord-Scharwoude de Rijksveldwachter Jacobus Doon. Doon, geboren in Den Haag op 4 november 1837, kwam uit Purmerend samen met zijn vrouw Baaltje Wilhelmina Recourt en zeven kinderen naar de Langedijk. Als adres staat A1 vermeld, waarschijnlijk het huis aan de Dorpsstraat 504, nu bewoond door H.Kuiper. Het gezin breidde zich in de Langedijker periode uit met nog vier kinderen. In september 1891 werd Doon overgeplaatst naar Utrecht.

Hendrik Jan Prijs Rijksveldwachter

Doon werd opgevolgd door Rijksveldwachter Prijs. Of hij familie was van Antonie Prijs, de gemeenteveldwachter van Oudkarspel, kan nog niet worden aangetoond. Hendrik Jan Prijs was geboortig van Bodegraven. Ook Prijs woonde in het huis A1, een woning die heel lang het politiehuis is geweest. Hendrik Jan Prijs en zijn vrouw Everdina Brinkers kwamen in Langedijk met vijf kinderen. Gezien de geboorteplaatsen van deze kinderen moet vader al eerder in Lemmer, Koog aan de Zaan en Zoelmond (Gelderland) hebben gestaan. Prijs vertrok mei 1898 naar Amsterdam om zeven jaar later weer terug te keren als gepensioneerde veldwachter. Na amper een jaar verlieten hij, zijn vrouw en jongste zoon Hendrik Jan, die schoenmaker was, Langedijk en verdwenen ze naar Hilversum.

Willem Jongepier Rijksveldwachter

Jongepier kwam in augustus 1896 vanaf Texel naar Noord-Scharwoude. Met hem vestigden zich hier zijn vrouw Aleida Harmsen, geboren te Gendt in Gelderland, en hun zoon Adriaan Anthonius, het jaar daarvóór geboren in Haarlem. In Noord-Scharwoude werden nog drie 'Jongepiertjes' geboren, Theodorus Johannes in 1900, Dina in 1902 en Dora in 1904. Het gezin woonde op huisnummer A1, het huis naast de vroegere winkel 'De Gunst' op de scheiding van Zuid- en Noord-Scharwoude.

Willem Jongepier, geboren in het Zeeuwse Serooskerke, was volgens zeggen een niet om te kopen politiemann. Het zou zelfs zo erg zijn geweest dat zijn vrouw, die een kooltje had gekregen van de burens, het moest terugbrengen of alsnog betalen. 's Morgens vroeg ging hij met een roei-bootje door de Voorburggracht naar de Broeker Veiling en bekeurde daar een visserman of gewoon een hengelaar die een overtreding maakte.

De jonge Albert ten Bruggencate kreeg zo een keer een trap voor zijn kont van de veldwachter omdat hij een hengelaar waarschuwde die buiten het seizoen viste. De hengelaar bleek namelijk Jongepier zelf te zijn, die met een stok en een touwtje vermomd de boel in de gaten hield. Visser Piet Glas schijnt óók een aanvaring met de ijverige veldwachter te hebben gehad. Omdat Jongepier meende dat Glas een overtreding had begaan sommeerde hij hem

naar de wal te komen. Glas deed dit niet en probeerde met de kloet tegen de wal af te zetten. De politiemann wist het uiteinde van de stok te pakken en trok. Helaas was de visser sterker en trok hij de veldwachter te water. Het meningsverschil tussen de twee lijkt zó hoog te zijn opgelopen dat Glas dreigde Jongepier onder water te zullen houden als hij hem voor iets zou blijven vervolgen. De wetsdienaar schijnt dit toen te hebben beloofd en zich daaraan ook te hebben gehouden.

Willem Jongepier vertrok met zijn gezin in maart 1906 naar Weesp. Later werd hij directeur van de strafgevangenis 'Veenhuizen' in de gemeente Oosterwolde in Drenthe. Daar kocht hij een groot huis met een stuk heide en een meertje. Hij noemde het naar zijn vrouw 'Aleida'. Thans is het een camping.

Op deze foto van 31 mei 1914, genomen vóór het gemeentehuis van Zuid-Scharwoude, staat aan de uiterste linkerkant een man die op een veldwachter lijkt. Wie dit was is onbekend. Rijksveldwachter Cornelis van der Molen staat naast hem afgebeeld.

Aan de rechterkant staat collega gemeenteveldwachter Jan Boon van Zuid-Scharwoude.

De foto werd genomen t.g.v. het 20-jarig bestaan van de fanfare 'Kunst na Arbeid'. De overige namen zijn:

Vooran: naast de rijksveldwachter 1. Cor Dobber (bestuurslid KnA), 2. Jan de Ruiter (voorz. KnA),

3. Jacob Greidanus (wethouder van Z.-Sch.), 4. burgemeester/notaris J.W.C. Kroon, 5. Dirk Kist (secr. KnA),

6. Cor Oudendijk (penningm. KnA), 7. met bolhoed is onbekend, en dan de gemeenteveldwachter.

Achteraan staan: 1. Van Aken (jurylid concours), 2. Jan Kroon (wethouder), 3. Sikke Parma (oud veldwachter en hier gemeentesecretaris van Z.-Sch.), 4. J. du Burck (raadslid) 5. Maas (dir. Stedelijk Muziekkorps Alkmaar), 6. Cees v.d. Linden (jurylid)

Cornelis van der Molen *Rijksveldwachter*

De opvolger van Jongepier kwam in de Wieringerwaard ter wereld op 14 oktober 1864. Zijn vrouw Henderica Voorthuijsen zag vier jaar eerder in de Zijpe het levenslicht. Het gezin woonde achtereenvolgens in de Haarlemmermeer, Haarlem en Alkmaar. In april 1906 verhuisde men naar Noord-Scharwoude. Van Van der Molen bestaat een foto uit 1914, genomen voor het gemeentehuis van Zuid-Scharwoude. De Rijksveldwachter had toen nog wel standplaats Langedijk, maar woonde sinds november 1909 in Broek.

Het gezin Van der Molen, met inmiddels drie kinderen, verhuisde begin 1924 naar Heiloo.

Leuring *Rijksveldwachter*

Ook van Leuring is niet veel terug te vinden. Wat we weten is uit overlevering.

De veldwachter moest toezien op de juiste sluitingstijd van de cafés in de gemeente. Wanneer de politiemann in de deuropening verscheen dan was dit voor kastelein en bezoekers het sein om er binnen korte tijd een punt achter te zetten. Natuurlijk probeerde men dit zo lang mogelijk te rekken, maar meestal was de handhaver der wet onvermurwbaar. Leuring liet zich in Café 'Het Bonte Paard' (later Tivoli), toen hier een bruiloft een de gang was, toch een keer overhalen om even aan te schuiven aan de tap en een glaasje bier te nuttigen. Hierna volgden er nog een paar en het eind van het liedje was dat de veldwachter voorop ging in de polonaise en totaal vergeten was dat hij gekomen was om de tent te sluiten.

Peter van der Mars *Opperwachtmeester*

Van der Mars werd op 24 april 1899 te Epe geboren. Hij kwam op 13 juli 1937 vanuit Loenen naar Noord-Scharwoude. Als beroep staat vermeld: Opperwachtmeester der Staatspolitie. Van der Mars was gehuwd met Aaltje Kramer en het echtpaar had geen kinderen. Zij vertrokken op 7 juni 1947 naar Weesp.

Dirk Jan Hendrik Joor *Opperwachtmeester*

Dirk Joor, Opperwachtmeester der Rijkspolitie, heeft hier 'gestaan' als politieman tijdens de oorlogsjaren. Geboren op 24 november 1901 te Kampen, kwam hij rond 1938 naar Oudkarspel, waar hij zich vestigde aan de Spoorstraat. Hij was gehuwd met Dirkje Canten en had twee zonen en twee dochters. Tijdens de bezettingsjaren was Joor commandant van de ondergrondse verzetsbeweging in Noord-Scharwoude en Oudkarspel. Hij vertrok op 9 april 1949 naar Kamerik.

Zuid-Scharwoude

Jan Stammes *gemeenteveldwachter*

In de jaren '20 van de 19^e eeuw staat Stammes te boek als 'dorpsdienaar', een toenmalige aanduiding voor veldwachter. Hij moet toen al op leeftijd zijn geweest. Hij overleed op 29 april 1850 op de leeftijd van 88 jaar. Hij was toen weduwnaar van Elisabeth Mens.

Klaas Joman *gemeenteveldwachter*

Joman staat tegelijk met Jan Stammes genoemd als veldwachter of dorpsdienaar. Het lijkt er op dat Stammes begin '20 deze functie vervulde, Joman een jaar of twee en vanaf 1825 weer Jan Stammes.

Dirk Blom *gemeenteveldwachter*

Blom is rond 1840 dorpsdienaar, hij is dan 28 jaar oud en treedt op als getuige bij een overlijdensaangifte. In de daaropvolgende jaren is hij nog vaak getuige maar dan met het beroep van landbouwer of landman. Er valt niet op te maken of hij nog als veldwachter in functie was.

Ariën Jongerling, *gemeenteveldwachter*

Een veldwachter met een lange staat van dienst is Ariën Jongerling. Ariën werd in Zuid-Scharwoude geboren op 4 maart 1818 als zoon van Dirk Jongerling en Aaltje Ariëns Blom. De eerste jaren van zijn arbeidzame leven was hij landbouwer. Op 29 maart 1846 trouwde hij met Dieuwertje Kok uit Barsingerhorn. Zijn tweede vrouw Aaltje de Roo huwde hij in 1855. Hij komt het eerst in 1847 voor als veldwachter op de leeftijd van 29 jaar. Het heeft er van dat hij in het begin nog geen voltijds politie was, want bij een aangifte in 1848 is hij landbouwer van beroep.

Het salaris van Ariën bedroeg f 75,- per jaar. Daarnaast verdiende hij er wat bij, zoals het onderhoud op de begraafplaats in Zuid-Scharwoude voor f 7,40 of het bijhouden van de singel om het kerkhof met een loon van f 2,10 halverwege de jaren '50 van de 19^e eeuw. In 1855 waren er verkiezingen waarvoor de veldwachter extra diensten verrichtte. Dit klusje, plus het bestellen van dienstbrieven en rondbrengen van aanslagbiljetten leverde hem f 9,50 op. In hetzelfde jaar betaalde de gemeente hem f 0,13 voor het rondbrengen van de Alkmaarsche Courant. Vlak voor hij afzwaaide werd het salaris van de veldwachter verhoogd naar honderd gulden per jaar. Voor het laatst staat hij genoemd in mei 1871, hij is dan 53 jaar.

Nog verscheidene jaren vinden we de oud-veldwachter terug als nachtwacht voor een jaarsalaris van f 70,- in 1873 naar f 95,- in 1879. Er zat dus wel degelijk vooruitgang in. Doodgraver was hij ook nog, hetgeen hem nog eens vijftig gulden opleverde. Ariën overleed uiteindelijk op 27 juli 1888 in de leeftijd van zeventig jaar blijkens de aangifte van zijn zoon Klaas die watermolenaar in Broek was.

Willem Wognum, *gemeenteveldwachter*

Willem volgde in juli 1871 veldwachter Jongerling op. Hij profiteerde gelijk van het ophogen van de jaarwedde naar honderd gulden. Helaas heeft hij er amper van geprofitteerd want op 1 juli 1873 ontving Grietje Slesker, weduwe van Willem Wognum de laatste f 25,- salaris. Willem was namelijk op 20 mei van dat jaar op de jeugdige leeftijd van 38 jaar overleden.

Cornelis Kruk *gemeenteveldwachter*

Als opvolger van de jong overleden Willem Wognum werd Cornelis Kruk aangesteld.

Deze man was ten tijde van Wognum reeds in dienst als nachtwacht. Kruk zag tussen 1873 en 1879 zijn inkomen stijgen van honderd naar honderdvijftig gulden. Hij kon zijn inkomen wat opkrikken door het onderhouden van de straatlantaarns en als lantaarnopsteker. Voor dit laatste ving hij f 80,- per jaar.

Het schoonhouden van de dorpsstraat leverde hem echter maar drie kwartjes op. In augustus 1879 kreeg Kruk assistentie tijdens de Zuidscharwouder kermis van de Rijksveldwachter Jacob Doon. Deze collega ontving hiervoor van het gemeentebestuur een gratificatie van f 5,-. Een vermogen moet het voor Kruk geleken hebben vergeleken met zijn jaarwedde.

Een lantaarnopsteker aan het werk.

Sikke Oepkes Parma, gemeenteveldwachter

Dankzij de medewerking van diens kleinzoon hebben we een aardig beeld van veldwachter Parma. Sikke Oepkes Parma werd geboren te Harlingen op 31 januari 1861 als zoon van een scheepskapitein. Op 15-jarige leeftijd ging Sikke naar de Zeevaartschool in Harlingen. Om onduidelijke redenen heeft hij het zeemansleven niet doorgezet, want in 1889 treffen we hem aan als veldwachter in de toen nog zelfstandige gemeente Watergraafsmeer bij Amsterdam. Na onenigheid op zijn werk werd hij in 1891 benoemd tot veldwachter te Zuid-Scharwoude. In zijn privé-leven ging het Sikke Parma aanvankelijk niet zo goed. Kort na zijn benoeming in Zuid-Scharwoude overleed Maria Willemijna van Veen, zijn vrouw met wie hij in 1893 was getrouwd. Er waren geen kinderen. Uit zijn tweede huwelijk met Trijntje Ven werd in 1895 een tweeling, Oepke en Simon, geboren. Binnen een jaar overleden beide jochies. Het in 1897 geboren jongetje Oepke Simon (de vader van de heer Parma uit Hilversum) bleef gelukkig in leven.

Sikke Oepkes Parma als gemeenteveldwachter van Zuid-Scharwoude. (foto S.Parma Hilversum)

Per januari 1903 werd Sikke Parma naast zijn politiebaan ook bode van de gemeente Zuid-Scharwoude. Hij bleef veldwachter tot 11 oktober 1910, toen zijn opvolger Jan Boon bij hem in de kost kwam. Als nieuwe functie kreeg Sikke Parma de baan van gemeentesecretaris van Zuid-Scharwoude. Daarnaast werd hij ook ambtenaar van de Burgerlijke Stand. In 1919 ontviel hem zijn tweede vrouw Trijntje, waarna hij nogmaals trouwde met de weduwe Jetje Smit-Harreveld uit Noord-Scharwoude. Zij was eerder getrouwd geweest met de manufacturier Jan Smit. Het gezin Parma bewoonde inmiddels een nieuw gebouwde huis rechts naast de latere slager Beemsterboer. Velen zullen nog weten dat hier later meester Magielsen woonde.

Op 16 mei 1924 werd aan hem, op eigen verzoek, eervol ontslag verleend als gemeentesecretaris. Op 7 mei 1931 overleed hij en werd bij zijn tweede vrouw Trijntje Ven en hun beider zoontjes begraven bij de Koogerkerk in Zuid-Scharwoude.

Van Parma werd in Zuid-Scharwoude gezegd: "Parma de diender is helder en piender."

Jan Boon gemeenteveldwachter

Zoals gezegd kwam Jan Boon in de kost bij Parma. We schrijven dan 1910 en de nieuwe veldwachter kwam uit Akersloot. Jan was te Monnickendam geboren op 7 januari 1867. In 1913 voegde zich zijn vrouw Jantje Wicherson, geboren te Steenwijk, bij hem. Zij werd vergezeld van Boon's schoonmoeder Aaltje Schaafsma. Erg lang stond Jan Boon niet in Zuid-Scharwoude, want op 26 april 1918 vertrok hij naar Steenwijkerwold.

Het feit dat zijn vrouw uit deze omgeving kwam zal daaraan niet vreemd zijn geweest. Jan Boon staat afgebeeld op de foto bij de Noordscharwouder rijksveldwachter Van der Molen. (pagina 49).

Frederikus Hermanus Prins gemeenteveldwachter

Een veldwachter die nog steeds tot de verbeelding spreekt is Frederik Prins. Op 17 november 1884 kwam hij ter wereld in Dokkum. Voordat hij in februari 1918 de functie van veldwachter in Zuid-Scharwoude aanvaardde, kwam Prins uit Sloten. Het is nog onduidelijk of hier Sloten in Friesland of bij Amsterdam wordt bedoeld. Met hem vestigden zich zijn vrouw Pietje van der Schaaf en schoonmoeder Geeske de Vries zich in het Langedijker dorp. Heel lang heeft de familie Prins het huis op Dorpsstraat 436 bewoond. Een voorval dat goed illustreert hoe de verhoudingen tussen gezag en burgerij lagen is het volgende. Slager Toon Mooij fietste op een keer 's avonds zonder licht door het dorp. Prins bemerkte deze overtreding en riep Mooij na: "Je hebt geen licht, ik moet je bekeuren!"

"Ik heb gien toid," riep Mooij terug, "neem maar een borreltje van me in De Rooie Leeuw!"

Dat vond Prins een prima oplossing. Het was bekend dat de wetsdienaar niet vies was van een borreltje. Hij spoedde zich dan ook naar de kastelein Piet Kramer en bestelde een 'hasse-bassie', zoals de slager had aangeboden. Enkele weken later, toen Mooij het voorval al lang weer vergeten was, kwam deze in het café.

"Zeg Toon," zei Kramer, "d'r staan nag voif borreltjes van je te betalen."

"Dat ken niet, ik ben hier in gien weke weest."

"Prins heb ze op jouw koste opdronken. Je hadde zoid dat 't goed was."

"Ja ientje, maar gien voif," zei de slager gepikeerd.

Bij de eerstvolgende gelegenheid sprak Toon Mooij de veldwachter hierop aan. Prins verbouwde er echter niet van en zei:

"Ik heb je na die eerste keer nog vier keer zien fietsen zonder licht."

Ook van veldwachter Prins werd verwacht dat hij toezag

op naleving van de sluitingstijden. Maar toen hij op Koningsinnedag café De Schelvis binnenstapte, zat de stemming er nog opperbest in. De bandleider wenkte Prins naar de beun, gaf hem een borrelglaasje en tapte dit vol jenever. Het borreltje verdween bliksemsnel naar binnen, Prins streek zijn martiale snor netjes op, zei keurig goedenavond, salueerde en verdween naar buiten. Een kwartier later verscheen hij weer, waarna zich hetzelfde ritueel herhaalde.

Bij de samenvoeging van de vier dorpen tot gemeente Langedijk kreeg Frederik Prins de functie van gemeentebode toebedeeld.

Op 14 februari 1958 werd Frederik Prins uitgeluid als gemeentebode van Langedijk. We zien hem hier staan temidden van het bestuur en personeel van het gemeentehuis in Noord-Scharwoude. We zien verder staan:

Vooraan v.l.n.r.: 1.Halm, 2.Beumer, 3.Jac.Weel (wethouder), 4.Maarten Kuiper (wethouder), 5.Frederik Prins (oud veldwachter/bode), 6.H.Schelhaas (burgemeester), 7.A.Dockheer (gem.secretaris).

Dan beginnend achter Jac.Weel, schuin oplopend: 1.Cees Boon, 2.v.d.Mey, 3.Kuyper.

Beginnend recht achter M.Kuiper: 1.Bram de Feyter, 2.Gurie Reynders, 3.Jules Huitema, 4.Duyves.

Achter Prins: links Wim de Leeuw, rechts J.Lesterhuis. Boven Lesterhuis: Nico Snijder.

Boven Schelhaas: L.van Erkelens, J.A.Zielstra.

Aan de rechterkant naast Dockheer omhoog: J.de Jong (gem.architect), 2.Cor Berkhouwer, 3.Kuilboer, 4.Klaas Bouwens.

Tot 1958, toen Jan IJff deze functie kreeg, vervulde Prins deze baan. Bij de overdracht kreeg Jan haarfijn uitgelegd hoe hij moest omgaan met het rondbrengen van vergunningen aan caféhouders. Prins bracht ze namelijk liefst zoveel mogelijk apart weg, waardoor hij bij elke gelegenheid kans maakte op een gratis borreltje. Jan bedankte zijn voorganger voor de tip, maar liet wel weten zijn werk nuchter te willen uitvoeren. Bij die gelegenheid vertrouwde Prins hem tevens toe in zijn leven naar schatting 3000 liter jenever te hebben genuttigd.

Het zou niet eerlijk zijn om Prins alléén maar af te schilderen als iemand die zijn werk niet goed uitvoerde. In geval van nood stond hij echt zijn mannetje wel, getuige de affaire rond de Broeker veldwachter Van den Bosch in 1936. Prins overleed op 5 juli 1967 en werd in Zuid-Scharwoude begraven bij zijn eerste vrouw.

Broek op Langedijk

Cornelis Groot dorpsdienaar

Volgens Dr.Langedijk werd Cornelis Groot op 1 mei 1796 benoemd tot dorpsdienaar. Hij moest er vooral toezien dat de inwoners niet werden lastiggevallen door bedelaars, landlopers of ander gespuis. De eerste diender deed hiermee zijn intrede in Broek. Zijn salaris was 36 gulden per jaar, waarvan een derde deel op Sint Jacob, een derde deel op Vrouwendag en een derde deel op 1 mei werd uitbetaald. Hij kreeg vergunning om één maal per jaar bij de burgers rond te gaan voor een fooi om zijn salaris te completeren.

Pieter Maakal gemeenteveldwachter

Pieter Maakal is de tweede veldwachter of dienaar der politie van Broek die te traceren is. We vinden Pieter in 1826 het recht vertegenwoordigen tegen een jaartractement van f 52,- per jaar. Voorwaar geen echte vetpot. Wanneer hij precies werd aangesteld valt niet te achterhalen, maar in 1826 was hij achter in de veertig. Het is dus mogelijk dat hij reeds eerder werd aangesteld. Bij een tweetal geboorteaangiften van zijn kinderen in 1813 en 1820 is Pieter 'visscher' van beroep. Hij moet in ± 1775 zijn geboren en was de zoon van Jacob Abrahamsz Maakal en Antje Pieters Bik. Waarschijnlijk is Pieter op wat latere leeftijd getrouwd met Maartje Schermer. Zoals gezegd was het salaris niet hoog, maar als bijverdienste zien we 'Dagvaarden, Publiqeren, vuur aanleggen en opgnappen der Vergader Zaal', waarvoor hij een bedrag van f 17,90 ontving. Feitelijk waren dit bezigheden van een gemeentebode. Ook het leveren van kaarsen, tabak voor het raadhuis bij het houden der vergadering bracht iets op, al was het maar f 3,90. Pieter Maakal stierf als het ware in het harnas. Hij overleed op 11 mei 1844.

Jan Bouwens gemeenteveldwachter

Pieter Maakal werd opgevolgd door Jan Bouwens, een landbouwer van tegen de veertig. Jan, een zoon van Simon Bouwens en Sijtje Duin, was getrouwd in mei 1833 met Aagtje Opdam, dochter van Jacob Opdam en Aafje Nottelman. Na het overlijden van Maakal werd hij in 1844 aangesteld. Verrassend is dat het tractement nog steeds f 52,- per jaar was. Bouwens bleef twintig jaar veldwachter in Broek en al die tijd kreeg hij geen loonsverhoging. Wel zien we dat ook Bouwens kleine bijverdiensten had. Zo kreeg hij in 1860 zeven gulden voor het aanplakken en omroepen. Zoals gebruikelijk fungeerde de veldwachter ook als dorpsomroeper.

Jan Vroegop gemeenteveldwachter

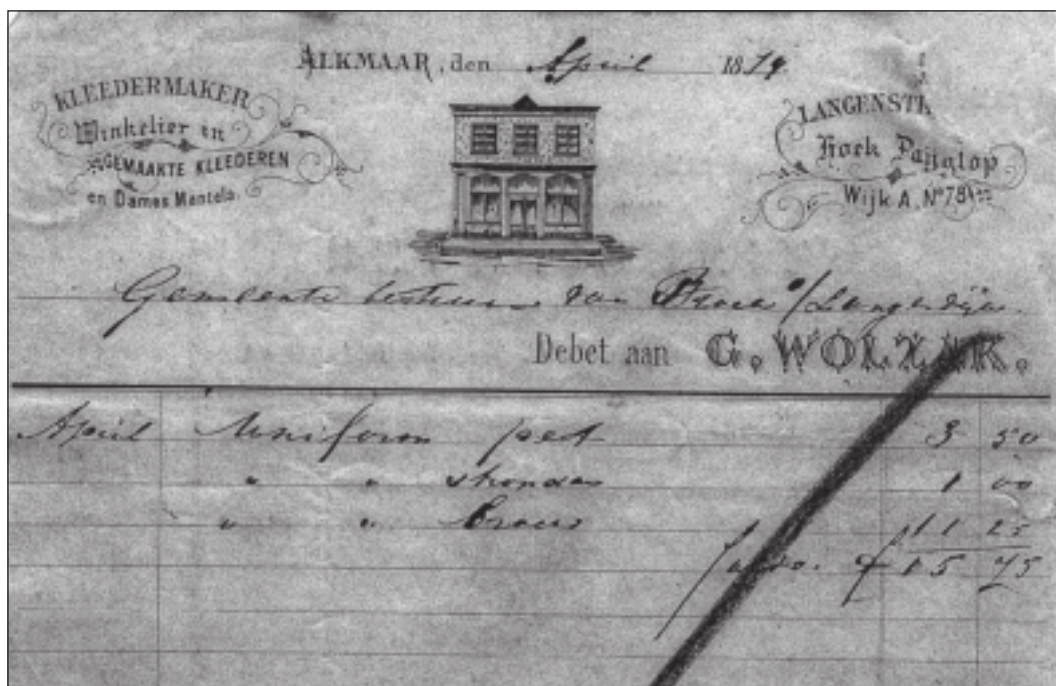
Op 11 juli 1864 werd Jan Vroegop aangesteld als opvolger van Bouwens. Jan was een man van vele beroepen. We weten dat hij te boek staat als baardscheerder, schipper, venter en boekhandelaar. Dit laatste blijkt ook een verdienste van hem te zijn waaraan hij naast zijn veldwachterschap wat inkomen aantrok. Scheutig met loonsverhoging was men niet, want ook Jan kreeg niet meer dan f 52,- per jaar. Wel vinden we boekingen van f 30,- voor kleding. Veel rekeningen in de financiën van Broek laten leveringen zien van papier, pennen en inkt aan de plaatselijke school. Jan, geboren in Broek als zoon van Jan Vroegop en Antje Bak, trouwde met Niesje Kist en had de bijnaam 'de gezegende barbier'. Het lijkt er op dat Jan begin 1878 veldwachter af was. In dat jaar kreeg 'de agent van politie' T.Bergwever een gratificatie. Hij kreeg tevens een nieuwe uniformjas voor f 15,-. Van januari tot mei 1878 ontving M.M.van Leeuwen f 45,- voor huishuur van de agent. G.van Gulik repareerde het wapen van de politieagent voor één gulden. We vinden Jan Vroegop daarna alleen nog als leverancier van pennen en schriften voor de gemeenteschool. Hij overleed op 14 februari 1887.

Teunis Bergwever gemeenteveldwachter

We krijgen een beeld van een soort veldwachterloos tijdperk in Broek. Op 21, 22 en 23 februari 1878 plaatste het gemeentebestuur in respectievelijk 'De Standaard', de 'Haarlemsche Courant' en 'Het Nieuws van den Dag' een advertentie waarin een agent van politie werd gevraagd. Kennelijk verliep dit niet zo vlot want pas twee jaar later komen we Teunis min of meer in functie tegen.

Teunis Bergwever, die Rooms Katholiek was, kwam ter wereld in Uitgeest op 11 maart 1834. Hij was de zoon van Piet Bergwever en Trijntje Blom. Zijn bruid werd Petronella Berlée, geboren in Beverwijk en bijna drie jaar ouder dan Teunis. In september 1878 verhuisden Teunis en zijn vrouw vanuit Egmond aan Zee naar Broek. Het is aannemelijk dat hij rond deze tijd werd aangesteld. Opvallend is dat hij pas in 1880 te boek staat als gemeenteveldwachter. Daarvóór wordt hij steevast 'agent van politie' genoemd. Ook opvallend is dat Bergwever vanaf het begin dat hij wordt genoemd een jaarwedde kreeg van f 200,-. Aanmerkelijk meer dus dan zijn voorganger Jan Vroegop. Daarnaast ontving hij jaarlijks een gratificatie van vijftig gulden. Het inkomen zal nog wel aangevuld zijn vanwege het feit dat hij ook gemeentebode was. Als klokkenist kon Bergwever nog twintig gulden per jaar toevoegen aan zijn salaris.

Rond 1885 moet Bergwever zijn gestopt met zijn veldwachterbaan in Broek. Wat hij hierna heeft gedaan is niet bekend. In september 1889 vertrok hij naar Noord-Scharwoude waar hij waarnemend secretaris was. Later zien we hem als herbergier te boek staan. Vanaf 1905 was hij inwoner van Zuid-Scharwoude waar hij op 30 januari 1921, op de leeftijd van 86 jaar overleed.

Een rekening van de firma Wolzak te Alkmaar voor de gemeente Broek op Langedijk in april 1879. Aangeschaft werden een pet, stropdas en braces voor de veldwachter.

Jacob Hoogland gemeenteveldwachter

Voor Jacob Hoogland gold in 1885 gelijk al een salaris van f 400,- per jaar. Vergeleken met het tijdperk Vroegop bijna acht keer zoveel. Jacob, in 1849 geboren te Schermerhorn, trouwde met een meisje uit Broek vandaan, Aafje Kansen. Het gezin Hoogland kreeg zes kinderen, waarvan er twee jong overleden. Toen Jacob werd aangesteld moet hij rond de veertig zijn geweest.

Langedijk ter wereld als zoon van landbouwer Willem Dirkmaat en Guurtje Ploeger. Aanvankelijk was Pieter schipper en dat is wellicht de reden dat hij zijn vrouw buiten de Langedijk vond. Hij vertrok in 1884 naar Haarlem waar hij zijn latere vrouw Martijntje Ouweneel ontmoette. Via Schiedam en Rotterdam, waar vier van hun kinderen werden geboren, kwam het gezin in februari 1894 weer in Broek terecht.

Jacob Hoogland op een stokoude foto van vóór 1900 op de zogenaamde 'Staase Plaas' in Broek. Rechts op de plaats van Café De Witte Zwaan staat nu de Ger.Vrijgemaakt kerk.

We weten al dat de veldwachter diverse klussen moest uitvoeren, maar dat hij de brandweerlieden eerst uit eigen zak moest betalen is opmerkelijk. Op 14 oktober 1887 woedde er 's avonds kennelijk een flinke brand in Broek. Er waren 22 mannen aan de spuit bezig. Hoogland betaalde elke man twee gulden, voor nablussen twee man drie gulden en verstrekke ze ook nog 'koffij en brood' voor f 7,25. Al met al ruim f 54,- te declareren door de veldwachter.

Pieter Dirkmaat gemeenteveldwachter

De latere veldwachter Pieter Dirkmaat kwam op 27 januari 1856 in Broek op

Pieter staat in het bevolkingsregister als veldwachter vermeld, later doorgehaald en verbeterd in gemeenteveldwachter. Hij werd voor deze functie aangesteld op 1 februari 1894. Dit is zo nauwkeurig na te gaan omdat tot op de cent werd berekend hoeveel loon hij ontving. Dat was aanmerkelijk minder dan Hoogland. Pieter kreeg f 81,25 per kwartaal in plaats van de honderd van zijn voorganger.

Een bijzondere klus voor Dirkmaat vonden we op 23 december 1895. Toen moest hij P.Hazebeeld bewaken en overbrengen naar Gesticht 'Bloemendaal' in Loosduinen.

Deze foto vormde de aanleiding tot het uitzoeken van de veldwachters. Pieter Dirkmaat staat hier in het oude gemeentehuis van Broek (vóór 1910). De jongen aan de tafel is waarschijnlijk een Biersteker. De anderen zijn onbekend.

Het bewaken, huren van een rijtuig, reiskosten en vertering bedroegen f 12,45. Overigens betaalde de gemeente Broek op Langedijk het jaar daarop nog steeds de verpleging van genoemde Hazebeeld. We lazen al eens dat de veldwachter de straatlantaarns opstak, maar Dirkmaat kreeg drie rijksdaalders per jaar om ze 'te blusschen'. Op 26 november 1911 vertrok het gezin naar Amersfoort. Dochter Guurtje was toen inmiddels op 14-jarige leeftijd overleden.

Roelof Nieuwenhuis *gemeenteveldwachter*

Uit Bloemendaal kwam in juli 1922 de gemeenteveldwachter Roelof Nieuwenhuis. Hij bracht zijn vrouw Aleida Hardick mee, geboren in Enschede, en twee kinderen. In Broek werden nog eens twee kinderen geboren. Nieuwenhuis was nog geen 35 jaar toen hij werd aangesteld.

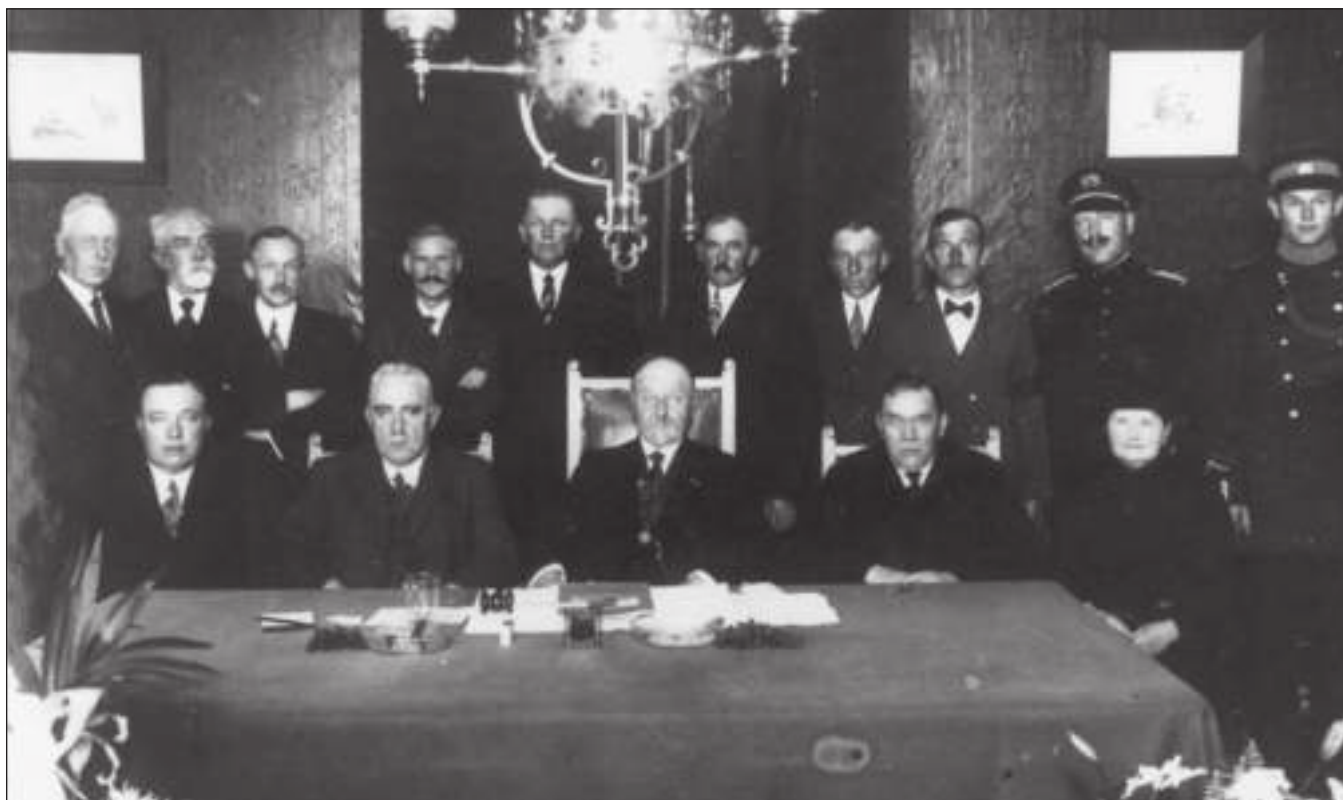
Reinier Cornelis van den Bosch *brigadier rijksveldwacht*

Brigadier Van den Bosch heeft maar kort in Broek gestaan. Toen hij in juni 1936 werd aangesteld heeft deze veldwachter wellicht niet kunnen vermoeden wat hem boven het hoofd hing. Reinier Cornelis van den Bosch werd geboren te Amsterdam op 4 augustus 1893. Vóór hij met zijn vrouw Geertje de Gooijer en beide zonen naar Broek kwam had hij in Velsen gewoond. Op een bepaalde manier lag de nieuwe wetsdienaar niet zo goed bij de Broekers. Door zijn nauwgezette manier van werken en het snel uitschrijven van een bon kreeg hij al gauw de naam een dienstklopper te zijn. Daar waar zijn voorganger met sluitingstijd nog wel eens een oogje dichtkneep, hield Van den Bosch vast aan het voorgeschreven tijdstip van 2 uur. Feitelijk was deze nauwgezetheid de uiteindelijke aanleiding voor het Waterloo van de veldwachter.

Op 23 september 1936 was het Zuidscharwouder kermis. Vanouds was en is dit een kermis die meer volk trekt dan andere kermissen. Ook uit Broek kwamen diverse jongelui hun vertier zoeken op de kermis in de buurgemeente. In café De Roode Leeuw ging het er gezellig aan toe, maar bij nadering van sluitingstijd ontstond er onenigheid. Vier jongens, drie uit Broek en één uit Warmenhuizen, zochten mot met de muzikanten toen die stopten met muziek maken. Twee werden door het groepje in elkaar geslagen. De veldwachters Prins, Nieuwenhuis en Van den Bosch grepen in en trachtten de orde te herstellen, wat uiteindelijk lukte. Toen de rust in Zuid-Scharwoude was weergekeerd toog Van den Bosch huiswaarts en ging naar bed. Het groepje van vier had evenwel in het hoofd om verhaal te halen op die vervelende veldwachter.

Pieter Dirkmaat woonde aan het noordeinde van Broek, vlak bij de dokter. Vandaar dat hij hier staat afgebeeld bij het koetsje van de dokter.

Op deze foto, gemaakt in de raadzaal van Broek, staan twee veldwachters. Geheel rechtsachter staat Rijksveldwachter Willem Jongepier (zie Noord-Scharwoude) en naast hem gemeenteveldwachter Roelof Nieuwenhuis. De overige namen zijn: Vooraan: 1. H. Schelhaas (secr.), 2. Rens Slot (weth.), 3. Pieter Slot (burg.), Arie Glas (weth.) en diens vrouw A. Glas-Jonker. Achteraan: 1. Joh. Groot (gem. opzichter), 2. schoolhoofd Mr Zaal, 3. van Zuijlen, 4. Zuidam, 5. Otto Koedijk, 6. J. Smak, 7. C. Oyevaar, 8. G. Ven.

Voor het huis van Van den Bosch begon het viertal de politieman te provoceren zodat deze hen sommeerde om weg te gaan. De ware toedracht blijft, ondanks de uitgebreide verslagen in de krant, wat onduidelijk. Het gesar onttaarde echter uiteindelijk in het lossen van enkele pistoolschoten door de veldwachter, die later vertelde dat hij zich bedreigd voelde. Ongelukkig genoeg trof een kogel de jonge Maarten Kool recht in de hartstreek. Hij overleed op weg naar het ziekenhuis. Groot was de verslagenheid in Broek. Veldwachter Van den Bosch kon na het gebeurde niet in Broek aanblijven en werd, nadat hij op non actief was gesteld, begin 1937 overgeplaatst naar Nieuwer-Amstel.

Bronnen:

- *Schriftelijke mededelingen van de heer S. Parma te Hilversum.*
- *Schriftelijke bijdrage van de heer J. Marsman Sr te Noord-Scharwoude aangaande veldwachter Jan Kuijper uit Oudkarspel.*
- *Mondelinge mededelingen van wijlen de heer A. Prijs te Noord-Scharwoude, de heer W. Grimijzer te Oudkarspel, C. Boon te Zuid-Scharwoude en Jb van Beek te Nieuwe Niedorp.*
- *Financiële administratie van de voormalige gemeenten Broek op Langedijk, Zuid-Scharwoude, Noord-Scharwoude en Oudkarspel; Regionaal Archief Alkmaar.*
- *Schriftelijke overleveringen van zijn vader door Klaas ten Bruggencate.*
- *Herinneringen van Jan Ijff en Cor Oudendijk, soms uit overlevering.*
- *Geb.-huwelijks- en overlijdensregisters en bevolkingsregisters; Regionaal Archief Alkmaar.*
- *Oud- en secr. archief gemeente Broek op Langedijk 50.2.1(1) en Zuid-Scharwoude 1805-1892 (50.2.1(13) Regionaal Archief Alkmaar.*
- *T' Uwen dienst, de geschiedenis van de politie in Nederland vanaf de Middeleeuwen tot de Tweede Wereldoorlog; Frank van Riet; Schiedam Scriptum Books, 1995.*
- *Holland rond 1840; Culturele Raad Noord-Holland en Zuid-Holland; Pirola Schoorl 1990.*
- *Knipsels en verslagen over het bloedige drama in september 1936; verzameld door wijlen M. Kool; St. Langedijker Verleden, inv. Nr. 4B 3.9*
- *Kuieren door historisch Langedijk; deel IV*
- *Lage Landen, hoge sprongen; Nederland in beweging 1898-1998; 100 jaar Rabobank; Wormer Inmerc 1998.*
- *Politieverordening van de Banne Oudkarspel van 1925; St. Langedijker Verleden, inv. nr. 10 4.4*
- *Keur- of Politieverordening der banne Zuid-Scharwoude van 1934; St. L. V. inv. nr. 3Z 4.4*
- *Algemeene Politieverordening der gemeente Broek op Langedijk; St. L. V. inv. Nr 4B 4.12*